

Liikkeen kulttuuriset ja tekstuaaliset ulottuvuudet
Valeria Luisellin romaanissa *Lost Children Archive*

Sanna Rihu

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Sanna Rihu

Liikkeen kulttuuriset ja tekstuaaliset ulottuvuudet Valeria Luisellin romaanissa *Lost Children Archive*

73 sivua

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee meksikolaissyntyisen Valeria Luisellin romaania *Lost Children Archive* (2019, suom. Kadonneiden lasten arkisto, 2020) liikkeen eri ulottuvuuksien näkökulmasta. Romaani kommentoi Yhdysvaltain lähihistorian epäinhimillistä siirtolaispolitiikkaa ja varhaisempaa asutuskolonialistista historiaa, mikä avautuu tutkimuksessani road trip -kertomusten kontekstia vasten. Tutkielmassani osoitan, miten liike lävistää romaanin eri tasot. Analysoin, miten liikkeen kuvaus on monenlaista matkantekoa kuvaavan romaanin keskeinen elementti, mutta kytkeytyy lisäksi niin romaanin muotoon, kerronnan keinoihin, käsiteltyihin teemoihin kuin lukemisen dynamiikkaankin. Myös romaanin kontekstia luonnehtii liikkuvuus useiden traditioiden ja genrejen välillä.

Lähestyn tutkielmassani liikettä sosiokulttuurisena ilmiönä, jolla ei ole essentialistista merkitystä, vaan joka saa merkityksensä tulkinnan prosessissa ja suhteessa liikkeen kontekstiin. Suhteutan käsitykseni liikkeestä 2000-luvulla kansainvälisesti humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä päätään nostaneeseen mutta Suomessa vähän tunnettuun liikkeen ja liikkuvuuden tutkimukseen (*mobility studies*). Liikkeen tutkimuksen lisäksi tutkielmani keskeisenä lähtökohtana toimii hermeneuttinen lähestymistapa kirjallisuudentutkimukseen. Näitä tutkimusaloja yhdistämällä tutkielmani tuo uutta näkökulmaa sekä liikkeen tutkimuksen että kirjallisuudentutkimuksen kentille.

Tutkielmani keskiössä on tekstilähtöisen kirjallisuusanalyysin ja teorian vuoropuhelu. Lähestyn romaanissa esiintyviä matkustamisen kuvauksia, joista keskeisinä pidän perheen autolla taittamaa road tripia sekä siirtolaislasten matkantekoa junalla ja jalkain. Lähestyn liikkeen näkökulmasta teoksen keskeisiä motiiveja: karttoja, arkistoja ja muunnelmia. Läpi tutkielman tarkastelen myös tapoja, joilla romaanin jännitteet, pysähdykset ja suunnan menettämiset rakentuvat suhteessa romaanissa kuvattuun liikkeeseen. Tarkastelen lisäksi lukemisen dynamiikkaa ja tapoja, joilla *Lost Children Archive* -romaanin muoto kannustaa lukijaa epälineaariseen lukemiseen.

Tämä tutkielma on ensimmäinen suomenkielinen tutkimusteksti Valeria Luisellin romaanista. Siten tutkielmani toimii avauksena paitsi liikkeen tutkimuksen soveltamisesta kirjallisuudentutkimuksessa hermeneuttisesta näkökulmasta myös maailmalla tunnetun kirjailijan tuotannon noteeraamiseksi kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä.

Avainsanat: Valeria Luiselli, liike, liikkeen tutkimus, road trip, matkakirjallisuus, hermeneutiikka, hermeneuttinen kirjallisuudentutkimus, siirtolaisuus, arkistot, kartta, muunnelma, kaiku, lukemisen dynamiikka, tekstuaalinen dynamiikka, liikkeen paradigma, mobility studies

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen aihe ja aiempi tutkimus	4
1.2	Konteksti	8
1.3	Teoreettinen viitekehys	11
2	Lost Children Archive road trip -kertomuksena	19
2.1	Road trip kulttuurisena kertomuksena amerikkalaisuudesta	19
2.2	<i>On the road</i> : liikkeen monet miljööt	23
2.3	Liikkeen kuvauksia	27
3	Kadonneiden lasten vaellus	32
3.1	Lasten matkanteko junalla ja kävellen	32
3.2	Liikkeen suunta: odottaminen ja eksyminen	39
3.3	Liike ja kartat	43
4	Historia liikkeessä: Arkistot, muunnelmat ja kaiut	48
4.1	Arkistot: ajan pysäyttämistä uudelleentulkintaan	48
4.2	Muunnelmia: elävää historiaa	55
4.3	Kaiku: ääni liikkeessä	59
5	Lopuksi	63
	Lähteet	68

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja aiempi tutkimus

Tutkin pro gradu -työssäni liikkeen kulttuurisia ja tekstuaalisia ulottuvuuksia Valeria Luisellin (s. 1983) romaanissa *Lost Children Archive* (2019, suom. Marianne Kurtto 2020). Tutkin, miten liike lävistää romaanin eri tasot luoden kokonaisuuden, jossa liikkeen eri ulottuvuudet kytkeytyvät toisiinsa. Huomioni kohteena ovat matkanteon kuvaukset ja niiden saamat merkitykset sekä romaanin keskeisten teemojen suhde liikkeeseen. Tarkastelen myös, millaisia ulottuvuuksia liikkeen näkökulma avaa tekstianalyysiin tekstin muodon ja keinojen tasolla sekä lukemisen prosessissa.

Lost Children Archive on muodoltaan ja rytmiltään moniulotteinen kertomus, joka rikkoo generarajoja yhdistellen esseemäisiä piirteitä fragmentaarisuudella, arkistoilla, muunnelmilla ja kaiun idealla leikittelevään kerrontaan. Romaani seuraa latinalaisamerikkalaistaustaisen uusperheen automatkaa New Yorkista Arizonaan. Matkan motivaationa on perheen isän chiricahua-intiaaneja koskeva äänidokumentointiprojekti. Perheen äiti puolestaan tekee äänidokumenttia siirtolaislapsista ja pyrkii auttamaan tuttavansa tyttäriä, joita pidetään pidätyskeskuksessa Texasissa. Matkantekoon luo jännitteen tieto siitä, että matka saattaa olla perheen viimeinen yhdessä taitettu. Perheen kertomuksen rinnalla kulkee romaanin sisäinen, kuvitteellinen kirja, ”Elegioita kadonneille lapsille” (”Elegies for Lost Children”), joka kertoo junalla karuissa olosuhteissa matkaa taivavista pakolaislapsista ja jonka sisältö laajenee romaanissa kuvaamaan yleisemmällä tasolla pakolaislasten epäinhimillisiä elinolosuhteita.

Lost Children Archiven hahmot ovat alati liikkeessä autossa, junan katolla tai jalan. Hahmojen matkanteon kuvauksen myötä lukijan huomio kiinnittyy poikkeuksellisen paljon teoksen rytmiin sekä perheen matkanteon jännitteisiin. Teoksen keskeisistä aiheista monet kiinnittyvät selkeästi liikkeeseen ja siihen kytkeytyviin kulttuurisiin ja yksilötason merkityksiin. Tässä tutkielmassa liike näkökulmana tarjoaa punaisen langan romaanin keskeisten ideoiden kuten siirtolaisuuden, amerikkalaisen kulttuurisen road trip -kertomuksen, eksymisen, odottamisen ja liminaalitulojen sekä karttojen ja arkistojen analyysiin. Kiinnitän huomiota liikkeen temaattisten ulottuvuuksien lisäksi liikkeen kuvaukseen: sen ruumiillisuuteen ja inhimillisen liikkeen kokemuksen aistimellisuuteen. Liikkeen ulottuvuudet ovat vahvasti läsnä kerronnan keinojen ja merkitysten tasolla ja kytkeytyvät sitä kautta teoksen muotoon. Pyrin hahmottelemaan, miten liikkeen käsitteen avulla voidaan tarkastella sellaisia tekstuaalisia

elementtejä kuin rytmiä, dynamiikkaa ja kerronnan näkökulmanvaihdoksia. Käsittelen kertomuksen etenemistä lukukokemuksessa eräänlaisena liikkeenä, lukemisen dynamiikkana, joka kytkeytyy tekstin vastaanoton prosessissa tapahtuvaan tekstin tulkintaan ja merkitysten antoon sekä kokemukseen kertomuksen etenemisestä.

Lähden ajatuksesta, että liike saa merkityksensä historiallisessa, kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissaan. Liike on siten lähtökohtaisesti suhteellista ja kokemuksellista (vrt. Adey, 2006, 83). Viime vuosikymmeninä yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä on herännyt suuri kiinnostus liikkeen tutkimukseen, jossa liikettä lähestytään ilmiönä, joka passiivisen tapahtumisen sijasta osallistuu kulttuurisesti paikantuneena moninaisten tilojen muokkaamiseen ja tuottamiseen (Merriman 2012, 1). Vaikka kiinnostus liikkeen ja liikkuvuuden tutkimukseen on 2010-luvulla herännyt sekä taiteentutkimuksessa että laajemmin humanistisissa tieteissä, ei liikkeen analyysiin kirjallisuudessa ole tarjolla valmista mallia. Lähestyn työssäni teosanalyysia yhdistäen liikkeen tutkimusta ja hermeneuttista kertomuksen tutkimusta – kahta tutkimusalaa, joilla on nähdäkseni sekä paljon yhteistä että paljon annettavaa toisilleen.

Valeria Luiselli syntyi Meksikossa 1983 varsin liikkuvaiseen perheeseen: hänen isänsä oli diplomaatti ja äiti kansalaisjärjestötoimija, ja vanhempien töiden takia perhe muutti usein. Luisellin taustan huomioon ottaen ei ole ihme, että liike eri muodoissaan ja merkityksissään on hänen tuotantonsa kulmakivi. ”For me, normal life was changing countries every two, four, or five years. I think the impulse that led me to write can be found in that mobile childhood”, Luiselli kertoi vuonna 2015 *Asymptote*-lehden haastattelussa (Neyra 2015). Luiselli vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Meksikon lisäksi Etelä-Afrikassa, Etelä-Koreassa ja Intiassa ja valmistui tohtoriksi kirjallisuustieteestä Columbian yliopistosta New Yorkissa.

Luiselli on julkaissut kolme kaunokirjallista teosta ja kaksi esseeteosta, jotka ovat saaneet myönteisen vastaanoton sekä kriitikoilta että tutkijoilta. *Lost Children Archive* on Luisellin viimeisin julkaistu teos, hänen kolmas romaaninsa ja romaaneista ensimmäinen alun perin englanniksi julkaistu, minkä myötä Luiselli on tullut myös entistä kansainvälisemmän yleisön tietoisuuteen. Luisellin teoksia on käännetty yli 20 kielelle ja hänet on noteerattu myös kirjallisuuspalkintojen listoilla. *Lost Children Archive* -romaanin on tuonut Luisellille useita palkintoehdokkuuksia (mm. Booker-palkinto- ja Women’s Prize for Fiction- ehdokkuudet).

Hänet on palkittu teoksesta Rathbones Folio Prizella (2020) ja Dublin Literary Awardilla (2021).

Lost Children Archive on usein nähty parina Luisellin esseeteokselle *Tell Me How It Ends: An Essay in 40 Questions* (2017). Molemmat teokset pohjaavat hänen kokemuksiinsa vapaaehtoisena kääntäjänä paperittomille, turvapaikkaa hakeville lapsille Yhdysvalloissa sekä niille kertomuksille, joita Luiselli todisti kääntäjänä. Valeria Luiselli on aktiivisesti kritisoinut Yhdysvaltain epäinhimillisiä rajakäytäntöjä ja siirtolaisten olosuhteita pidätyskeskuksissa. Luisellin tuotannossa voidaan nähdä monia koko tuotannon läpäiseviä teemoja, kuten liikkeen eri aspektien sekä kielen ja kääntämisen tematiikka, mutta kahden viimeisimmän teoksen kohdalla pakolaiskriisin käsittelyssä voidaan nähdä Luisellin siirtyneen entistä yhteiskuntakriittisempään suuntaan (Gari Barceló 2021, 112).

Luisellin tuotantoa ei ole tutkittu erityisen paljon, mutta koko hänen tuotannostaan on kuitenkin julkaistu jonkin verran tutkimusta lähinnä englanniksi ja espanjaksi. Julkaistu tutkimus koostuu käytännössä journaaleissa julkaistuista tutkimusartikkeleista sekä kirjojen luvuista, joissa Luisellin tuotantoa on yleensä tutkittu osana laajempia kokonaisuuksia (ks. esim. Lawrence 2017). Luisellin tuotannosta on tutkittu siirtolaisuutta (Roman 2021, Stuelke 2021, Milian 2018), kääntämistä (Booker 2017, Garcia-Avello 2020) sekä teosten muodon poetiikkaa (François 2021, Pape 2015). *Lost Children Archive* -romaanin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota teoksessa eksplisiittisesti käsiteltyihin teemoihin: sitä on tutkittu erityisesti arkistojen (Cho 2020, Peinado-Abarrio 2022, Vanney 2022), äänten (Enriquez 2020) sekä muunnelmien (”reenactment”, Stuelke 2021) näkökulmasta. Luennoissa on yleisesti kiinnitetty huomiota teoksen yhteiskunnallisuuteen ja lapsisiirtolaisuusteemaan. Romaanin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen kantaaottavuus on keskeistä myös tässä tutkimuksessa, mutta yhdistän temaattiseen tulkintaani tekstuaalisten keinojen analyysin näkökulman, jota ei toistaiseksi ole juurikaan tutkittu.

Vaikka nykykirjailijana Luisellin tuotannosta ei ole ehditty julkaista kovin kattavasti tutkimusta, tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikkeeseen ja sen ulottuvuuksiin sekä Luisellin tuotannossa laajemmin että *Lost Children Archive* -romaanissa. María Paz Oliver on käsitellyt Luisellin ensimmäistä esseeteosta *Papeles falsos* (2010, *Sidewalks* 2014) sekä *Where You Are: A Collection of Maps That Will Leave You Feeling Completely Lost* -antologiassa 2013 julkaistua tekstiä ”Swings of Harlem” liikkeen näkökulmasta (2019). Hän keskittyy artikkelissaan ilmaperspektiiviin (*aerial gaze*) ja lentomat kustamiseen peilaten

näkökulmaa vertikaalisen maiseman (*vertical landscape*) käsitteeseen ja teksteistä nousevaan kontemplatiivisen kävelemisen ulottuvuuteen. Sarah States puolestaan kiinnittää vertailevassa artikkelissaan huomiota Luisellin romaaniin *Los ingravidos* (2011, *Faces in the Crowd* 2014) transnationaalisen nomadikertojuuden näkökulmasta eteläamerikkalaisen kirjallisuuden kontekstissa tekstien ”eetosta” analysoiden.

Sarah Booker lähestyy ansiokkaassa artikkelissaan ”On Mediation and Fragmentation: The Translator in Valeria Luiselli’s *Los ingravidos*” Luisellin kääntäjähahmojen luonnetta ohimenevinä hahmoina (*transitory figures*) kiinnittäen huomiota myös kääntäjä-sanana (*translator*) etymologisiin juuriin latinan kielessä, jossa kääntäminen ”toiseen paikkaan siirtämisenä” saa liikkeen konnotaation (Booker 2017, 274). Liikkeen ja kääntämisen kytkökset eivät *Lost Children Archivessa* ole esillä yhtä selkeästi kuin *Los ingravidosissa*, mutta liike toistuu teemana Luisellin teoksissa, mikä herättää kysymyksen, millaisia ulottuvuuksia ja muotoja liike tässä teoksessa saa. Bookerin artikkelissa käsitellään oivaltavasti myös Luisellin hyödyntämää fragmentaarista rakennetta. Kiinnittämällä huomiota kääntäjähahmon liminaalisuuteen Booker tarjoaa mielenkiintoisen ja tämän tutkimuksen kannalta hyödyllisen näkökulman: liminaalisuus kytkeytyy liikkeeseen jännitteisenä tilana, johon voidaan nähdä sisältyvän pyrkimys pois liminaalisuudesta. Tämän tutkielman luvussa 3 tutkin, miten liminaalisuus näyttäytyy *Lost Children Archivessa* ja millaisia merkityksiä sillä on kertomuksen kannalta.

Emma Eldelin käsittelee artikkelissaan ”Subway Space and Transit Aesthetics in Valeria Luiselli’s *Faces in the Crowd*” teokseen sisältyvää matkustamiseen liittyvien läpikulkutilojen estetiikkaa Andrew Thackerin kriittisen kirjallisen maantieteen (*critical literary geography*) näkökulmasta (Eldelin 2021). Eldelin kytkee Luisellin tuotannon nykyaikaiseen kiinnostukseen modernismia kohtaan, mikä on eksplisiittisesti läsnä runsaina intertekstuaalisina viittauksina modernistiseen kirjallisuuteen myös *Lost Children Archive* -teoksessa. Vaikka Eldelinin fokus on itse liikkeen sijasta liikkeeseen kytkeytyvissä tiloissa ja niiden estetiikassa, hän tunnistaa liikkeen keskeisen roolin Luisellin tuotannossa ja sivuaa artikkelissaan muun muassa kertomuksen fragmentaarista rakennetta ja kertomuksen etenemistä, jotka ovat tärkeitä myös tämän tutkielman puitteissa.

Varhaisemmasta tutkimuksesta lähimmäksi tutkielmani aihetta tulee Bernat Garí Barcelón artikkeli, joka koskee liikkeen teemaa ja ilmenemistä sekä muutosta näiden käsittelyssä läpi Luisellin tuotannon. Garí Barceló näkee liikkeen olevan keskeinen ja erottamaton osa

Luisellin teoksia, mikä ilmenee temaattisesti kerronnassa, toistuvasti esiintyvissä matkaavissa ja vaeltavissa hahmoissa (flanööri; pakolainen) sekä Luisellin käsityksessä kirjoittamisesta prosessuaalisena työskentelynä, jossa merkitykset eivät saa päätepistettä (Garí Barceló 2021, 105). Garí Barceló kiinnittää liikkeen analyysissaan huomiota myös teosten kerrontaan, joka kaunokirjallisuuden keinoja kuten fragmentaarisuutta ja kielen pirstaloitumista, rekisterien sekoittamista ja yleiskäytöstä poikkeavaa välimerkitystä hyödyntäen saa kielen liikkumaan ja omaksumaan performatiivisen tehtävän (Garí Barceló, 105–106.) Garí Barcelón artikkeli keskittyy kuitenkin yksittäisten teosten syvällisemmän analyysin sijasta Luisellin tuotannon kaaren kuvaukseen ja käsittelee *Lost Children Archivea* osana jatkumoa, jossa Luiselli on käyttänyt monenlaisia muotoja ja kertomuksia kuvaamaan liikettä. Garí Barcelón artikkeleita ei voi pitää erityisen kattavana ja syvälle luotaavana analyysinä Luisellin yksittäisten teosten tai *Lost Children Archiven* kohdalla vaan kyseessä on eräänlainen yleiskatsaus aiheeseen. Tällaisena se tarjoaa hyvän taustoituksen tutkielmani yksityiskohtaisemmalle analyysille liikkeen ulottuvuuksista ja merkityksistä.

1.2 Konteksti

Lost Children Archiven aikalaishistoriallisena taustana on humanitaarinen kriisi Etelä-Amerikassa, erityisesti Väli-Amerikan valtioissa Guatemalassa, El Salvadorissa ja Hondurasissa, joka on näkynyt USA:n ja Meksikon rajalla kasvavina siirtolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrinä. Vuonna 2014 Yhdysvaltojen hallitus julisti presidentti Barack Obaman johdolla rajalle kriisitilan johtuen yksin liikkuvien siirtolaislasten määrän nopeasta kasvusta (The White House 2014). *The New York Times* uutisoi lokakuussa 2014 yli 68 000 alaikäisen tiedettävästi ylittäneen USA:n rajan – määrä oli kaksinkertaistunut edellisestä vuodesta. Lapsia saapui erityisesti Keski-Amerikan maista köyhistä ja väkivaltaisista olosuhteista. Donald Trumpin noustessa Yhdysvaltain presidentiksi 2017 Yhdysvaltojen siirtolaispolitiikka kiristyi merkittävästi, ja käyttöön otettiin Yhdysvaltain silloisen oikeusministerin Jeff Sessionsin esittelemä ”nollatoleranssi”-siirtolaispolitiikka, jonka mukaan jokainen maahan pyrkimisestä kiinni jäävä siirtolainen on pidätettävä ja asetettava syytteeseen. Erityisesti huomiota ja kritiikkiä on saanut Trumpin hallinnon aikana käytäntö erottaa rajalla siirtolais- ja turvapaikanhakijaperheiden lapset vanhemmistaan ja sen jälkeen karkottaa vanhemmat Yhdysvalloista ja ottaa lapset huostaan. Ennen Trumpin hallintoa perheiden erottaminen ei ollut yleinen käytäntö, mutta erottamisia toteutettiin yksittäistapauksissa. Perheiden erottamisen käytäntö kumottiin myöhemmin lainvastaisena.

Lost Children Archiven kirjallisen kontekstin määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Romaani ammentaa monenlaisista kirjallisuustraditioista ja genreistä. Emma Eldelin käsittelee artikkelissaan (2021) Luisellia Ottmar Etten käsitteen ”Literatures without a fixed Abode” kautta; käsitteellä kuvataan sellaista nykykirjallisuutta, joka ei kuulu selvästi yhden kulttuurin tai alueen kirjallisuuteen vaan ylittää kansallisuuksien ja kielten välisiä rajoja (Eldelin 2021, 215; Ette 2016, 7–11). Tämä on mielestäni Luisellin taustan ja kirjallisen ilmaisun kannalta keskeinen seikka: Luisellin tuotantoa tai *Lost Children Archive* -romaanin ei voida sitoa ainoastaan anglofoniseen tai latinalaisamerikkalaiseen kirjallisuustraditioon, vaan sen kontekstia luonnehtii parhaiten liikkuvuus, useiden traditioiden samanaikainen merkitys ja toisaalta myös Luisellin kaksikielisyys.

Lost Children Archive on sekä suoraan että implisiittisesti hyvin intertekstuaalinen teos. Siinä mainitaan tuon tuosta kaunokirjallisia tai audiovisuaalisia teoksia, jotka nivoutuvat kertomukseen. Intertekstuaalisuus korostuu teokseen sisältyvissä ”laatikoissa”, jotka sisältävät luetteloja teoksista, joita henkilöihahmoilla on mukanaan matkalla, mutta romaanissa myös luetaan, alleviivataan ajatuksia teoksista ja ollaan alati dialogissa kirjallisten, auditiivisten tai audiovisuaalisten teosten kanssa. Luiselli on sanonut kirjoittavansa aina intensiivisessä dialogissa lukemiensa ja valitsemiensa kirjojen kanssa, ja hän on kertonut halunneensa luoda eksplisiittisellä intertekstuaalisuudella kullekin teokselleen oman kirjallisen kaanoninsa (Wang 2019; LCA, 381). On siis perusteltua todeta, että keskeisin kirjallinen konteksti *Lost Children Archivelle* muodostuu siitä ”kaanonista”, joka teokseen on sisällytetty.

Lost Children Archiven kirjallinen kaanon käsittää sekä klassikkoja että vähemmän tunnettuja teoksia. Useimmat näistä ovat joko latinalaisamerikkalaisten kirjailijoiden teoksia tai länsimaisen kirjallisuuden klassikoita. Teosten joukossa on huomattava määrä matkakirjallisuutta, kuten Jack Kerouacin *On the Road*, Cormac McCarthyn *The Road*, Joseph Conradin *Heart of Darkness* sekä Homeroksen *Odyseia*, tunnetuimpia mainitakseni. Luisellin koulutuksen ja lukeneisuuden kautta on selvää, että hän on äärimmäisen tietoinen kirjallisuuden klassikkojen muodostamasta kaanonista. Hän on kertonut *Guernican* haastattelussa tietoisesti etsivänsä kirjallisuutta myös kaanonin ulkopuolelta ja pyrkivänsä kyseenalaistamaan kaanonin. Kirjallisuuden kaanoniin kuuluvien ja siihen kuulumattomien teosten välinen vuoropuhelu onkin selkeästi näkyvillä romaanissa.

Luisellin suhde Latinalaiseen Amerikkaan sekä alueen kirjallisuuteen on huomionarvoinen erityisesti, sillä Luiselli on sekä teoksissaan että lukuisissa haastatteluissa kommentoinut

kriittisesti Yhdysvaltain erityisesti Väli-Amerikan siirtolaisia koskevaa maahanmuuttopolitiikkaa. Kolonialismin seurauksena länsimaisen, painottuneesti anglofonisen kirjallisuuden kaanon sisältyy edelleen kirjallisuuden opetukseen entisissä siirtomaissa. Tuo kaanon on läsnä myös *Lost Children Archive* -romaanissa ja sitä kommentoidaan, mutta tutkijoita on erityisesti kiinnostanut Luisellin suhde latinalaisamerikkalaiseen kirjallisuuteen. Luiselli on saanut huomiota kirjailijana erityisesti Yhdysvalloissa, missä häntä on markkinoitu sekä meksikolaisena että kosmopoliittina kirjailijana (Booker 2017, 274). Jeffrey Lawrence on käsitellyt Valeria Luisellia Etelä- ja Pohjois-Amerikan kirjallisuuksien suhdetta tarkastelevassa tutkimusteoksessaan *Anxieties of Experience: The Literatures of the Americas From Whitman to Bolaño* (2018). Lawrence toteaa latinalaisamerikkalaisten kirjailijoiden kirjoittavan enenevässä määrin kokemuksistaan Yhdysvalloissa ja tuovan teoksissaan tietoisesti esiin latinalaisamerikkalaisen ja pohjoisamerikkalaisen kirjallisuuskentän lähenemisen (Lawrence 2018, 209), mistä hän pitää Luisellia ja tämän *Los ingravidos* (2011, *Faces in the Crowd* 2014) romaania esimerkkinä. Romaanilla Luiselli ottaa kantaa latinalaisamerikkalaisten kirjailijoiden tilanteeseen Yhdysvalloissa kommentoimalla tapaa, jolla latinalaisamerikkalaisten kirjailijoiden kertomukset tulevat Yhdysvalloissa verratuksi ja arvotetuksi suhteessa suuren suosion saavuttaneen Roberto Bolañon tuotantoon (Lawrence 2018, 235–236).

Myös Sarah Staes on tutkinut Luisellia ja hänen teostaan *Los ingravidos* latinalaisamerikkalaisena kirjailijana ja -kirjallisuutena, joka toimii Latinalaisen Amerikan ulkopuolella. Hän huomauttaa, että ”hybridi-identiteetti” tai postkansallinen subjektiviteetti on ominaista huomattavalle osalle nykypäivän latinalaisamerikkalaisista kirjailijoista (Staes 2022, 27). Myös Sarah K. Booker kytkee Luisellin kirjailijan kääntämistä käsittelevässä artikkelissaan latinalaisamerikkalaiseen perinteeseen mutta huomioi Luisellin usein sijoittavan kertomuksensa Etelä-Amerikan ulkopuolelle. Luiselli itse on kertonut espanjaksi kirjoittamisen olleen häneltä sekä poliittinen että emotionaalinen päätös – päätös, joka on omiaan liittämään Luisellin latinalaisamerikkalaisen kirjallisuuden piiriin ja traditioon (Neyra 2015). Latinalaisamerikkalainen ja espanjankielinen kirjallisuus ja kirjallisuustraditio ovat toimineet inspiraationa ja linkittyvät myös *Lost Children Archive* -romaaniiin sen yhtenä kontekstina ja tulkintakehyksenä, mutta on syytä huomioida tämän linkittymisen ambivalenttius.

1.3 Teoreettinen viitekehys

Tässä tutkielmassa keskeinen käsitteeni ja näkökulmani, jonka kautta lähestyn *Lost Children Archive* -romaanin, on liike. Tässä osiossa pyrin avaamaan, miten käsitän liikkeen ja millaiseen tutkimustraditioon käsitykseni asettuu. Avaan lyhyesti liikkeen nykytutkimusta sekä kansainvälisessä kontekstissa että suhteessa kotimaisen tutkimuskentän kontekstiin. Alaluvun toisessa osassa avaam hermeneuttisen kertomuksentutkimuksen lähtökohtia sekä suhteutan niitä liikkeen tutkimukseen ja omaan tutkimuslähtökohtaani. Avaan lyhyesti sitä, miten liike asettuu nykyisen kirjallisuudentutkimuksen kontekstiin.

Liike on kiinnostanut tutkijoita valtavasti yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla 1990-luvulla ja erityisesti 2000-luvulla. Maailma, ihmiset ja materia ovat aina olleet liikkeessä ja liikkeen filosofiaa alustavissa muodoissaan on ollut olemassa aina esisokraatikoista lähtien. Modernina aikana liike maailmalle ja olemassaololle perustavanlaatuisena ilmiönä ja sitä on alettu lähestyä entistä runsaammin ja eksplisiittisemmin omana tutkimusalueenaan (Nail 2022, 10). Liikkeen tutkimus (*mobility studies*) on nostanut 2000-luvulla päätään jopa siinä määrin, että on alettu puhua ”liikkeen paradigmasta” (*new mobilities paradigm*).¹ Uudesta paradigmasta kirjoittivat ensimmäisinä Mimi Sheller ja John Urry vuonna 2006 artikkelissaan ”The New Mobilities Paradigm”. Sheller ja Urry kritisoivat artikkelissa tapaa, jolla ihmistieteissä oli jätetty liian vähäiselle huomiolle lukuisia liikkeeseen ja liikkuvuuteen perustuvia kulttuuriin ja ihmisyyteen liittyviä alueita. He viittaavat paradigmalla sekä liikkeen ja liikkuvuuden globalisaation myötä saamiin uusiin ulottuvuuksiin että uudenlaiseen akateemiseen kiinnostukseen liikkeeseen (Sheller & Urry, 2006, 2016).

Peter Merrimann ja Lynne Pearce kiinnittävät *Mobilities*-journalin ”Mobility and the Humanities” -erikoisnumerossa huomiota siihen, että liikkeen tutkimus on yleistynyt myös humanistisilla aloilla ja taiteentutkimuksen piirissä. Humanistien kiinnostuksesta liikkeen tutkimukseen kertovat kasvavan tutkimusaineiston lisäksi (Merriman and Pearce 2017) esimerkiksi se, että hiljattain perustetun *Mobility Humanities* -tiedejournalin ensimmäinen numero julkaistiin 2022. Artikkelissaan Merriman ja Pearce kyseenalaistavat yhteiskuntatieteiden etualaisuutta suhteessa liikkeen tutkimukseen (2017). Artikkelissa käydään läpi sitä valtavan monitieteistä, hajanaista ja laajaa humanistista ja filosofista tutkimuskenttää muun muassa poststrukturalismissa, antiessentialistisessa ja prosessuaalisessa

¹ Liikkeen paradigma on Jaana Parviaisen ensimmäisessä suomenkielisessä aihetta käsittelevässä puheenvuorossa käyttämä suomennos.

filosofiassa, joka vaikuttaa nykypäivän liikkeen tutkimuksen taustalla (Merriman ja Pearce 2017, 494–497, ks. myös esim. Adey 2006, Merriman 2012, Nail 2018). Kokoavassa ja liikkeen tutkimuksen peruskysymyksiin paneutuvassa teoksessaan *Mobility, Space and Culture* (2012) Merriman kytkee liikkeen tutkimuksen juuri prosessuaalisen filosofian traditioon, jossa maailma virtaa, liikkuu ja on jatkuvassa tulemisen tilassa (Merriman ja Pearce 2017, 497; Merriman 2012, 9–10). Prosessuaalisella filosofialla viitataan näissä yhteyksissä pitkälti mannermaisen filosofian traditioihin fenomenologiassa ja hermeneutiikassa, poststrukturalismissa sekä posthumanismissa. Merriman on kritisoinut tapaa, jolla Marc Augén tai Zygmunt Baumanin kaltaiset tutkijat ovat liittäneet liikkeen ja virtaamisen ylimitoitettusti modernismiin tai postmodernismiin (Merriman 2012, 11) Vaikka liike on historiallisesti ja kulttuurisesti määrittävää, sitä ei voida pelkistää modernismin tuotteeksi, vaan se on aina ollut läsnä ja kiinnostanut sekä filosofiota että taiteilijoita eri aikoina vähintään implisiittisesti. Tässä tutkielmassa olen itse kiinnostunut siitä liikkeen tutkimustraditiosta, joka kumpuaa erityisesti fenomenologisesta ja hermeneutiikan filosofiasta. Liikkeen määrittelyssä ja lähestymisessä keskeisinä lähteinäni ovat Peter Merrimanin (2012) ja Peter Adeyn (2006) liikkeen luonnetta käsittelevät tekstit.

Liike on käsitteenä hankalasti määriteltävissä eikä edes liikkeen tutkijoiden keskuudessa ole yksimielisyyttä liikkeen luonteesta. Merrimanin ja Adeyn käsityksissä liikkeestä korostuu ajatus siitä, että liikettä lähestytään tavalla, jossa liikettä ei voida supistaa ja palauttaa yksinkertaiseen, absoluuttiseen newtonlasiin käsityksiin liikkeestä, ajasta, paikasta ja nopeudesta (Merriman 2012, 2, 10), vaan liikettä lähestytään sosiokulttuurisena ilmiönä, jolla ei ole essentiaalista merkitystä, ja jonka merkitys on aina sidoksissa kontekstiin ja kokemukselliseen tulkitsijaan (Adey 2006, 83). Merriam Websterin sanakirja määrittää sanan ”movement” olevan liikkumisen prosessi tai tapahtuma, tai vain tapahtumista.² Huomionarvoista tässä yleiskielen selityksessä on se, ettei liikettä ole mahdollista selittää muun kuin siihen itseensä viittaamisen kautta: liike on jonkin liikkuvan liikettä.

Koska liike on ilmiönä laava ja monimuotoinen, lähestytään kysymystä usein negaation kautta: mikä ei ole liikettä tai liikkeessä? Peter Adey käsittelee aihetta ansiokkaasti artikkelissaan ”If Mobility is Everything Then it is Nothing: Towards a Relational Politics of (Im)mobilities, Mobilities” (2006), jossa hän avaa oman liikkeen tutkimuksensa taustaoletusta

² 1 a (1): the act or process of moving; (2) a particular instance or manner of moving; 1 c: ACTION; ACTIVITY. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/movement> suom. kielitoimiston sanakirja: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/liike?searchMode=all> (haettu 30.4.2023)

siitä, että kaikki on liikkeessä eikä mitään liikkumatonta ole. Adey huomauttaa, että liikkeen tutkimus pohjautuu aina periaatteellisille ontologisille käsityksille maailmasta ja liikkeestä, eli kysymykselle liikkeestä ja liikkumattomuudesta. Siinä missä liikkeen on historiallisesti usein ajateltu perustuvan liikkumattomuuden tai pysähtyneisyyden olemassaololle (ks. esim. Cresswell 2001, Urry 2003) rakennan tässä tutkielmassa Adeyn sanoittamalle käsitykselle liikkeestä ja prosessuaalisuudesta kaiken perustana.

Adey esittelee mainitussa artikkelissa myös tutkielmani peruslähtökohtien kannalta keskeisen periaatteen liikkeen relationaalisuudesta: se, että liike nähdään maailman ontologisena perustana ja kaiken nähdään olevan liikkeessä, ei tarkoita, etteikö liikkeissä olisi eroja, nyansseja, risteämisiä ja kytköksiä liikkeen eri ulottuvuuksiin sekä muihin elementteihin ja ilmiöihin, joita on hedelmällistä tutkia (Adey, 76–77, ks. myös Merriman 2012). Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut liikkeen muutosten ja pysähtyneisyyksien dynamiikasta, ja siitä millaisin tekstuaalisin elementein liikkeen nyansseja, muutoksia ja pysähdyksiä on rakennettu *Lost Children Archive* -romaanissa. Lähestyn pysähtyneisyyttä Adeyta mukaillen suhteellisena pysähtyneisyytenä; myös pysähtyneiltä tai liikkumattomilta vaikuttavat asiat ja ilmiöt ovat nähdäkseni muutoksessa ja niiden pysähtyneisyys on vaikutelma, joka ilmenee suhteessa muuhun liikkeeseen.

Liikkeestä puhuttaessa päädytään usein puhumaan ajasta ja paikasta, joissa liike ottaa paikkansa ja jotka ovat historiallisesti saaneet liikettä vakiintuneemmat roolit tutkimuksen aiheina (Nail 2018, 50). Liikkeen on perinteisesti nähty muodostuvan ajasta ja paikasta; aika ja paikka ovat sekä liikkeen konteksti että liikkeen tulema (Cresswell 2006, 4).³ Aika ja paikka ovat erottamattomasti kytköksissä liikkeeseen, mutta Peter Merriman on kritisoinut liikkeen tutkimuksen piirissä varsin yleistä käsitystä siitä, että liike vain ilmenee ajassa ja paikassa. Sen sijaan hän ehdottaa, että liike tulee nähdä keskeisenä elementtinä, joka passiivisen ilmenemisen sijasta aktiivisesti aktiivisesti dynaamisten aikapaikallisuuksien muokkaamiseen ja tuottamiseen (Merriman 2012, 1). Nähdäkseni Merrimanin käsityksessä liikkeen suhteesta aikaan ja paikkaan korostuu dialoginen käsitys maailmassaolemisellemme keskeisten elementtien ja ilmiöiden välillä, mitä voidaan pitää hermeneuttisena lähestymistapana liikkeeseen vaikei Merriman sitä sellaiseksi suoraan nimeäkään. Tutkielmani taustalla vaikuttaa vahvasti tämä käsitys liikkeen, ajan ja paikan dialogisesta

³ ”Movement is made up of time and space -- Time and space are both the context for movement -- and a product of movement.”

kytköksestä, jossa korostuu liikkeen dialoginen suhde sekä sen kulttuuriseen, sosiaaliseen, poliittiseen ja historialliseen kontekstiin että liikkeen kokemukselliseen ulottuvuuteen, joka on olennainen osa liikkeen sanoittamista ja merkityksellistämistä (Adey 2006, 83).

Suomessa kiinnostus liikkeen tutkimukseen on nostanut hiljalleen päätään 2010-luvun loppupuolella, mutta kovin näkyväksi tai vakiintuneeksi liikkeen paradigmaa ei voida kutsua. Kotimaisessa kontekstissa liikkeen paradigma mainitaan ensimmäisiä kertoja *niin & näin* -lehdessä Jaana Parviaisen kolumnissa, joka käsittelee liikkeen tutkimuksen yleistymistä yhteiskunnallisilla ja humanistisilla tutkimusaloilla ja liikkeen näkökulman ujuttautumista alalle kuin alalle 2000-luvulla (Parviainen 2010). Parviainen toteaa suomalaisten tutkijoiden heräilevän liikkeen tutkimukseen muuta Eurooppaa myöhemmin – eikä heräämisen odottelun voida sanoa päättyneen 2010-luvun alkuun. Vasta lähempänä 2020-lukua on liikkeen tutkimusta alkanut näkyä enemmän myös kotimaisessa kontekstissa. Vuonna 2019 julkaistiin esimerkiksi *Journal of Finnish Studies* -lehden numero alaotsikolla ”Engaging the New Mobilities Paradigm in the Context of Finland”. Numeron pääpaino on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käsitellen aiheita maahanmuutosta rajatutkimukseen, mutta joukossa on myös Tuulikki Kurjen ja Saija Kaskisen artikkeli taiteentutkimuksen näkökulmasta. Artikkelissa hyödynnetään jälkiklassista narratologista kirjallisuudentutkimusta, mutta kirjallisuuden sijasta analyysin kohteeksi otetaan elokuva- ja valokuvateoksia. Vaikka tutkimus ei sinänsä risteä omani kanssa paljoakaan ja lähtökohtamme liikkeen ja kirjallisuuden tutkimuksen yhdistämiselle ovat erilaiset, voidaan artikkeli nähdä esimerkkinä siitä, että kun kirjallisuudentutkimus ja liikkeen tutkimus risteävät, analyysin kohteena on usein teos tai teoksia, jotka jollakin tapaa eksplisiittisesti käsittelevät liikettä, kuten maahanmuuttoa, matkustamista tai ihmiskehon liikkeestä kumpuavia kokemuksia. Näin on myös oman tutkielmani kohdalla, joka osallistuu Suomessa vielä lapsenkengissä olevaan keskusteluun liikkeen tutkimuksesta humanistisesta ja kirjallisuudentutkimuksellisesta näkökulmasta.

Käsittelen tässä tutkielmassa *Lost Children Archive* -romaanin ja sen kertomuksellisuutta liikkeen kautta. Lähestymistavassani rakennan omaa teoreettista viitekehystä yhdistelemällä tekstianalyysissäni liikkeen tutkimusta ja hermeneuttista kertomuksentutkimusta. Olen kiinnostunut siitä, mitä annettavaa liikkeen tutkimuksella on kirjallisuusanalyysiin ja miten se on yhteensovittavissa hermeneuttisen kertomuksentutkimuksen kanssa. Näen liikkeen

tutkimuksen ja hermeneutiikan suhteen dialogisena ja toisiaan vahvistavana: liikkeessä ilmiönä nähdäkseni korostuvat monet myös hermeneutiikassa keskeiset ajatukset kuten ajallinen ja kulttuurinen paikantuneisuus eli kontekstisidonnaisuus, prosessuaalisuus ja tapahtumaluontoisuus. Tässä tutkielmassa liike on siis tulokulma teokseen ja hermeneuttinen käsite, jonka kautta on mahdollista syventää ymmärrystä ja käsitellä teoksesta itsestään nousevia keskeisiä elementtejä.

Olen tutkielmassani kiinnostunut teoksen rakenteen ja tekstuaalisten elementtien analyysistä, joita usein lähestytään narratologisesta näkökulmasta. Haluan korostaa, että pyrin tässä tutkielmassa muodon ja kaunokirjallisten keinojen analyysissä kytkemään nämä elementit teoksen laajempiin teemoihin, ja näen myös muodon ja kertomusten keinojen tulkinnassa teoksen ja lukijan välisen dialogin ja lukijan merkityksenannon sekä kulttuurisen ja historiallisen kontekstin olevan keskeisessä roolissa, toisin kuin narratologisessa tutkimustraditiossa yleensä esitetään. Tutkielmassani hermeneuttinen lähestymistapa toimii lähtökohtana, jonka merkitys analyysilleni on syytä avata. Nojaan tutkielmassani tältä osin erityisesti Hanna Meretojan teokseen *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History and the Possible* (2018), joka rakentaa hermeneuttis-fenomenologisen filosofisen perinteen päälle tarjoten hedelmällisen lähtökohdan kirjallisuuden lähestymiseen.

Hermeneuttisessa kertomuksentutkimuksessa lähestytään kertomusta ja kokemusta sekä näiden suhdetta tulkinnan käsitteen kautta (Meretoja 2018, 43). Kertomusta ei nähdä tulkinnan objektina vaan käytäntönä. Hermeneuttinen lähestymistapa kertomuksiin kytkeytyy ajatukseen dialogisuudesta: kertomuksilla on dialoginen ulottuvuus siinä, miten ne muodostuvat suhteessa muihin kertomuksiin ja kulttuurisiin merkityksenannon malleihin (Meretoja 2018, 50). Toisaalta sivuttamaton rooli on inhimillisen kokemuksen ja kertomuksen suhteella: kertomukset tapahtuvat, kun tulkitsemme niitä ja käymme dialogia teosten kanssa. Lähestymistapa, jossa kertomusta lähestytään objektin sijasta korostaen kertomuksen suhdetta tulkintaan, joka puolestaan on prosessuaalista, alati liikkeessä olevaa uudelleentulkintaa, limittyy yhteen liikkeen tutkimuksen näkökulmien kanssa ja toisaalta nousee esiin myös *Lost Children Archiven* perusideoiden ja teemojen käsittelyssä. Tutkielmassani hermeneuttinen lähestymistapa merkitseekin syvää teoslähtöisyyttä: valitsemani liikkeen näkökulma kumpuaa käsiteltävästä *Lost Children Archive* -teoksesta, jossa liikkeen monet ulottuvuudet ovat läsnä sekä tarkastelun kohteina. Pyrin hermeneuttisen eetoksen mukaiseen teoksen herkkään kohtaamiseen ja hermeneutiikan peruslähtökohtien mukaisesti dialogiin teoksen, teorian ja

itseni, tulkitsijan, välillä.⁴ Hermeneuttinen kertomuksentutkimus lähestymistapana korostaa yksilöiden ja kulttuuristen kertomusten suhdetta vallan käytäntöihin kytkeytyvänä dialogina (Meretoja 2018, 44) ja korostaa kulttuuristen kertomusten, kuten vaikkapa amerikkalaisen road trip -kertomuksen, kulttuurista, sosiaalista ja historiallista luonnetta sekä suhdetta muihin kulttuurisiin merkityksenannon käytäntöihin (Meretoja 2018, 49–50).

Liikkeen näkökulman lisäksi hermeneuttinen lähestymistapa Luisellin tuotannon lukemiseen on luonteva lähtökohta teoksesta itsestään käsin: Luiselli on maininnut Guernican haastattelussa olevansa filosofian suhteen kiinnostunut erityisesti saksalaisesta filosofiasta mainiten Nietzschen, Heideggerin ja Gadamerin – eli hermeneutiikan tradition keskeisiä filosofeja (Wang 12.2.2019). Vaikka näihin filosofeihin ei eksplisiittisesti juuri viitata teoksessa, hermeneutiikan keskeiset ajatukset dialogisuudesta, prosessuaalisuudesta sekä ihmisten ja kertomusten historiallisesta ja kulttuurisesta paikantuneisuudesta ovat läsnä *Lost Children Archive* -romaanissa.

Hermeneutiikan ja liikkeen tutkimuksen välillä ei ole yksiselitteistä kytköstä johtuen osittain siitä, ettei liikkeen tutkimus muodosta yhtä selkeää tutkimustraditiota vaan monitieteisyydessään sisältää monenlaisia käsityksiä liikkeestä. Kuitenkin liikkeen tutkimuksen filosofisesti ja teoreettisesti orientoituneemmissa teksteissä viitataan usein 1900-luvun mannermaisiin filosofeihin (esim. Sheller & Urry, 2006, Adey 2006, Merriman 2012). Peter Merriman puhuu teoksessaan *Mobility, Space and Culture* (2012) prosessuaalisen ja antiessentialistisen tutkimuksen merkityksistä liikkeen tutkimukselle viitaten muun muassa Bergsonin, Heideggerin ja Latourin kirjoituksiin esimerkkeinä lähestymistavoista, joissa liike, tuleminen ja virtaaminen ovat olleet keskeisessä roolissa. Liikkeen tutkimuksessa siis ammennetaan mannermaisesta filosofian, myös hermeneutiikan keskeisten filosofien, käsityksistä liikkeestä, vaikka selkeästä yhteisestä traditiosta ei voidakaan puhua, eikä toisaalta hermeneutiikan sisällä ole niinkään suoraan puhuttu liikkeistä, vaan liikkeen implisiittisesti sisältävistä ideoista kuten jatkuvista tulkinnan prosesseista, olemisen tapahtumaluontoisuudesta. Oma käsitykseni liikkeestä rakentuu niiden elementtien kautta, jotka ovat keskeisiä sekä hermeneutiikassa että liikkeen filosofiassa. Näen liikkeen *Lost Children Archiven* kohdalla erinomaisena tulkinnallisena käsitteenä: kun nähdään, ettei liikkeellä ole sisäsyntyistä merkitystä, vaan merkitys muodostuu tulkinnassa kontekstissa, se

⁴ Sanan ”dialogi” etymologia juontaa kreikan sanasta διάλογος. Sana siis koostuu liikettä implikoivasta prepositiosta διά (kautta, läpi, eng. ”through”) sekä sanasta λόγος (sana, puhe). Yksi sanan alkuperäisistä merkityksistä on siis ”liikkuva/läpikulkeva sana” (”the word that moves”, Heller 2016).

mahdollistaa ja edellyttää aitoa keskittymistä siihen, mikä juuri käsiteltävän teoksen kontekstissa on mielenkiintoista liikkeen näkökulmasta.

Kertomuksesta, tekstistä tai juonesta puhutaan vakiintuneesti termein, jotka ilmaisevat liikettä: tarina kulkee tai teos etenee kronologisesti. Teksti voi tuntua junnaavalta tai juoni voi olla vetävä. Ajatus kertomuksen liikkeestä on siis implisiittisesti vakiintunut, ja hahmotamme teoksen, juonen tai tekstin etenemisen intuitiivisesti liikkeenä. Nähdäkseni näihin ilmaisuihin sisältyy hermeneuttinen kokemuksellinen ulottuvuus kertomuksen etenemisestä. Kyseessä on lukutapahtumaan ja prosessiin kytkeytyvä kokemuksellinen ja tulkinnallinen ulottuvuus, joka kokemuksellisuudessaan myös pakenee sanallistamista. Kirjallisuudentutkimuksessa liikettä on jonkin verran tutkittu esimerkiksi runouden rytmin yhteydessä (ks. esim. Kainulainen 2016) sekä retorisen kertomustutkimuksen saralla (ks. Phelan 2007). Myös liike aiheena esimerkiksi matkanteon muodossa on kiinnostanut tutkijoita.

Hyödynnän tässä tutkielmassa retorisen kertomustutkimuksen dynamiikan ja progression käsitteitä. Käsitteet nousevat James Phelanin retorisesta kertomusmallista, ja aiheesta on suomeksi kirjoittanut Markku Lehtimäki (2022). Vaikka hermeneuttisen ja retorisen kertomustutkimuksen kertomuskäsitykset eroavat lähtökohtaisesti toisistaan, on niissä myös yhtäläisyyksiä. Retorinen kertomusteoria ottaa esimerkiksi klassista narratologiaa laajemmin huomioon tekijän, tekstin ja lukijan väliset suhteet (Lehtimäki 2022, 25). Retorisen teorian dynamiikan ja progression käsitteet ovat sovellettavissa tämän tutkielman lähtökohtien puitteissa ja tarjoavat sanastoa lähestyä kertomusta dynaamisena, liikkeessä olevana tapahtumana.

Retorisessa kertomusteoriassa progressio on laajempi käsite kuin juoni: se pitää sisällään sekä tekstuaalisen dynamiikan että lukemisen dynamiikan (Phelan 2007, 3; Lehtimäki 2022, 167). Tekstuaalisella dynamiikalla tarkoitetaan retorisen kertomusteorian mallissa erityisesti juonen ja kerronnan kautta tapahtuvaa kerronnan etenemistä mutta myös esimerkiksi henkilöhahmojen kehittymistä, ja näiden kahden nähdäänkin liittyvän olennaisesti toisiinsa (Lehtimäki 2022, 49, 167). Lukemisen dynamiikalla puolestaan viitataan teorian kontekstissa siihen, miten lukija ottaa vastaan ja suhtautuu tekstuaalisen dynamiikan tasoon (Lehtimäki 2022, 167). Progressio muodostuu siis sekä tekstin että vastaanoton liikkeestä. Retorisessa kertomusteoriassa on nostettu esiin ajatus, että ymmärtääkseen kertomuksen kokonaisuutena, lukijan on ymmärrettävä kertomuksen eri osien välisiä suhteita (Lehtimäki 2022, 167). Ajatus

lähenee myös hermeneutiikan tulkinnan kehää ja ajatusta tulkinnasta jatkuvana prosessina, jossa sekä lukijan henkilökohtaiset kokemukset että teoksen konteksti huomioidaan teoksen vastaanotossa. Tästä lähtökohdasta onkin otettava huomioon, ettei progressiota voida pitää yksinkertaisesti lineaarisena prosessina, sillä teoksen vastaanotto ei tapahdu lineaarisesti vaan voi pitää sisällään esimerkiksi selailevaa lukemista, joihinkin kohtiin pysähtymistä ja toisiin palaamista. Tämä lähtökohta on keskeinen myös *Lost Children Archive* -romaanin etenemistä tarkasteltaessa.

Tässä tutkielmassa tarkastelen liikettä *Lost Children Archive* -romaanissa sen eri ulottuvuuksia analysoiden. Tutkielman toisessa luvussa sidon romaanin road trip -romaanien genreen ja tarkastelen romaanin automatkan kuvausta suhteessa road trip -kertomuksiin kulttuurisina kertomuksina amerikkalaisuudesta. Tarkastelen lähemmin romaanin avauskappaletta liikkeen kuvauksen, jännitteiden ja kontrastien näkökulmasta. Tutkielman kolmannessa luvussa lähestyn romaanin ”kadonneiden lasten” matkantekoa ja tarinalinjan suhteutumista muuhun liikkeen kuvaukseen. Lähestyn romaanissa esiintyvien odottamisen ja eksymisen teemoja liminaalituloina, joissa liikkeen suunta ja paikantuneisuus hajoavat, mutta jotka sisältävät levottomuuden ja oletuksen jostakin suhteellisen pysähtyneisyyden jälkeisestä. Elegioiden kautta tarkastelen myös lukemisen dynamiikkaa lukijan liikkeenä tekstissä. Tutkielmani loppupuolella tarkastelen romaanin keskeisiä motiiveja – karttoja, arkistoja, muunnelmia ja kaikua – ja niiden saamia temaattisia ulottuvuuksia sekä sitä, mitä näiden tarkasteleminen liikkeen, prosessuaalisuuden ja uudelleentulkinnan näkökulmasta voi tarjota romaanin tulkinnalle. Kuljetan mukana tekstin tason analyysia pohjaten tulkintani romaanin tarkalle kohtaamiselle.

2 *Lost Children Archive* road trip -kertomuksena

2.1 Road trip kulttuurisena kertomuksena amerikkalaisuudesta

Autolla taitettua matkaa (*road trip*) halki USA:n on vuosikymmenet pidetty kulttuurisesti amerikkalaisen kokemuksen (*true American experience*) ilmentymänä. Kokemusta on kuvattu niin kulttimaineeseen nousseissa kirjoissa kuin elokuvissakin ja amerikkalaista road trip -kirjallisuutta voidaan pitää omana genrenään, johon *Lost Children Archive* kytkeytyy (Ganser 2009, 44). Tässä luvussa lähestyn *Lost Children Archivea* road trip -kertomuksen näkökulmasta. Käsittelen romaania ja perheen automatkaa kulttuurisesta näkökulmasta perinteisemmän road trip -narratiivin elementteihin sekä yhteiskunnalliseen kontekstiin peilaten. Kysyn myös, miten perheen kokemuksia matkanteosta kuvataan, miten perheen dynamiikka ja juoni etenevät liikkeen edetessä ja mitä road trip -koneksti tarkoittaa romaanin muodon kannalta. Road trip -kertomuksen käsittelyn pohjalta tarkastelen myöhemmin tässä tutkielmassa sitä, miten muunlainen liike romaanissa rakentuu suhteessa periamerikkalaiseen road trip -kertomukseen.

Ihmisten liikkeellä on historiallisesti perustavanlaatuinen merkitys Yhdysvaltain kansakunnan synnyssä, jonka varhaishistoria rakentuu 1500-luvulta lähtien eurooppalaiselle asutuskolonialismille. Ennen eurooppalaisten tuloa Pohjois-Amerikkaan aluetta asuttivat alkuperäiskansat. Myös maahanmuutolla on sekä läpi historian että nykypäivänä keskeinen rooli Yhdysvaltojen väestökehityksessä ja liittovaltio on väestöltään monimuotoinen. Yhdysvaltojen historia on myös rasistinen ja muukalaisvihamielinen, minkä myötä liikkuvuus näyttäytyy Amerikassa jännitteisenä ja ristiriitaisena ilmiönä yhä nykypäivänä (Brigham 2015, 4).

Road tripin ja amerikkalaisen kansallisen identiteetin kytköksen nähdään usein juontavan juurensa 1900-luvun alkupuolelle, jolloin maailmansodat osaltaan rajoittivat kansainvälistä matkustamista; road tripin juuret amerikkalaisuuden rituaalina on jäljitetty ensimmäisen maailmansodan aikaiseen valkoiselle keskiluokalle suunnattuun ”See America First” -kampanjaan, jonka on nähty luoneen pohjan kansallisen matkustamisen ja amerikkalaisen identiteetin kytkökselle (Schaffer 2001; Hutchinson 2004). Maateitse matkustamisen kautta yksilöille haluttiin luoda kokemus yhteydestä Amerikkaan yhtenäisenä valtiona ja kansana, tehdä ”kansallisesta paikallista ja paikallisesta kansallista” (Schaffer 2001; Brigham 2015, 2). Siinä missä ”See America First” -kampanja pyrki edistämään erityisesti turismia ja

junamatkustamista, 1920- ja 1930-luvuilla tieinfrastruktuurin edistyminen ja moottoriteiden kuten Route 66:n valmistuminen päällystivät tietä automatkailun nousulle. Sitten junamatkustaminen on Yhdysvalloissa, toisin kuin Euroopassa, jäänyt automatkustamisen varjoon.

Matkailuteollisuus mainosti jo 1900-luvun alussa kansallista vapaa-ajan matkustamista ”Amerikan kansalaisuuden rituaalina” (*ritual of American citizenship*) ja osallistui Yhdysvalloissa kansallisidentiteetin retoriikan muotoutumiseen. Liikkuvuuden idea kytkettiin varhaisessa vaiheessa amerikkalaiseen vapauden ideaan ja amerikkalaisen erityisyyden retoriikkaan (Ganser 2009, 15). Historiallisesti on nähtävä, että samalla kun liikkuvuus tuli määrittämään Yhdysvaltojen kansallista identiteettiä, se asetti liikkuvuudelle rajoja määrittäen väärällä tavalla liikkuvat ihmisryhmät, kuten kulkurit, vaeltavat romanit sekä maahanmuuttajat, jotka jäävät positiiviseksi mielletyn amerikkalaisen liikkuvuuden ulkopuolelle (Brigham 2015, 7).

Läpi Pohjois-Amerikan kolonialistisen historian on tuotettu monenlaista matkakirjallisuutta, mutta 1900-luvun puolivälissä Jack Kerouacin *On the Roadin* myötä juuri road trip -narratiivista alkoi muotoutua amerikkalaisen matkakirjallisuuden ja amerikkalaisen identiteetin keskeinen kertomus ja – huomionarvoisesti – vastakertomus (Martin 2019). Esimerkiksi Kerouacin edustamassa beat-kirjallisuudessa road trip -kertomuksen voidaan nähdä edustavan materialismia vastustavaa alakulttuuria pikemminkin kuin keskiluokkaista amerikkalaista ideaalia, ja romaanin suhde amerikkalaiseen identiteettiin on monitahoinen. Ajan myötä road trip -kertomukset ovat popularisoituneet ja valtavirtaistuneet. Road trip -kertomusten onkin nähty liikkuvan korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin ja toisaalta kapinan ja valtavirran välillä (Mills 1999; Ganser 2009, 39).

Road trip -kertomukset voidaan nähdä omana monimuotoisena genrenään, johon kuuluvien teosten välillä on kuitenkin myös joitakin kaavamaisia piirteitä. Keskeisin ja yleisin genreä määrittelevä elementti on, että kertomuksen miljöönä ja asetelmana toimii automatka ja tie (the road), useimmiten Yhdysvalloissa. Tietä ja paikkoja ei nähdä passiivisena taustana, vaan ne ovat kertomuksessa merkityksellisiä. Road trip -kertomuksen rakenne noudattaa usein tyypillistä lähtö–matka–saapuminen-rakennetta, joskin tätä kertomusmuotoa on myös kyseenalaistettu ja siitä on poikettu genren sisällä. (Ganser 2009, 39–40.) On huomionarvoista, että ajatusta kertomuksen liikkeestä retorisessa kertomusteoriassa hyödyntävä James Phelan käyttää näitä lähdön, matkan ja saapumisen käsitteitä – sekä kourallista muita käsitteitä –

hahmotellessaan ei ainoastaan matkakertomuksen tai road trip -kertomuksen vaan laajemmin kertomusrakenteiden dynamiikkaa ja tähän kytkeytyvää lukemisen dynamiikkaa kirjassaan *Experienceing Fiction: Judgements, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative* (2007). Phelanin lähestymisessä keskeistä on kokemuksellisen lukijan suhde kertomuksen etenemiseen.

Road-kertomus on nähty erityisesti amerikkalaisena genrenä, amerikkalaisen kulttuurin ilmentymänä ja amerikkalaisen kirjallisuuden keskeisenä trooppina (de Barros 2004, 2; Ganser 2009, 43). Näiden kertomusten on nähty kytkeytyvän lähtökohtaisesti myös kulttuuriin käsityksiin amerikkalaisesta identiteetistä (Brigham 2015). Näissä kertomuksissa avoin tie (*open road*) on tavattu nähdä ”myyttisenä mahdollisuuksien tilana” (Brigham 2015, 4) ja yksilöllisenä vapautumisena kodin, yhteiskunnan tai tukahduttavan kulttuurin kahleista. Genren kertomusten aiheina onkin usein ollut vapauden ja ”todellisen itsen” etsiminen ja toisaalta arjesta irtautuva seikkailu.

Valtaosan historiastaan road trip -genreä ovat dominoineet valkoisten miesten yksilökeskeiset kertomukset (Ganser 2009, 16; Brigham 2015, 14; de Barros 2009), mistä myös beat-kirjailijoiden road trip -kertomuksia on kritisoitu. Kertomusten näkökulmien valkoisuus ja maskuliinisuus on erityisen tärkeä huomioida, kun ymmärretään road trip -kertomusten kytkeytyneisyys amerikkalaiseen identiteettiin. Naisten matkakertomuksia on kirjoitettu 1970-luvulta lähtien, mutta kiinnostus niihin oli pitkään laihaa (Ganser 2009, 50).

Road-kertomuksilla on selkeitä yhtymäkohtia matkakirjallisuuteen ja genreä on toisinaan pidetty matkakirjallisuuden lajina. Eräänä keskeisenä matkakirjallisuutta ja road-kirjallisuutta erottavana tekijänä on pidetty miljöötä: road-narratiivi sijoittuu tietylle alueelle ja kulttuuriseen kontekstiin, joka on kertomuksen hahmoille ainakin jossakin määrin tuttu; matkakirjallisuudessa korostuu miljöön tuntemattomuus ja vierauden kokemus, usein kaukana kotimaasta. Amerikkalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin tutkija Alexander Ganser huomauttaa, että tällaisen jaottelun piirissä tutkimuksessa on usein kiinnitetty huomiota kolonialistisiin ulottuvuuksiin matkakirjallisuudessa, mutta silmiinpistävän vähän on kiinnitetty huomiota kolonialismiin road-kirjallisuuden kohdalla. *Lost Children Archive* on monin tavoin selkeä road-kertomus, joka varsin poikkeuksellisesti kuitenkin kommentoi ja kiinnittää huomiota myös Yhdysvaltojen kolonialistiseen historiaan sisältäen pohjoisamerikkalaisen alkuperäiskansojen apassiheimon kertomuksia ja historiaa. Vaikka kertomuksen kehyksenä toimii road trip, sisältää *Lost Children Archive* paljon elementtejä myös muista

kirjallisuudenlajeista sekä matkakirjallisuudesta, mistä hyvänä esimerkkinä on kadonneiden lasten matka turvattomassa ja vieraassa miljöössä.

Lost Children Archive on kritiikeissä lähes poikkeuksetta – ja osittain myös tutkimuksessa – määritetty road trip -kertomukseksi, eikä määritelmä ole herättänyt kiistelyä. Romaanissa onkin selkeästi hyödynnetty road-kertomuksen keskeisiä elementtejä. *Lost Children Archive* on kertomus automatkasta; automatka luo teokselle kehyksen ja muodon ja kytkee kertomuksen kiistatta road trip -genren piiriin. Osassa romaania kommentoivia tekstejä on myös huomioitu, ettei romaani istu kritiikittä genren jatkumoon ja sen keskeinen anti onkin road trip -romaanin kääntäminen periamerikkalaisesta kertomuksesta uuteen kulmaan (ks. esim. McKaplin 2019).

Lost Children Archivessa hyödynnetään road-kertomuksen tyypillistä rakennetta: romaanin alussa kerrotaan perheen arjesta, ”kodista”, pysyvämmästä pisteestä New Yorkista. Alussa avataan perheen dynamiikkaa ja matkan tarkoitusta ja toisaalta pohjustetaan romaanin keskeisten teemojen – pakolaislasten, apassien historian, äänten – merkitystä kertomuksessa. Valtaosassa teosta perhe on matkalla ja romaani päättyy matkan päättymiseen. Pääpiirteiltään teoksen rakenne siis istuu hyvin road trip -genren perusrakenteeseen.

Ulkoisilta puitteiltaan romaani istuu hyvin road trip -genreen, mutta kiinnostavaa romaanissa on se, millä tavoin se uudistaa lajia. Romaanin kehyksenä toimii road-kertomus, mutta genrekonventioiden noudattamisen sijaan romaani kommentoi amerikkalaiseen kirjallisuuteen ja -identiteettiin liitettyä genreä hyödyntäen amerikkalaista siirtolaispolitiikkaa ja asutuskolonialistista historiaa. On merkittävää, että siinä missä yksilöiden kokemuksiin keskittyvien road trip -kertomusten kohdalla on kritisoitu varsinaisen yhteiskuntakritiikin jäävän sivuun (Brigham 2015, 6) on *Lost Children Archive* perustavanlaatuisesti yhteiskuntakriittinen romaani juuri liikkeeseen ja ihmisten liikkuvuuteen kytkeytyvän yhteiskunnallisen kommentoinnin kautta. Käsittelen tutkielman luvussa neljä romaanissa mukana kulkevaa apassien historiaa, jota on romaanissa käsitelty erityisesti uudelleenkertomisen ja uudelleenesityksen tematiikan kautta, joka on kytketty kertomusten ja historian liikkeeseen. Siirtolaislasten kulttuurisesti määrittäneeseen liikkeeseen ja kertomukseen paneudutaan junamatkustamisen kautta luvussa kolme.

Road-kertomusten keskiössä on tyypillisesti ollut valkoinen, autenttista kokemusta etsivä miesyksilö, mutta *Lost Children Archive* -romaanissa matkaa tekee perhe. Vaikka teoksessa kertojana toimii kerrallaan yksi hahmoista, on matka koko perheen matka ja teoksen edetessä

automatkan kokemusta lähestytään useista näkökulmista. Matka näyttäytyy näin perinteisen road trip -kertoajaksilön sijasta perheen, pienen yhteisön matkana. Yhteisöllisyyttä ja yksilökeskeisyyden kommentointia korostaa, että perheen jäsenet jäävät romaanissa nimettömiksi: he ovat vain äiti, isä, tyttö ja poika. Myöhemmin romaanissa perheen jäsenet antavat toisilleen ”apassinimet”, jotka kytkeytyvät perheen yhteiseen matkaan, ja heistä tulee Lucky Arrow, Papa Cochise, Memphis ja Swift Feather. Apassinimet kytkevät hahmot pikemminkin perheen omaan mytologiaan kuin yksilökeskeiseen yhteiskuntaan.

Amerikkalaista kulttuuria ja historiaa kommentoidaan teoksessa paitsi siirtolaislasten ja apassinienkin myös matkaa tekevän perheen kautta: romaanissa amerikkalaiseen identiteettiin liitetyn road tripin tekee perhe, jonka etnistä taustaa ei täysin spesifioida, mutta jonka jäsenillä on juuria Latinalaisessa Amerikassa. Perheen kuvataan olevan kulttuurien välissä: ”foreign but not entirely so” (LCA, 104). Läpi kertomuksen kuvataan hienovaraisesti perheen kohtaamia tilanteita, joissa valkoisten amerikkalaisten rasismi kohdistuu perheeseen, sekä toisaalta perheen keinoja luovia ja selviytyä rasistisessa yhteiskunnassa. Näiden kokemusten kuvaamisen amerikkalaiseksi mielletyn genren kautta voidaan nähdä kommentoivan paitsi rasistista kulttuuria myös amerikkalaisen identiteetin ja road trip -genren suhdetta: romaanissa asetetaan kyseenalaiseksi se, millainen on se amerikkalainen subjekti, joka 2020-luvulla toteuttaa amerikkalaisuuden rituaalina pidettyä road tripia. *Lost Children Archiven* tarjoamasta näkökulmasta tie ei näyttäydykään vapautena, ”myyttisenä mahdollisuuksien tilana”, eikä tarjoa pakopaikkaa arkipäivän rasismista.

2.2 On the road: liikkeen monet miljööt

Road trip -kertomukseen liittyy miljöön ja todellisten paikkojen korostunut merkitys kertomuksessa. On kuitenkin huomattava, ettei todellisten paikkojen kuvaus ole road-genressäkään itsetarkoitus vaan palvelee matkantekoa ja kertomusta laajemmin (de Barros 2009). Kertomukseen tuo oman tasonsa se, että perheen liikkuessa olemassa olevilla alueilla ja kaupungeissa reittiä on mahdollista seurata kartalla.

Lost Children Archive -romaanissa hyödynnetään luovasti perheen omia kertomuksia ja historiaa todellisten paikkojen merkityksenannon kontekstina. Paikoille kuten Memphis, Poetry ja Echo Canyon on luotu omanlaisensa merkitysympäristö teoksen kontekstissa. Esimerkiksi Bowien alue Arizonassa näyttäytyy monimerkityksisenä ja sitoo romaanin eri elementtejä yhteen konkreettiseen lokaatioon. Fort Bowie oli paikka, jossa Geronimo ja hänen Chiricahua-joukkonsa otettiin sotavangeiksi ja karkotettiin Floridaan ja Alabamaan.

Geronimon ja hänen joukkonsa karkotus esiintyy romaanissa, ja arkistokuva joukosta junan edessä 1886 on liitetty romaaniin (LCA, 255). Bowie on merkityksellinen intertekstuaalisella tasolla David Bowien ”Space Oddity” -kappaleen kautta, ja laulua hyödynnetään kerronnassa laajasti. Bowien vuonna 1969 julkaistussa klassikkokappaleessa leikitellään vuoropuhelulla Ground Controlin ja avaruuteen matkaavan Major Tomin välillä. Kappaleen lopulla yhteys katkeaa ja Major Tom eksyy yksin avaruuteen.

Kappale on luonnollisesti vertauskuvallinen ja siihen voidaan ajatella liittyvän omaa vertauskuvallisuuttaan vuoropuhelun, eksymisen ja vierauden tematiikasta, mutta romaanissa hyödynnetään myös kappaleen kirjaimellista, lapsille ymmärrettävissä olevaa tasoa. Dialogi Ground Controlin ja Major Tomin välillä on läsnä romaanin ensimmäisen osion päättävässä kohtauksessa, jossa perhe näkee pakolaislapsia kuljettavan lentokoneen nousevan ilmaan ja perheen äiti pyrkii muuttamaan karkotustilanteen luonnetta pyytämällä poikaa raportoimaan lentokoneen lähdöstä kuin Ground Control. Koko ensimmäinen osio päättyy sanoihin ”What else do you see, Ground Control?” (LCA, 186). Kirjan toinen osio, ”Reenactment” alkaa sanoilla: ”Calling Major Tom”, jotka teoksen kontekstissa poika esittää nauhuriin; romaanin intertekstuaalinen vuoropuhelu toimii siis myös kytköksenä äidin ja pojan näkökulmien ja teoksen osien välillä ja asettaa osaltaan näkökulmat dialogin kehykseen. Bowien kappaleen dialogia hyödynnetään vielä romaanin toisessa, pojan kerronnan osiossa esimerkiksi kohdassa, jossa lapset varastavat ravintolasta ruokaa ja poika yrittää pitää itseään nuoremman tytön huomion leikissä, jossa lapset asettuvat Ground Controlin ja Major Tomin rooliin. Bowien kappaleen hahmojen rooliin asettumisen voidaan nähdä tulevan lähelle myöhemmin tässä tutkielmassa käsiteltävää muunnelman (*reenactment*) tematiikkaa: lasten leikit, joissa Bowien hahmoja hyödynnetään ovat muunnelma paitsi ”Space Oddity” -kappaleesta myös tavasta, jolla perheen äiti pyrki muuttamaan traagisen tilanteen luonnetta tuomalla siihen leikillisen elementin lapsen suojaksi.

Marguerite S. Shaffer ja Ann Brigham ovat nostaneet esiin, miten 1900-luvun alkupuolen ”See America First” -kampanjan yhteydessä pyrittiin luomaan idealisoitu versio amerikkalaisuudesta ja Amerikan historiasta. Siinä amerikkalainen maisema ja luonto valjastettiin osaksi kansallista kuvastoa. Keskeisenä osana amerikkalaisen kansallismaisen ja -identiteetin linkkiä oli Yhdysvaltojen kansallisten maamerkkien ja perintökohteiden, kuten Yellowstonen ja Grand Canyonin kansallispuistojen näkemisen ja kokemisen lanseeraaminen osaksi amerikkalaista kokemusta (*true american experience*; Brigham 2015, 2).

Kansallispuistoja oli julistettu suojelluiksi alueiksi jo 1800-luvun lopulla huolimatta siitä, että

alueet olivat usein jo alkuperäiskansojen käytössä monin tavoin – alueiden suojeluun vedoten alkuperäiskansojen elinkeinojen harjoittaminen, kuten kalastus ja metsästys, kansallispuistoalueilla kiellettiin ja heidät karkotettiin alueilta. (Reid 2021, 265–266.)

Kansallispuistoista on muodostunut erottamaton osa amerikkalaista road trip -kuvastoa. Grand Canyonilla on amerikkalaisessa road trip -kuvastossa muun muassa *Thelma and Louise* -elokuvan ikonisen loppukohtauksen myötä keskeinen rooli, ja siten valinta keskittää *Lost Children Archiven* hahmojen suunta Grand Canyonin sijasta kohti vähemmän tunnettua Echo Canyonia, on kiinnostava. Echo Canyon tuntuu road trip -kontekstissa sisältävän viitteen Grand Canyoniin. Apassit ovat historiallisesti liikkuneet sekä Grand Canyonilla että Echo Canyonilla, mutta Echo Canyoniin keskittyminen mahdollistaa *Lost Children Archivessa* vähemmän tunnetun historian esiin nostamisen tavalla, joka samalla kommentoi road trip -kertomusten miljöökuvauksen perinnettä.

Romaanissa kerrostetaan miljöön kuvausta perheen äidin reflektion kautta. Hahmo tunnistaa näkevänsä ja kohtaavansa ympäristönsä niiden aiempien dokumenttien kautta, jotka ovat käsitelleet samoja ympäristöjä.

As we drive through the long, lonely roads of this country—a landscape that I am seeing for the first time—that what I see is not quite what I see. What I see is what others have already documented: Ilf and Petrov, Robert Frank, Robert Adams, Walker Evans, Stephen Shore—the first road photographers and their pictures of road signs, stretches of vacant land, cars, motels, diners, industrial repetition. (LCA, 102.)

Ajatus lähestyy hermeneuttista käsitystä siitä, että tulkinta on jotakin, mitä teemme alati kohdatessamme ympäristömme ja tulkintaamme vaikuttavat aina lukuisat elementit aiemmista kokemuksistamme ja ennakkokäsityksistämme kohtaamiimme kertomuksiin ja tulkintoihin. Kappaleessa tuodaan intertekstuaalisuuden kautta näkyviin se pitkä matka- ja road-kirjallisuuden traditio, jonka Luiselli viittauksilla nostaa paitsi amerikkalaisten maisemien myös *Lost Children Archiven* tulkintakehykseksi.

Sekä road-kertomuksille että matkakertomuksille on tyypillistä sisältää tekstin lisäksi muuta materiaalia, kuten kuvia ja karttoja matkalta, mitä myös *Lost Children Archivessa* on hyödynnetty ja mikä osaltaan sitoo romaania sekä road trip -kertomusten että matkakertomusten lajeihin. Romaanissa kartat ja kuvat, jotka ovat Laatikoissa V ja VII, nivoutuvat teokseen eivätkä jää ulkokohtaisiksi lisäyksiksi tai kuvituksiksi. Karttoja suhteessa

liikkeeseen käsitellään tässä tutkielmassa luvussa kolme. Muiden dokumenttien merkitystä romaanille on puolestaan avattu tämän tutkielman arkistoja käsittelevässä osiossa (luku 4).

Automatkustaminen on liikkeenä kaksijakoista: auton kyydissä, liikkeessä matkustaja kokee maiseman ohi kulkevana, mutta toisaalta auton sisällä asettuu ja viettää aikaa omanlaisessaan tilassa, joka on henkilökohtainen ja suljettu erotuksena julkisesta tilasta ja tiestä (Merriman, 65). Tutkijat ovat aiemmin kiinnittäneet huomiota Luisellin *Los ingravidos* (Faces in the Crowd) romaanin kohdalla liikkeeseen yksityisten ja julkisten tilojen välillä (Eldelin 2021). *Lost Children Archive* -romaanissa paikat, joiden ohi kuljetaan tai joihin perhe pysähtyy vain vähäksi ajaksi, saavat monenlaisia merkityksiä, mutta merkityksellinen matkustamisen ympäristö on myös auto, käytetty ja edullinen Volvo Wagon 1996, jolla ja jossa matkaa taitetaan. Auto on perheen yksityinen Paikka, jonka perheen yhdessäolo tekee turvalliseksi: ”Inside the car, the air is familiar and the smell our own” (LCA, 73).

Automatkustaminen on matkustajalle ruumiillinen kokemus, johon liittyy aistikokemuksia ja tunteita, rytmillisyyttä ja värinää (Merriman 63–64). *Lost Children Archive* -romaanissa autoa liikkeen tilana kuvataan erityisenä tilana, johon perhe kiinnittyy erityisesti kuuloaistin kautta: perhe kuuntelee läpi matkan jotakin, radiota, musiikkia, äänikirjoja tai perheen isän tarinoita apasseista. Perheen äidin kerronnassa ei ole yhdentekevää, mitä matkan aikana kuunnellaan: ”What we want is to overlay the stretch of the drive ahead with a voice and a narrative that may glove itself upon the landscape, and not something that will jerk our minds elsewhere” (LCA, 76). Hän haluaa perheen kuuntelevan autossa jotakin, joka liittää matkanteon ja maiseman toisiinsa saumattomasti ja joka kytkee auton sisäisen äänimaiseman autonulkoiseen, ohikiitävään maisemaan. Perheen kuuntelemat teokset tulee siis nähdä suhteessa matkantekoon ja ulkoiseen ympäristöön. Romaanissa mainitaan lukuisia kirjoja perheen pohtiessa, mitä kuunnella, ja läpi automatkan perhe kuuntelee erilaisia musiikkikappaleita sekä uutisia radiosta. Osaan teoksista kiinnitytään pidemmäksi aikaa, ja teos tai yksittäinen virke saattaa toistua läpi romaanin – toiset teokset vain mainitaan, ja niistä jää tekstiin lähinnä aavistus teosten tunnelmasta ja yksittäinen nostettu huomio. Harkinnan jälkeen perhe päätyy kuuntelemaan Nobel-palkitun kirjailijan, William Goldingin, romaania *Lord of the Flies*, joka ”Elegioiden” ja romaanin toisen osion tavoin on kertomus lapsista selviytymässä ilman vanhempiaan tai aikuisia.

2.3 Liikkeen kuvauksia

Automatkustaminen on hallitsevassa osassa teoksen alkupuolella, jossa kertojana toimii perheen äiti. Romaanin lähtökohta on erilleen kasvaneessa pariskunnassa ja heidän muodostamassaan uusperheessä, joka lähtee automatkalle New Yorkista kohti Arizonaa. Automatka kuvataan alusta asti epätietoisuuden kautta: on mahdollista mutta ei varmaa, että matka on perheen viimeinen yhteinen. Kysymys avoimesta tulevaisuudesta rakentaa jännitteen ja toimii kertomuksen pohjana – perheen fyysinen matkanteko on samalla liikettä kohti päätöstä yhteisestä tulevaisuudesta. Autolla ajamisen ja perheen jatkuvassa liikkeessä olemisen kautta synnytetään vaikutelma juonen etenemisestä, jollaista pelkällä ajan kulumisella ei saataisi aikaan. Asetelma heijastelee road-kertomuksille tyypillistä juonetta, jossa automatka on yhtä lailla päähenkilön matka itseensä. Myös *Lost Children Archivessa* matkanteko rinnastuu toisenlaiseen, sisäiseen matkaan, joka romaanissa ei kuitenkaan ole niinkään yksilöpsykologinen kuin perheen jaettu kokemus.

Romaanin aloituskappale ilmentää hyvin sitä, miten liike ei ole pelkästään kehon tai esineen kehon liikettä vaan myös esimerkiksi katseen liikettä, kerronnan siirtymiä, näkökulman vaihdoksia, jopa suunnan tai suuntautumisen vaihdoksia, jotka teoksen vastaanotossa saavat merkityksiä. Tapahtumien kuvaus alkaa autosta. Pysäyttävässä, lyhyessä, vain yhden kappaleen mittaisessa alkuluvussa rakennetaan sekä teoksen alkupiste että teoksen läpäiseviä jännitteitä liikkeen ja suhteellisen pysähtyneisyyden kautta:

DEPARTURE

Mouths open to the sun, they sleep. Boy and girl, foreheads pearled with sweat, cheeks red and streaked white with dry spit. They occupy the entire space in the back of the car, spread out, limbs offering, heavy and placid. From the copilot seat, I glance back to check on them every so often, then turn around again to study the map. We advance in the slow lava of traffic toward the city limits, across the GW Bridge, and merge onto the interstate. An airplane passes above us and leaves a straight long scar on the palate of the cloudless sky. Behind the wheel, my husband adjusts his hat, dries his forehead with the back of his hand. (LCA, 5.)

Kertomus alkaa road tripin alusta, lähdön hetkestä, josta siirrytään kappaleisiin, jotka kuvaavat perhettä ja sen arkea New Yorkissa. ”Mouths open to the sun, they sleep.” Virke, joka kulkee mukana läpi teoksen useissa eri yhteyksissä, ilmaisee pysähtynyttä hetkeä, nukkumista, ja sitä korostaa aistivoimainen ilmaisu ”suut auki aurinkoon” (”mouths open to

the sun -- foreheads pearled with sweat, cheeks red and streaked white with dry spit”). Alussa siis muodostuu kuva nukkuvasta hetkestä, jota korostaa raukea, pysähtynyt kuumuus.

Seuraavan kuvauksen verbit puolestaan ovat korostuneen aktiivisia ja liikkuvia kuvaavalla tasolla huolimatta siitä, että verbeillä kuvataan edelleen pysähtyneisyyttä, lepääviä kehoja: ”They occupy the entire space in the back of the car, spread out, limbs offering, heavy and placid...” (kursivoinnit lisätty). Nämä aktiivista toimintaa kuvaavat verbit, valtaaminen, levittäytyminen, rakentavat jännitettä pysähtyneisyyden ja liikkeen välille. Tematiikka on kiinnostava myös teoksen kuvauksen tasolla.

“We advance in the slow lava of traffic toward the city limits - - An airplane passes above us and leaves a straight long scar on the palate of the cloudless sky.” Luiselli maalaa kuvan liikenteen ruuhkasta, jossa ajoneuvojen rintama etenee hitaasti kuin kuuma laava, vertauskuvan kautta – kuten myös myöhemmin teoksessa usein – jolloin kuvauksen kokemuksellinen ja ruumiillinen aspekti korostuu. Samalla hän tuo harkittuun alkukappaleeseen hitaasti etenevän liikenteen pariin nopeasti taivaalla liikkuvan lentokoneen, joka rinnastuu teoksen keskeiseen motiiviin, pakolaislapsia takaisin rajan yli kuljettavaan lentokoneeseen, ja kantaa näin ennakoiden merkityksiä teoksen sisällöstä. Lentokone tuo kuvaan myös tekstin tason liikkeen: se yhdistää kerronnalla taivaan kitalakeen arven jättävän lentävän lentokoneen lasten aukinaisiin suihin. Tällä tavoin kerronnallinen katse ja lukijan mielikuvat liikkuvat hitaasta ruuhkasta taivaan kautta takaisin autoon. Vaikutelma on elokuvallinen, minimalistisuudessaan visuaalinen ja ilmaisuvoimassaan kehollinen.

Kuvauksessa korostuu hitauteen yhdistyvä kuumuuden kuvaus: lasten otsilla helmeilevät hikipisarot, liikenteen hitaus kuvataan laavana, taivas on pilvetön, jolloin aurinko porottaa esteettä ja perheen isä kuivaa otsaansa kämmenselällään (LCA, 5). Kuvauksissa siis korostuu ruumiillinen kokemus kuumuudesta, jolla korostetaan hitauden vaikutelmaa ja jännitettä suhteessa ylikiihtyvään lentokoneeseen.

Hienovaraisella suuntautumisen ja pienten liikkeiden kuvauksella voidaan teoksessa kuvata ja rakentaa esimerkiksi henkilöhahmojen keskeistä dynamiikkaa. Kertoja, perheen äiti, kuvaa alkukappaleessa kääntyvänsä silloin tällöin etupenkiltä katsomaan lapsia ja kääntyvänsä sitten takaisin tutkiakseen karttaa. Tämä kuvaa hyvin hänen positiotaan suhteessa perheeseen ja perheen dynamiikkaa läpi teoksen: kertojan huomio, huoli ja vastuu suuntautuu sekä lapsiin että koko perheen suuntaan matkalla.

Elokuvatutkimuksessa on käytössä analyttinen käsite *long take*, jolla tarkoitetaan poikkeuksellisen pitkää keskeytymätöntä otosta, jonka aikana kamera voi seurata liikkuvaa kohdetta tai liikkua kohteesta toiseen. Tällä kuvauksen keinolla voidaan saada kontekstista riippuen aikaan erilaisia vaikutelmia. Esimerkiksi kameraliikkuminen kohteesta toiseen otoksen välillä katkeamatta voi korostaa kuvattujen kohteiden välisiä yhteyksiä.

Elokuvatutkija Lutz Koepnick on esittänyt, että nykytaide-elokuvaan vakiintunut *long take* -ottojen hyödyntäminen toimii keinona uudelleenrakentaa tiloja (Lutz 2017, 1). *Long take* -käsite on osuva kuvaamaan sitä, miten Luiselli on rakentanut *Lost Children Archiven* alkukappaleen, jossa yhden, lyhyehkön kappaleen sisällä liikutaan takapenkiltä laavamaisen hitaasti etenevästä liikeneruuhkasta suuntaamaan katse taivaalle jäljen jättävään lentokoneeseen ja takaisin autoon. Tiiviillä kerronnalla, jota kappalejaot eivät katkaise, luodaan jännitteinen tila, samaan aikaan liikkuva ja pysähtyneen tuntuinen. Vaikka kappale on lyhyt, sen jokainen lause on painokas ja ilmaisee jotakin tärkeää teoksen keskeisistä jännitteistä ja dynamiikoista tuoden kappaleeseen mittaansa pidemmän keston elementin, joka syntyy erilaisten liikkeiden kuvauksesta. Kuvaus myös ilmentää hyvin *long take* -otoksen keinoa hyödyntäen liikkeen tutkimuksesta nousevaa ajatusta, että liike ei vain tapahdu ajassa ja paikassa vaan osallistuu tilan ja tilan kokemuksen luomiseen (Merriman 2012, 1).

Seuraavissa alaluvuissa kertomuksessa avataan uusperheen syntyä, perheen vanhempien tapaamista, mutta jo muutaman sivun kuluttua siirrytään jälleen autoon. Luku on perustavanlaatuisesti toisenlainen kuin aloitusluku:

INVENTORY

In the front seats: he and I. In the glove compartment: proof of insurance, registration, owner's manual, and road maps. In the backseat: the two children, their backpacks, a tissue box, and a blue cooler with water bottles and perishable snacks. [...] (LCA, 7.)

Luku, joka jälleen koostuu vain yhdestä kappaleesta, on tällä kertaa täysin liikkumaton: se on kuin näytelmän alun miljöötä kuvaava paranteesi, raportti tai arkistomerkintä. Luku on täysin riisuttu verbeistä eli siitä mikä on liikkeessä, se kuvaa luettelomaisesti – joskin lauseiden asettelu noudattaa proosatekstiä – vain auton asetelmaa. Vaikutelma on jälleen, joskin hyvin toisella tavalla kuin alkukohtauksessa, elokuvamainen. Kohtauksessa pysähdytään kohdistamaan katse ikään kuin pysähtyneen kuvan merkityksellisiin yksityiskohtiin, auton henkilöihin, tärkeisiin tavaroihin kuten digitaaliseen Sony PCM-D50-ääninauhuriin ja neljään pieneen matkalaukkuun täynnä vaatteita (LCA, 8). Alaluvun sijaitessa tekstissä hyvin lähellä

aloituskappaletta on helppo nähdä auton kuvauksen kytkeytyvän samaan kuumuuteen ja tilanteeseen kuin aloituskappaleessa, mutta erilaisten liikkeiden dynamiikkojen sijasta tunnelma on kelluva, hidas, liikkuvasta pysäytetty.

Lost Children Archive -romaanin koostuu pääasiassa eri pituisista luvuista, joista osa on hyvinkin lyhyitä, yhden kappaleen pituisia. Kuten DEPARTURE ja INVENTORY -luvuissa, muissakin luvuissa läpi teoksen leikitellään kerronnan nopeuksien vaihtelulla, tilanteiden pysäyttämällä ja esimerkiksi luetteloilla, jotka tuovat oman, proosasta poikkeavan rytmensä tekstiin. Samaa tilannetta eri tavoin kuvaavien ja liikkeen eri aspekteihin kytkeytyvien lukujen vertailu on tässä luvussa tarjonnut tilaisuuden tarkastella lähemmin *Lost Children Archive* -romaanille ominaisia kuvauksen tapoja, jotka liittyvät romaanissa matkantekoon ja liikkeeseen.

Lost Children Archive on road trip -romaanin, mutta ei klassinen sellainen. Romaani uudistaa road trip -genreä hyödyntäen sen kulttuurista ulottuvuutta kertomuksena amerikkalaisuudesta ja esittää muunnelmansa siitä, millainen on 2020-luvun road tripia toteuttava subjekti.

Romaanissa tuodaan näkyväksi, miten liikkeelle, siirtolaisuudelle ja asutuskolonialismille perustuvassa liittovaltiossa liike ja eritoten siirtolaisuus ovat yhä tänä päivänä jännitteisiä ja ristiriitaisia ilmiöitä. Tarkastelemalla lähemmin romaanin aloitusta olen tässä luvussa analysoinut niitä eri tapoja, joilla liikettä romaanissa kuvataan sekä sitä, miten erilaisten liikkeiden kuvausten sekä suhteellisuuden pysähtyneisyyden elementtien kautta romaanin on tuotu kontrasteja ja jännitteitä, jotka ovat keskeisiä teoksen etenemiselle. Tekstianalyysin kautta nähtiin myös, miten liike ei romaanissa merkitse ainoastaan fyysistä, konkreettista liikettä, vaan esimerkiksi katseen liikettä, näkökulmanvaihdoksia, tai vaikkapa vaihdoksia suunnassa, joita lähestytään tarkemmin seuraavassa luvussa (ks. luku 3.2).

Hermeneuttinen lähestymistapa liikkeeseen on mahdollistanut liikkeen analysoinnin sen kulttuurista kontekstia – tässä tapauksessa Yhdysvaltoja ja sen historiallisen ja nykypäivän siirtolaispolitiikan merkitystä romaanin tulkinnalle – painottaen. *Lost Children Archive* on eksplisiittisesti dialogissa muiden road-kertomusten, amerikkalaisuuden kuvausten sekä muiden teoksissa kommentoitujen tekstien ja teosten kanssa, missä korostuu hermeneuttinen käsitys kertomuksista kulttuurisina ja dialogisina merkityksenannon käytänteinä. Seuraavassa luvussa laajennan matkantekoa käsittelevää road tripistä romaanin niihin matkantekoon muotoihin, jotka asettuvat kontrastiin road tripin kanssa: junamatkustamiseen ja kävelemiseen. Analysoin

junamatkustamisen kuvausta suhteessa perheen road tripin kuvaukseen, ja avaan liikkeen näkökulmasta sitä, miten romaanissa ei ainoastaan tehdä matkaa vaan myös pysähdytään, menetetään liikkeen suunta sekä eksytään.

3 Kadonneiden lasten vaellus

3.1 Lasten matkanteko junalla ja kävellen

Junat ovat toinen keskeinen liikkeen väline *Lost Children Archive* -romaanissa automatkustamisen rinnalla. Junamatkustamista kuvataan romaanissa erityisesti romaanin sisäisessä kertomuksessa, ”Elegioissa kadonneille lapsille”, ja junamatkustaminen yhdistyy erityisesti siirtolaislasten – kadonneiden lasten – matkantekoon. Perheen automatka ja kadonneiden lasten junamatka kulkevat romaanissa rinnan, kertomuslinjat viittaavat toisiinsa ja lopulta kohtaavat romaanin kliimaksissa Echo Canyon -luvussa. Elegioissa esiin tulevien kadonneiden lasten lisäksi romaanissa kerrotaan perheen äidin ystävän kahdesta kadonneesta lapsesta, joiden auttamisen pyrkimys Yhdysvaltain ja Meksikon rajalla osaltaan motivoi perheen äidin matkaa eteläisiin osavaltioihin Yhdysvalloissa. ”Kadonneet lapset” ovat romaanin edetessä muotoutuva lasten ilmaisu turvapaikkaa hakeville lapsille (LCA, 75), minkä kautta ”kadonneet lapset” viittaavat sekä elegioiden kadonneisiin lapsiin, äidin ystävän lapsiin että laajemmin pakolaislapsiin. Yhteisen nimityksen kautta eri tavoin kadonneiden lasten välille luodaan rinnakkaisuuksia ja kytköksiä – myös perheen lapset ovat karkumatkallaan kadoksissa vanhemmiltaan ja eksyessään toisistaan hetken ”kadonneita lapsia”, joskin omanlaisessaan leikin tai sadunomaisessa kontekstissa.

Yhdysvaltain rajan ylittävien lasten kertomus näyttäytyy romaanissa vahvasti suhteessa perheen road trip -narratiiviin sekä road trip -genreen. Siirtolaislasten vaarallinen matka tavarajunalla – *La Bestialla* – korostaa aiemmassa luvussa käsiteltyä road tripin kulttuurista luonnetta positiivisena, periamerikkalaisena kokemuksena, jota vasten junamatkan raadollisuus korostuu lähes irvokkaasti. Toisaalta matkoja ei romaanissa aseteta aivan vastakkain. Myös perheen kertomuksen kautta lähestytään kriittisesti Yhdysvaltojen historiaa ja kulttuurin rasistisuutta, eikä perheen matkaa voida pitää perinteisenä road tripinä. Perheen lasten ja kadonneiden lasten matkat pikemminkin kulkevat rinnakkain ja nivoutuvat toisiinsa sitä vahvemmin mitä pidemmälle romaani etenee.

”Elegioita kadonneille lapsille” on *Lost Children Archiven* sisäinen tarina, joka kertoo kadonneiden lasten matkanteosta kotipaikoistaan tavarajunalla ja jalkaisin kohti määrittelemättömiä paikkoja, odottavia sukulaisia. ”Elegiat” on fiktiivinen kirja, jonka perheen äiti on ottanut mukaan matkalle ja johon viitataan myös pienenä punaisena kirjana. ”Elegioita kadonneille lapsille” on kirjoittanut kuvitteellinen kirjailija, Ella Camposanto.

Nimi Camposanto on nähty viittauksena kirjailija W. G. Sebaldiin, jolta julkaistiin postuumisti Campo Santo -niminen esseekokoelma (Cho 2020, 282). Campo santo merkitsee useissa romaanisissa kielissä hautausmaata tai kirjaimellisesti pyhää kenttää, eikä liene sattumaa, että *Lost Children Archive* -romaanissa perhe vierailee hautausmaalla: Geronimon ja muiden apassien hautausmaalla Texasissa.

”Elegioita kadonneille lapsille” koostuu kuudestatoista erimittaisesta mutta lyhyehköstä luvusta, ”elegiasta”. Elegioiden kerrotaan pohjautuvan Marcel Schwobin osin historialliseen, osin legendaan perustuvaan kirjaan *The Children’s Crusade (La croisade des enfants, 1896)*. Elegioiden konteksti jätetään tarkoituksellisesti avoimeksi: tapahtumien kerrotaan sijoittuvan lähitulevaisuuteen mahdollisesti Pohjois-Afrikassa tai Lähi-Idässä ja Etelä-Euroopassa tai Keski- ja Pohjois-Amerikassa. Siinä missä *Lost Children Archive* -romaanin konteksti viittaa suoraan Keski- ja Pohjois-Amerikan kontekstiin, korostetaan ”Elegioiden” avoimella kontekstilla epäinhimillisen siirtolaispolitiikan yleisyyttä ja laajuutta myös muualla maailmassa. Schwobin alkuperäisessä kirjassa ristiretkelle lähteneet lapset lopulta joko hukkuivat tai heidät myytiin orjuuteen. Yhtä lailla siirtolaisten salakuljetus on tänä päivänä valtava bisnes niin Amerikoissa kuin esimerkiksi Välimerellä – siirtolaisten salakuljettaminen liiketoimintana tulee esille myös Elegioiden kerronnassa lapsia luotsaavan salakuljettajan eli ”vastuumiehen” hahmon kautta. Hahmo jää ”Elegioissa” lähes karikatyyrimaisen vastenmieliseksi, ahneeksi ja ilkeäksi hahmoksi.

Kadonneiden lasten ja perheen lasten kertomukset asetetaan kommentoimaan toisiaan heti ensimmäisessä Elegiassa. Ensimmäinen elegia noudattaa niin lausejärjestyksen, syntaksin kuin sanavalintojenkin puolesta pitkälti koko romaanin avauskappaletta, ja yhtäläisyydellä luodaan perheen lasten ja kadonneiden lasten kertomusten välille kytkös. Aloituskappaleiden ollessa hyvin yhtenevät, huomio kiinnittyy erityisesti kappaleiden eroihin, toisin sanoen perheen lasten ja kadonneiden lasten matkojen eroavaisuuksiin.

(THE FIRST ELEGY)

Mouths open to the sky, they sleep. Boys, girls: lips chapped, cheeks cracked, for the wind whips day and night. They occupy the entire space there, stiff but warm, lined up like new corpses along the metal roof of the train gondola. From behind the rim of his blue cap, the man in charge counts them—six children; seven minus one. The train advances slowly along tracks parallel to an iron wall. Beyond, on both sides of the wall, the desert stretches out, identical. Above, the swart night is still. (LCA, 142.)

Ensimmäinen virke näissä kahdessa kappaleessa, romaanin aloituskappaleessa ja ensimmäisessä elegiassa, on sanasta sanaan identtinen. Siinä missä autossa matkaa tekee poika ja tyttö yksikössä, tavarajunassa lapsimatkustajia on enemmän, poikia ja tyttöjä, mikä korostaa siirtolaislasten kohtalon yleisyyttä ja ilmiön laajuutta. Kun perheen pojan ja tytön raajat levittäytyvät auton takapenkille painavina ja rauhallisina (”heavy and placid”; LCA, 5), kadonneiden lasten kehot vievät kyllä kaiken tilan, mutta ne ovat jäykkiä ja vertautuvat kuolleisiin ruumiisiin, mikä kiinnittää lukijan huomion matkan vaarallisuuteen ja kuoleman läheisyyteen. Elegiasta käy myös ilmi, että yksi seitsemästä lapsesta on jo jäänyt matkasta eikä todennäköisesti ole selvinnyt elossa. Äidin, joka huolehtien kääntyisi vilkaisemaan takapenkin lapsia, sijasta lapsia tarkastelee ”vastuumies” eli salakuljettaja. Kappaleen lopussa huomio kiinnittyy hitaasti etenevään junaan, mutta toisin kuin kaupungin jokapäiväisessä, arkisessa ruuhkassa hitaus on pahaenteistä ja ympäröivä autiomaa miljöönä täysin monotoninen, muuttumaton. Automatkan kohdalla lukijan katse liikkuu taivaalla kiitävästä lentokoneesta takaisin lasten avonaisiin suihin auton takapenkille, mutta ensimmäisessä elegiassa ei lukijalle anneta mitään, mihin palata, ja kohtaaminen päättyy pimeään taivaan liikkumattomuuteen. Siinä missä automatkan kuvaus oli hitaudessaankin dynaaminen ja eteenpäin katsova, korostavat ensimmäisen elegian elottomat, monotoniset ja pysähtyneet elementit siirtolaislasten matkanteon toivottomuutta, ilottomuutta ja valtavaa kontrastia suhteessa toistaiseksi yhdessä matkaavan perheen kokemuksen turvallisuuteen.

Junan ja kadonneiden lasten liike poikkeaa road tripin matkanteosta. Road trip -kontekstissa itse matkanteko ja ”tien päällä” (*on the road*) oleminen on arvokasta ja usein road tripin tarkoitus on matka sinänsä vähintään yhtä paljon kuin päämäärä. Road trip -kertomuksen miljöö on ehkä perheelle ennalta tuntematon, mutta paikat ovat osa perheelle tuttua amerikkalaista kulttuuria ja kartalta perheen on helppo seurata, missä päin he liikkuvat ja minne pyrkivät. Kadonneilla lapsilla tilanne on päinvastainen: lapsille päämäärä – päästä Yhdysvaltojen rajan yli ja heitä mahdollisesti odottavien sukulaisten luo – on täysin ensisijainen tavoite, jota vasten matkanteolla on vain välineellinen arvo. Matkan suunta ja päätöspiste ovat matkantekoon nähden ensisijaisia, mutta tärkeydessäänkin päämäärä on epämääräinen ja matka sen luo täynnä epävarmuutta ja sattumia. Kadonneiden lasten matkanteossa on enemmän elementtejä matkakertomuksesta, jossa sukellaan vieraaseen, tuntemattomaan ja vaaralliseenkin.

Tavarajunan katolla matkustaville lapsille matkanteon liike on kokemuksellisesti kehämäistä ja epävarmaa, ja horisontti tuntuu pysyvän muuttumattomana – päämäärän tärkeyden rinnalla

matka ei tunnu edistyvän, eikä matka itsessään saa arvoa vaan näyttäytyy lähinnä vaaran kautta. Lasten matkantekoa leimaa monotonisuus ja rytmikkyys, mikä ilmenee kerronnassa:

Under the desert sky, they wait. The train moves in perfect parallel to the long iron wall, forward yet somehow also in circles [...] Caught in repetition, trapped in the circular rhythm of the train wheels, tucked under the umbrella of the invariable sky... (LCA, 311.)

Monotonisuutta ja rytmikkyyttä korostavat myös samana toistuvat ilmaisut, kuten jo ensimmäisessä elegiassa kuvailtu ja elegioissa toistuva junan liikettä kuvaava lause: ”The train moves in perfect parallel to the long iron wall”.

Romaanissa kuvataan matkantekoa runsaasti, ja liikkeen kuvauksessa leikitellään usein kerronnan rytmeillä, kiihtymisillä ja hidastuksilla muun muassa luetteloiden, dialogien ja tekstin ajatuksenvirtamaisen vyöryttämisen kautta. Esimerkkinä liikkeen kuvauksesta voidaan tarkastella yhdeksättä elegiaa (LCA, 283–286). Elegiassa kuvataan kadonneiden lasten matkalla tilannetta, jossa lasten on yksi toisensa jälkeen hypättävä liikkuvan junan kyytiin. Tekstistä välittyy kiireen, jännityksen ja ahdistuksen tuntu, kun lapsi toisensa jälkeen pääsee junan kyytiin. Kohtauksessa vanhin pojista huomaa nuoremmalla pojalla olevan vaikeuksia junan kyytiin pääsemisessä ja reagoi tilanteeseen alkamalla lukea ääneen ympärillään näkemiään sanoja:

Register, Container Guides Must Be, Inch, Tread Shoes, Jack Lift Here, Jack Lift Here, Hand Brake Only Applies on the End Track, Interchange Cars. He read them louder and louder as the man in charge approached him: Equipment Register, Plate H, Containers Max Weight, Plate I [...] Car Equipment. He was now screaming the words out... (LCA, 285.)

Kohtauksessa poika ilmaisee kiihtyvän junan, nopeasti toimimisen pakon ja vaarallisen tilanteen aiheuttamaa pakokauhunomaista tunnetta sanaluetteloilla, joita vyörytetään junan edessä. Sanat ympäröivät poikaa, mutta ne eivät saa merkityksiä, joista voisi tarttua kiinni, vaan ne virtaavat ohi ilmentäen ohi kiitävän hetken äärimmäistä jännittyneisyyttä toisen lapsen uhatessa jäädä junan kyydistä. Sanojen luetteloinnin lisäksi kiihtyvää tahtia korostaa lapsen voimistuva ääni: lopulta lapsi kiljuu sanoja ääneen, mikä puolestaan korostaa tilanteen hallitsemattomuutta, lasten täydellisesti alistettua asemaa ja sitä, että kyse on elämästä ja kuolemasta junan paahtaessa eteenpäin.

Special Break Beam, See Badge. He was sure he would not make it, but suddenly, like a bird spreading out its new wings, he opened his arms outward, Plates, Container, Special Break Beam [...] Container Guide, and pulled himself inward,

pulled hard against an unexpected kind of centrifugal force, thinking and no longer speaking the last spotted words: Remove All. (LCA, 285.)

Pojan vihdoin vaivoin päästessä liikkuvan junan kyytiin toisteisten sanojen joukosta erottuvat hiljaisuudellaan viimeiset hänen näkemänsä sanat: ”Kaikki poistettava”, joiden merkitykseen luettelon jälkeen lukija viimein pysähtyy ja jotka viittaavat USA:n siirtolaispolitiikkaan.

Huomiota voidaan kiinnittää siihen, että kerrontaan on ripoteltu moninaisia viittauksia romaanin eri tasoihin; poika kokee junan kyytiin loikatessaan itsensä linnuksi, joka levittää siipensä. Erityisesti kotkilla on romaanin edetessä oma merkityksensä. Perheen isä kertoo lapsille keksimistään apassisoturilapsista, Eagle Warriors, jotka elivät ilman vanhempiaan ja joihin perheen lapset samaistuvat. Toisaalta taivaalla lentävä kotka toimii Echo Canyon -luvussa myös objektina, jonka kautta tajunnanvirtakerronnan näkökulma vaihtuu Virginia Woolfin kerronnanvaihdosten tapaan (LCA, 382–383).

Juna liikkeen välineenä toimii myös konkreettisemmalla kerronnan tasolla perheen lasten ja kadonneiden lasten kertomusten kytkeytyneisyyden elementtinä. Kun perheen lapset karkaavat, myös he päätyvät matkustamaan tavaravaunun katolla. Tässä kohdassa kerronta viittaa silmiinpistävästi kadonneiden lasten matkantekoon: luvussa muun muassa kerrotaan junan katolla kävelemisen tuntuvan kuin kävelisi madon tai pedon selkärangalla, mikä viittaa suoraan *La bestiaan* eli petona tunnettuun junaan, jolla pakolaiset ja siirtolaiset matkustivat pyrkiessään kohti Meksikon ja Yhdysvaltain rajaa (LCA, 288). Juna myös kuljettaa lapset kohti Chiricahua-vuoria ja Echo Canyonia, jossa perheen lasten ja kadonneiden lasten tiet lopulta kohtaavat.

Ennen Echo Canyoniin saapumista lapset joutuvat kuitenkin kävelemään. Käveleminen onkin automatkustamisen ja junamatkustamisen lisäksi sivuuttamaton liikkumisen tapa *Lost Children Archive* -romaanissa. Mikä ilmeistä, käveleminen eroaa auto- ja junamatkustamisesta ruumiillisuudellaan: liike ei tapahdu välineellä vaan on suoraan kehon ponnistelun tulosta. Perheen matkanteossa automatka sijoittuu pääosin ensimmäiseen, perheen äidin kerronnan osioon. Romaanin toinen osio, ”Reenactment”, sen sijaan keskittyy pojan kertomana muihin matkustamisen tapoihin. Lasten karkumatkan kohdalla auto vaihtuu kävelemiseen, ja karkumatka päättyy pitkään vaellukseen Echo Canyonissa. Kadonneet lapset liikkuvat monin tavoin, kuvauksen keskiössä on pitkään matkanteko junien katoilla, mutta rajalle päästyään lasten matka keskeytyy ja lasten on paettava rajavartiostoa jalkain. Junamatkustamista seuraa vaellus ja kadonneet lapset kävelevät tietämättä tarkkaan, mitä

kohti. Kävellessään Echo Canyonissa perheen lasten ja kadonneiden lasten kertomukset risteävät.

Käveleminen saa romaanissa lukuisia merkityksiä. Romaanin kuvauksessa erityisen roolin saavat askelten äänet. Luettuaan ”Elegioita kadonneille lapsille” -kirjaa perheen äidillä on vaikeuksia nukahtaa. Hän kuulee mielessään lasten kaikuja, vaimean äänten kuoron: ”the monotonous sound of thousands of lost footsteps” (LCA, 171). Suuren joukon askelten tömähdyksen kuvaus synnyttää aistivoimaisen kuvan etenevästä lapsijoukosta ja vahvistaa mielikuvaa lasten matkan yksitoikkoisuudesta. Vaeltavien askelten äänet toistuvat myös Echo Canyon -luvussa, jossa muut äänet väistyvät hetkeksi taka-alalle: ”nothing can be heard, except their own footsteps, echoing against walls” (LCA, 325). Askelten äänet tuovat romaaniin oman aistimellisen, rytmikkään, toistuvan elementtinsä, joka on vahvasti kytköksissä ruumiilliseen liikkeeseen.

Käveleminen yhdistyy romaanissa usein hiljaisuuteen ja ilmenee joissakin kohtauksissa lähes rituaalinomaisena. Kohtaus, jossa perhe vierailee apassien hautausmaalla, erottautuu romaanin alkupuolen kuvauksesta osaltaan juuri siten, että kohtauksessa perhe nousee autosta ja kävelee. Perhe kävelee aluksi seuraten isää hiljaisuudessa, mutta myöhemmin hajaantuen eri suuntiin. (LCA, 137–138). Kävelemisellä kunnioitetaan apassien hautausmaan aluetta ja historiaa.

Romaanin alkupuolen luvussa VIGIL kerrotaan kohtaamisesta perheen äidin ja Isä Juan Carlokseksi kutsutun papin välillä. Pappi kutsuu perheen äidin vigiliaan, jossa joukko ihmisiä on kokoontunut New Yorkissa pidätyskeskuksen eteen. Papin saarnan jälkeen kokoontuneet ihmiset kiertävät jonossa hiljaisuuden vallitessa kaksi kertaa pidätyskeskuksen ympäri. Rituaalinomaisen protestikävelyn jälkeen paikalla olijat lausuvat ääneen kaivattujen läheistensä nimiä (LCA, 114–116). Jonossa käveleminen viittaa nujerrettujen ja alistettujen liikkeeseen, ja jonossa hiljaa tapahtuva kävely liittyy romaanissa sekä kadonneisiin lapsiin että apasseihin.

Romaanin ensimmäisen osion lopulla perhe näkee verkkoaidan takaa, kuinka karkotettavat siirtolaislapset saatetaan lentokoneeseen, joka veisi heidät takaisin rajan yli Etelä-Amerikan puolelle: ”Girls, boys: one behind another, no backpacks, nothing. They march in single file, looking like they’ve surrendered, silent prisoners of some war they didn’t even get to fight.” (LCA, 183.) Lähestulkoon samoilla sanoilla kuvataan myöhemmin kirjassa pojan näkökulmasta isän automatkalla kertomaa tarinaa viimeisten chirichuoiden antautumista

Yhdysvaltain armeijalle: ”For days they walked, Pa told us: men, women, girls, boys, one behind another, sad faces, no bags, no words, no nothing. They walked in a single line, held as prisoners, like the lost children we saw in Roswell.” (LCA, 204.) Kävelemisen kautta ilmaistaan lukijalle konkreettinen alistamisen ja nujertamisen kuva ja tehdään näin yhteys eri tavoin ja eri aikoina Yhdysvaltojen sortamien ihmisryhmien välille. Kadonneiden lasten ja Geronimon joukkojen välille vedetään myös toinen liikkeen kannalta merkittävä yhteys. Poika pohtii apassien antautumisesta kuulemaansa kertomusta: ”I was thinking about Geronimo’s band, but also I was thinking about Mama’s lost children, who had also been riding on trains, not knowing where or why or what was going to happen” (LCA, 205). Apassien ja kadonneiden lasten liikkeet rinnastuvat myös sitä kautta, että molemmat joukot joutuivat matkustamaan vailla hallintaa omasta matkastaan.

Kadonneiden lasten kertomuksen kohdalla ei voida sivuuttaa sitä erityislaatuista suhdetta, jolla ”Elegioita kadonneille lapsille” -kirjanen asettuu muuhun kertomukseen nähden: ”Elegiat” eivät vain esiinny katkelmina teoksessa, vaan henkilöhahmot vastaanottavat elegiat kertomuksen sisällä. Useimmiten elegiat tulevat luetuksi ääneen toiselle hahmolle tai nauhuriin, mikä luo elegioille kertomuksessa ainutlaatuisella tavalla ajallisen ja tilallisen vaikutelman ja tekee näkyväksi kertomuksen vastaanottotilanteen vaikuttaen lukemisen dynamiikkaan.

Ensimmäistä elegiaa ei lueta ääneen, vaan perheen äiti lukee sen itsekseen, selailleen.

Ensimmäistä elegiaa seuraa kappale, jossa perheen äiti kuvailee lukemistaan seuraavasti:

I read those first lines once, then twice—both times getting a little lost in the words and syntax. So I flip back a few pages, to the editor’s foreword, which I’d left unfinished. I read the rest of the foreword, rushing over some parts and zooming in on some details here and there; (LCA, 142.)

Katkelmasta tulee metatasolla kuvattuna hyvin esiin liike lukukokemuksessa, joka on dynaaminen, ja jossa tulee esiin jokaisen luku- tai vastaanottotilanteen ainutkertaisuus; saatamme lukea nopean huolimattomasti jotkut kohdat, pysähtyä keskittymään toisiin kohtiin. Retorisen kertomustutkimuksen piirissä on korostettu, ettei lukemisen dynamiikkaa ja kertomuksen progressiota tulisi nähdä lineaarisena prosessina, sillä lukemisen prosessi itsessään ei ole yksiselitteisen lineaarinen (Lehtimäki 2022, 167). Liikumme tekstissä sitä lukiessamme, ja kappale äidin lukuhetkestä kuvaa tätä liikettä. Katkelmassa tuodaan esiin

metatasolla perheen äidin lukemisen kautta tätä lukemisen dynamiikkaa, jossa lukija saattaa joutua tarkastamaan jotakin tai lukemaan jotakin aiemmin lukematta jäänyttä.

Romaanin ensimmäisen osan sisällä lukijalle näyttäytyvät elegiat neljänteen elegiaan asti. Kerronnan vaihtuessa toisessa osiossa pojan näkökulmaan elegioita kuullaan edelleen ääneen luettuna, mutta poika myös palaa itsenäisesti ensimmäiseen elegiaan. Sen sijaan, että lukijalle olisi referoitu pojan lukevan ensimmäisen elegian, joka lukijalle tekstinä on jo tuttu, ensimmäinen elegia on sijoitettu uudestaan tekstiin. Kun poika lukee ensimmäisen elegian uudestaan, lukija kohtaa harvinaisen tilanteen, jossa tulee lukeneeksi täsmälleen saman tekstin kaksi kertaa romaanin edetessä. Tekstin pysyessä muuttumattomana lukijan huomio kiinnittyy erityisesti tekstin erilaiseen kontekstiin romaanin sisällä, ja kontekstin merkitys lukukokemuksessa tulee näin näkyväksi.

Lost Children Archive teoksena kannustaa lukijan liikkeeseen, tekstissä taaksepäin palaamiseen, joka mahdollistaa teokseen rakennettujen kytkösten äärelle pysähtymisen. Esimerkiksi teoksessa toistuvat virkkeet ja kohtaukset, tai ne lukuisat muut kytkökset eri kertomuslinjojen ja teemojen välillä, joita tässä tutkielmassa on pyritty valottamaan, tarjoavat lukijalle tilaisuuden havaita jotakin, palata tarkistamaan, mistä lause on tuttu, ja siten jatkaa vertailua sen välillä, miten nukkuvia lapsia auton takapenkillä tai nukkuvia kadonneita lapsia junan katolla kuvataan toisaalta yhtenevästi, toisaalta eroavasti. Teoksen eteneminen vastaanotossa ja toisaalta tapa, jolla perheen äidin epälineaarista lukukokemusta kuvataan metatason kuvauksena lukemisesta tuovat lukemisen dynamiikan tarkastelun ja leikittelyn kohteeksi romaanissa.

3.2 Liikkeen suunta: odottaminen ja eksyminen

Kadonneiden lasten matkantekoa kuvataan romaanissa liikkeeseen kytkeytyvien odottamisen ja eksymisen teemojen kautta, jotka näyttäytyvät eräänlaisina suhteellisina pysähtyneisyyksinä tai suunnan menettämisinä. Odottaminen liittyy romaanissa elegioiden kadonneiden lasten kertomuksiin, joissa usein ollaan jännitteisen pysähdyksen tilassa ja odotetaan jotakin – perille saapumista, seuraavaa junaa – sekä laajemmin siirtolaisuuteen. Perheen tytön kysyessä äidiltään pakolaisista odottamisen ja pakolaisuuden tai siirtolaisuuden kokonaisvaltaista kytköstä avataan äidin pohdinnassa seuraavasti:

A refugee is someone who has already arrived somewhere, in a foreign land, but must wait for an indefinite time before actually, fully having arrived. Refugees wait in detention centers, shelters or camps; [...] And then there are refugees who

are lucky enough to be finally reunited with their families, living in a new home. But even those still wait. [...] They wait for visas, documents, permissions. They wait for a cue, for instructions, and then wait some more. (LCA, 47–48.)

Odottamisella on siis tilallinen ja ruumiillinen ulottuvuus: siirtolaiset odottavat vastaanottokeskuksissa ja jonoissa. Pohdinnassa kuitenkin korostuu myös odottaminen henkisenä välitilana, jossa on odotettava milloin mitäkin – papereita, päätöksiä –, eikä odottamisen keskellä mieli tai ruumis saa aitoa perille saapumisen rauhaa.

Sarah K. Booker on käsitellyt kääntämisen kautta liminaalituloja Valeria Luisellin romaanissa *Los ingravidos (Faces in the Crowd)*. Kielen kääntämisen kautta liminaalisuus kytkeytyy Bookerilla merkitykseltään liikkeessä olevaan, välitilaan liikkeessä tai prosessissa. Nähdäkseni liminaalisuuden käsite sopii erinomaisesti myös pakolaisten odottamisen luonteen kuvaukseen.

Liminaalitalan käsitettä on kehitetty erityisesti antropologian saralla, mutta sitä on hyödynnetty myös kirjallisuudentutkimuksessa (ks. esim. Ameel 2018, Booker 2017). Antropologiassa liminaalitala yhdistyy eritetyksi tulemiseen yhteisöstä siirtymäriitin yhteydessä, ja liminaalisuuden yhtenä keskeisenä elementtinä laajemminkin onkin nähty tämä yksilön eristetty suhde yhteisöön (Ameel 2018, 75). Eristyneisyyden ulottuvuus liminaalitalassa tuo näkyväksi myös sen, miten pakolaiset odottavat vailla täysvaltaiseen yhteisössä toimimiseen liittyviä dokumentteja ja oikeuksia. Toisena liminaalisuudelle keskeisenä ulottuvuutena voidaan pitää liminaalitalaa epävakauden ja muutoksen tilana, joka sisältää aavistuksen saapumisesta ja lähtemisestä (Ameel 2018, 77). Liminaalitala sisältää siis oletuksen tulemisesta jostakin ja toisaalta oletuksen jostakin liminaalitalan jälkeisestä. Liminaalitalassa keskeistä on sen sisältämä levottomuus pois päin välitilasta. Tämä eroaa merkittävästi esimerkiksi road tripin luonteesta, jonka tavoitteena ei ole niinkään saavuttaa matkan päätepiste vaan merkityksellistä on juuri tien päällä oleminen ja matkanteko. Huomionarvoisesti liminaalitalan levottomuudessa kyse ei ole aktualisoituneesta liikkeestä, vaan jännitteisestä liikkeen potentiaalista, joka kuuluu välitilaan ja odottamiseen. (Booker 2017.)

Liminaalisuuden asetelma tulee esiin myös perheen äidin pohdinnassa pakolaisten odottamisesta: pakolaiset ovat kyllä saapuneet fyysisesti toiseen paikkaan, mutta he ovat pysähtyneessä välitilassa, kunnes he saavat oikeudet, valtuudet, dokumentit ja päätökset toimia kokonaisvaltaisina yhteiskunnan jäseninä tai elää edes rajoitetusti arkista elämää. Levottomuuden odottamiseen synnyttää myös epätietoisuus siitä, että ennalta ei tiedetä,

kuinka pitkä aika välitilassa on vietettävä. Romaanissa odottaminen liminaalitulana kytkeytyy aiemmin tässä luvussa käsiteltyyn lasten matkanteon monotonisuuteen ja toistumisen tunteeseen, jossa pääsyä pois välitilasta ei ole näkyvissä. Liminaalitulojen jännitteisyyden näkökulmasta myös perheen automakkaa voidaan toisaalta pitää levottomana välitilana, jossa perheen yhteinen tulevaisuus ei ole enää vakaa ja turvattu, mutta ei myöskään saanut päätöstä.

Odottamisen lisäksi myös eksyminen kytkeytyy romaanissa sekä kadonneiden lasten että perheen lasten matkantekoon. Englannin kielen sana *lost* on monimerkityksinen ja toimii monella tasolla myös *Lost Children Archive* -romaanissa kirjan nimestä lähtien. Sana on suomennettu elegioiden yhteydessä katoamiseksi: ”kadonneet lapset”. Kadonneet lapset saavat myös tunnetun lastensadun, *Peter Panin*, konnotaation, jossa kadonneet pojat (*The Lost Boys*), jotka Luisellin kadonneiden lasten tavoin toimivat lasten yhteisössä erillään vanhemmistaan. Elegioiden sadunomaisuus ja toisaalta romaanissa ja sadussa esiintyvien lasten yhtenevä lukumäärä (kuusi) vahvistavat viittausta. Lisäksi satu mainitaan romaanissa (LCA, 161). Myös *Peter Panin* lapset on suomennettu kadonneiksi pojiksi. Toinen mahdollinen suomennos, joka olisi muuttanut teoksen sävyä merkittävästi, olisi voinut olla menetetyt lapset: osa lapsista tosiaan menetetään romaanissa matkalla.

Kerronnan vaihtuessa romaanin toisessa osiossa pojan kerrontaan ja perheen lasten karatessa etsimään kadonneita lapsia, yksi perheen pojan motivaatio matkalle oli kokemus siitä, että perheen aikuiset tuntuivat välittävän kovasti kadonneista lapsista. Poika järkeilee, että jos he karkaisivat, perheen isä keskittyisi etsimään heidän kaikujaan, ja jos heistäkin tulisi matkalla kadonneita lapsia, heidät pitäisi löytää uudelleen (LCA, 238). Ajatus katoamisesta tai eksymisestä ainakin kutkuttavan idean tasolla siis toimii lasten karkumatkan liikkeellepanevana voimana ja motivaationa.

Yksi sanan *lost* merkityksistä liittyy eksymiseen, jolla on myös oma roolinsa romaanissa erityisesti perheen lasten karkumatkalla. Eksyminen kytkeytyy liikkeeseen; eksyminen on suunnan menettämistä, paikantuneisuuden käsityksen hajoamista ja irrallisuuden kokemista. Romaanissa viitataan Rebecca Solnitin esseekokoelmaan *Eksymisen kenttäopas* (2020; *Field Guide to Getting Lost*, 2005), jossa julkaistu essee ”Avoin ovi” käsittelee ihmettelevää vaeltamista ja eksymistä. Esseessä leikitellään Walter Benjaminin ajatuksella eksymisestä läsnäolona, kykyinä kohdata epävarmuus. ”Ihminen ei ajaudu eksyksiin vaan eksyttää itsensä”, sanotaan esseessä. Samassa yhteydessä myös pohditaan eksymistä ainoana keinona löytää jotakin täysin tuntematonta. Näin kadoksissa oleminen yhdistyy taiteelliseen työskentelyyn,

jonka tarkoituksena on myös löytää jotakin uutta (vrt. reenactment, muunnelma luovana toistamisena; Solnit 2020, 11–12.) *Lost Children Archive* leikkii eksymisen kuvauksessaan samalla tematiikalla, ja viittaus Solnitin esseeteokseen on tehty näkyväksi sijoittamalla se romaanin sisäiseen lukemistoon.

Perheen lasten lähtiessä karkumatkalle eksyminen näyttäytyy pojalle aluksi jännittävänä, leikinomaisena mahdollisuutena. Hän on varsin vakuuttunut siitä, että vaikka he eksyisivät, heidät löydettäisiin kaikujen avulla, ja eksyminen huolettaa häntä vain hiukan (LCA, 263). Vasta kun lapset todella eksyvät, pelko ja huoli humahtavat pojan vatsanpohjaan (LCA, 264). Eksyminen on ollut alusta lähtien mukana karkumatkalla ajatuksen tasolla, ja tavallaan voidaan nähdä, että perheen lapset edellä kuvatun tavoin ”saattavat itse itsensä eksyksiin”. Eksymisen kautta perheen pojalle matka muuttuu leikistä todellisuudeksi, selviytymismatkaksi, joka tuo perheen lasten kertomuksen lähemmäs kadonneiden lasten kertomusta.

Pojalle eksyminen saa varsinaisen merkityksensä vasta hänen eksyessään tytöstä: ”So all the while we were getting more and more lost, I was never scared. I was even happy to get lost. But now I’d lost you, so nothing made sense anymore” (LCA, 281). Romaanille tyypillisesti eksyminen toimii sekä kirjaimellisella, fyysisellä eksymisen tasolla, että henkisellä tasolla, jossa tytön katoaminen näyttäytyy todellisena eksyksiin joutumisena. Eksyessään tytöstä pojan käsitys omasta paikantuneisuudestaan hajoaa, sillä se on muotoutunut suhteessa tyttöön. Konkreettisesti tytöstä eksyneenä poika ei tiedä, mihin suuntaan lähteä löytääkseen tytön. Hän tietää, että eksymisessä on olemassa sääntö: kahden ihmisen eksyessä toisistaan on parasta, että toinen pysyy paikallaan ja toinen etsii (LCA, 282). Lopulta poika päättää pysyä paikallaan junan katolla, ja lapset kohtaavat aamulla liikkuvassa junassa, jonka kyytiin myös tyttö on käpertynyt.

Odottamista ja eksymistä yhdistää kokemuksellinen ulottuvuus suunnan menettämisestä, epätietoisuus siitä, miten ja mihin edetä. Molemmat tematiikat ovat tärkeä osa sekä *Lost Children Archive* -romaanin kerrontaa että juonen etenemistä. Hahmojen eksymisen kautta synnytetään juoneen jännitteitä, tiheitä kerronnan jaksoja, joiden syntyminen ja purkautuminen ovat osa kertomuksen etenemisen dynamiikkaa. Odottaminen puolestaan näyttäytyy eräänlaisena suhteellisenä pysähdyksenä, välitilana, jossa ollessaan henkilön ei ole mahdollista päästä eteenpäin. Eksyminen ei välttämättä merkitse pysähdystä, vaikka liike ja

kokemus omasta paikantuneisuudesta häiriintyvät. Molemmilla teemoilla on sekä ruumiillinen että vertauskuvallinen taso, joita tuodaan esiin romaanissa.

3.3 Liike ja kartat

Kartta ja kartoittaminen (*map, mapping*) ovat *Lost Children Archivessa* osa niiden toistuvien käsitteiden verkkoa, joiden kautta Luiselli käsittelee ilmiöitä milloin esseemäisemmin, milloin kaunokirjallisin keinoin kuvauksen tasolla. Kartat esiintyvät sekä tekstissä että lukujen nimissä. Laatikko V jopa sisältää kaksi visuaalista karttaa: toinen on lapsen piirtämä, toinen karttaelementtejä sisältävä ilmakehu siirtolaisten liikkeistä (LCA, 242–243).

Mielenkiintoiseksi tämän tutkielman kannalta kartat tekevät niiden moniulotteinen suhde liikkeeseen. Karttojen tematiikalla tuodaan myös esiin niitä eroja, joita perheen road tripiin ja kadonneiden lasten matkaamiseen liittyy.

Karttoihin liittyy perinteisesti ajatus muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä, mutta tämä käsitys on viime vuosikymmenien aikana saanut osakseen kritiikkiä (Ks. esim. Edey 2019, Skurnik 2022). Karttojen tutkimuksessa onkin nähtävissä eräänlainen humanistinen käänne (Monmonier 2007, 375–376; Rossetto 2021), jonka myötä kulttuurinen perspektiivi karttoihin on saanut enemmän huomiota. Tania Rossetto lähestyy karttoja liikkeen ja prosessuaalisuuden näkökulmasta (Rossetto 2021, 184). Kitchingiin ja Dodgeen (2007) viitaten hän toteaa, että postrepresentaationaalille karttatutkimukselle ”kartat ovat aina kartoittamisen käytäntöjä, jotka levittäytyvät, avautuvat, ilmenevät ja tapahtuvat” (Rossetto, 185). Voidaan nähdä, että karttojen tutkimuksen ovat tulleet samat ideat ja ilmiöt, jotka ovat nousseet 2000-luvulla liikkeen humanistiseen tutkimukseen. *Lost Children Archiven* kartat näyttävät kytkeytyvän tähän erityisesti viime vuosikymmeninä kiinnostusta herättäneeseen näkemykseen, jossa karttojen prosessuaalisuus, liike ja vastaanottaminen korostuvat (Skurnik, 63). Tässä alaluvussa tarkastelen liikkeen ja karttojen tiivistä suhdetta romaanissa.

Kartat kulkevat mukana läpi *Lost Children Archiven* saaden erilaisia rooleja, kun ne nähdään perheen äidin ja perheen pojan näkökulmasta. Teoksen ensimmäisissä karttoja käsittelevissä kohdissa, lyhyessä alaluvussa ”MAPS” tulee esille äidin pohdintaa perheen matkaan lähtemisestä ja perheen yhteisen arjen taakse jättämisestä kahden kartan kautta: ”If we mapped our lives back in the city, if we drew a map of the daily circuits and routines the four of us left behind, it would look nothing like the route map we will now follow across this vast country” (LCA, 38). Näistä kahdesta kartasta ensimmäinen, kuvitteellinen kartta on jotakin perheen kokemusmaailmaan kytkeytyvää. Se on äidin ja lukijan mielikuvissa rakentuva

kartta, jonka keskiössä on perheen koti, *centre of gravity*, johon kunkin reitti aina palaa. Sen sijaan valtava Pohjois-Amerikan tiekartta on perheelle etäinen sekä, huomionarvoisesti, useaan kertaan taiteltu ja aivan liian suuri avattavaksi autossa, minkä kautta korostuu tilanteen avoimuus ja hallitsemattomuus. Perheen äiti yrittää luoda omaa suhdetta karttaan seuraamalla kynänkärjellä reittejä ja antamalla arvoa niille paikannimille, joilla on sija perheen mytologiassa: Arizona, Apache, Cochise Stronghold (LCA, 39). Nämä kartat saavat merkityksensä suhteessa perheenjäsenten liikkeisiin New Yorkissa ja halki USA:n.

Karttoihin palataan kirjassa pian uudelleen, kun kuvauksessa havainnollistetaan karttojen kautta eroa perheen omaehtoisen automatkan sekä Etelä-Amerikasta rajan yli pyrkivien lasten välille. Vain kymmenisen sivua MAPS-luvun jälkeen luvussa MAP perhe kuuntelee radiosta uutisia lapsista, jotka matkaavat vastakkaiseen suuntaan, pohjoiseen: ”They travel without their fathers, without their mothers, without suitcases, without passports. Always without maps” (LCA, 47–48). Karttojen, eli laajemmin ymmärrettynä käsityksen omasta paikantuneisuudesta ja suhteesta ympäristöön liikkueessaan, puutetta korostetaan eristämällä se muusta puuttuvien asioiden luettelosta omaksi lauseekseen. Tämä ero perheen ja kadonneiden lasten matkanteon välillä korostuu, kun alaluvun loppuksi muiden asioiden käsittelemisen jälkeen palataan karttoihin perheen äidin kaivaessa hansikaslokerosta kartan etsiäkseen lähimmän huoltoaseman. Kartoilla tai kartattomuudella kiinnitetään lukijan huomio karttojen ohjaaman liikkumisen yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen.

Toisaalta kartan suhteellisen pysyvää luonnetta kommentoidaan, ja kartta on teoksen kontekstissa jo vanhentunut käyttöliittymä alati päivittyvän GPS:n rinnalla. Päätös käyttää karttaa on perheen äidille periaatteellinen ja perustuu sentimentaaliseen muistoon ystävän isästä, joka juuri ennen GPS:n keksimistä jätti päivätyönsä suuryrityksessä laatiakseen huolellisia, intohimolla laadittuja merenkulkukarttoja. Tämä pieni sivukertomus on kokonaisuuden kannalta kenties vähämerkityksinen, mutta hyvä esimerkki siitä yhteiskunnallisesta kantaaottavuudesta, joka on läpi teoksen keskeisessä roolissa ja joka mitä suurimmassa määrin kytkeytyy teoksessa kuvattuun liikkeeseen: valitessaan kartan GPS:n sijasta perhe päätyykin usein ajamaan ympyrää tai eksymään. Tilanne voidaan myös nähdä perheen yhteiskunnallista asemaa kommentoivana: heillä on kartta, toisin kuin kadonneilla lapsilla, joiden kulku on vaikeaa niin kartattomuuden kuin muidenkin syiden takia, mutta latinalaisamerikkalaistaustaisen perheen matkanteko rasistisissa etelävaltioissa ei silti ole ongelmatonta.

Kartat ja kartoittamiset liittyvät myös kysymykseen, mistä kadonneet lapset ovat lähtöisin. Kirjan alkupuolella aihe näyttäytyy yhteiskunnallisen diskurssin näkökulmasta: ”No one looks at the bigger map, historical and geographical, of a refugee population’s migration routes” (LCA, 50). *Lost Children Archivessa* viitataan *New York Timesissa* vuonna 2014 julkaistuun ja edelleen verkossa saatavilla olevaan tekstiin ”Children at the Border” (Park 21.10.2014) ja asetetaan kyseenalaiseksi tapa, jolla pakolaislasten alkuperästä puhutaan: lapset näyttäytyvät vieraina, barbaarisissa oloissa ”köyhissä ja välivaltaisissa kylissä” kasvaneina. *Lost Children Archivessa* perheen äiti pohtii niitä tapoja, joilla lasten alkuperä näissä diskursseissa kartoitetaan ja joilla luodaan vierauden ja toiseuden kehys lasten ympärille. (LCA, 50.) Aiheeseen palataan kadonneiden lasten elegioissa. Toinen elegia saa yhtymäkohtia romaanin alun uutisoinnin kuvaukseen. Molemmissa pätkissä aiheina ovat pakolaislasten – kadonneiden lasten – kotipaikat, joista lapset ovat lähtöisin. Aihetta lähestytään elegiassa karttaretoriikan kautta ja elegiassa punotaan yhteyttä romaanin aiempaan kerrontaan hyödyntämällä tuttua karttojen tematiikkaa: “They all arrived from distant points on a map, other lives, their unconnected stories now locked by circumstance to one another in the firm line of the tracks.” (LCA, 143.)

Elegiassa ei uutistekstin tavoin toiseuteta lapsia vaan tuodaan näkyviin lapsille viimeisiä neuvoja jakavat sukulaiset. Elegiassa piirretään liikkeen kautta karttoihin se reitti, jota lukemattomat lapset ovat kulkeneet ja tulevat kulkemaan:

Now as they ride in the back of the beastly train, all clustered next to one another, their stories draw a single straight line moving up across the barrenlands. If someone were to map them, the six of them, but also the dozens like them and the hundreds and tens of thousands that have come and will follow on other trains like this one, the map would plot a single line—a thin crack, a long fissure slicing the wide continent in two. (LCA, 143.)

Viimeisessä virkkeessä, jossa lapsia katollaan kuljettavien junien kulku muodostaa yhden ja saman viivan – ohuen murtuman, pitkän hiushalkeaman, joka leikkaa laajan mantereen kahtia. Myös tämä kytkee elegian kerronnan hienovaraisesti romaanin alussa mainittuun lentokoneeseen, joka lentää perheen yllä jättäen suoran pitkän arven taivaan kitalakeen (LCA, 5). Lentokone viittaa samalla tulevaan lasten karkotukseen takaisin maihin, joista he pyrkivät pois. Karttoja hyödynnetään kerronnassa tekemään näkyväksi ihmisyyksiä, suurten ihmisjoukkojen reittien painokkuutta ja tätä avataan myös viidennen laatikon hajanaisena muistiinpanona: ”A map is a silhouette, a contour that groups disparate elements together,

whatever they are. To map is to include as much as to exclude. To map is also a way to make visible what is usually unseen” (LCA, 250).

Kartan luonteella tapahtumana ja käytäntönä leikitellään teoksessa mielenkiintoisimmin luvussa ”ALONE TOGETHER”, jossa perheen poika on kertojana (LCA, 203–206).

While Pa spoke, I was sometimes drawing a map of his history with my finger on the back of his driver’s seat, a map mostly full of arrows, arrows pointing everywhere, arrows shot, whoosh, from horseback, arrows crossing rivers, half arrows disappearing like ghosts, arrows shot from dark mountain caves, and some arrows dipped into rattlesnake poison pointing at the sky, and no one could see any of my finger-maps, except me and you. (LCA, 205.)

Pojan piirtämät kartat ovat vain nimellisessä suhteessa perinteisiin maantieteellisiin karttoihin: ne ovat olemassa pojan – ja hänen oletuksensa mukaan myös tytön – mielikuvituksen tuotteina, piirrettyinä kyllä mutta vailla pysyvää jälkeä. Pysyvyyden sijasta pojan kartat ovat liikkeessä. Ne ovat täynnä nuolia ja lokaatioiden sijasta ne kuvaavat toimintaa, nuolien lentoa. Pojan kartta kytkeytyy yllä kuvatussa tilanteessa hänen isänsä kertomiin tarinoihin Geronimon ja apassien taistelusta, joita hän kuvittaa tai kertoo uudelleen mielikuvituskarttojen muodossa. Niissä keskeisessä roolissa on kertomusten hahmottaminen liikkeen kautta.

Luvussa kerrotaan pojan keksineen sormikarttojen piirtämisen jo ennen matkaa, ja sanotaan hänen piirtäneen aluksi kynällä pulpettiinsa, kunnes se kiellettiin. Piirtäessään karttoja hän kuvitteli äidin ja isän reittejä kaupungissa ja tunsu reitit hyvin. Pojan kartta palauttaa lukijan alkuun, äidin osioon ja hänen sanoihinsa: ”If we mapped our lives back in the city, if we drew a map of the daily circuits and routines the four of us left behind, it would look nothing like the route map we will now follow across this vast country” (LCA, 38). Jos piirtäisimme kartan elämästämme kaupungissa: juuri näin poika teki sormikartoillaan. Romaani on täynnä kuvatun kaltaisia kytköksiä, joissa teemat toistuvat ja muuntuvat. Liikkuessaan eri puhujien välillä tekstin osiot tuovat rinnakkain luettuina näkyviin uusia ulottuvuuksia.

Lost Children Archive -romaanin keskeinen jännite rakentuu perheen amerikkalaisuutta ja amerikkalaista siirtolaispolitiikkaa kommentoivan road tripin ja toisaalta junalla matkaa tekevien lasten kertomuksen välille. Lasten matkaa tarkastelemalla tässä luvussa on käsitelty sitä tekstuaalista liikettä, joka syntyy paitsi lukemisen dynamiikassa, kun lukija liikkuu rinnasteisten kertomuslinjojen välillä romaanissa, myös sitä metatason lukemisen liikettä,

joka romaanissa on tehty näkyväksi epälineaarisen lukutilanteen kuvauksella ja kommentoinnilla. Analysoimalla junamatkustamisen kuvauksia olen tuonut esiin niitä keinoja, joilla liikkeen tuntu, rytmikkyys ja muutokset, on tuotu romaanin tekstuaaliselle tasolle. Kadonneiden lasten kertomusten kautta romaanissa on käsitelty eritoten Yhdysvaltain epäinhimillistä siirtolaispolitiikkaa. Siirtolaisuuden ja pakolaisuuden käsittely ja kommentointi kytkeytyy romaanissa liikkeeseen myös liikkeen pysähtyneisyytenä, levottomuutena ja suunnan menettämisenä, joita olen käsitellyt odottamisen ja eksymisen teemojen kautta hyödyntäen liminaalitalan käsitettä. Lisäksi pakolaisuuteen liittyvää epävarmuutta ja matkanteon vaarallisuutta on kuvattu kartattomuuden kautta; kartta toimii romaanissa motiivina, joka teoksen tulkinnan kautta saa temaattisia ulottuvuuksia.

Tässä luvussa olen keskittynyt karttojen kohdalla tapaan, jolla kartat kytkeytyvät liikkeeseen ja ovat liikkeessä. Näkökulma, jossa historiallisesti hyvinkin pysyvinä ja muuttumattomina pidettyjä karttoja on 1900-luvun loppupuolella alettu lähestyä entistä enemmän prosessuaalisuuden ja liikkeen näkökulmasta, on nähtävissä laajemmin humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen osa-alueilla. Seuraavassa luvussa käsittelen arkistoja ja muunnelmia liikkeen näkökulmasta *Lost Children Archive* -romaanissa. Voidaankin nähdä, että arkistojen tutkimuksessa on tapahtunut samankaltainen näkökulmanmuutos prosessuaalisuuden ja päättymättömän liikkeen korostamisen suuntaan kuin karttatutkimuksessakin.

4 Historia liikkeessä: Arkistot, muunnelmat ja kaiut

4.1 Arkistot: ajan pysäyttämistä uudelleentulkintaan

Arkistot ovat yksi *Lost Children Archiven* keskeisistä teemoista, joka on läsnä jo romaanin nimessä. Romaanissa perheen isän halu ja tarve dokumentoida Geronimon ja viimeisten apassien kaikuja toimii liikkeellepanevana motivaationa ja keskeisenä syynä perheen automatkalle. Perheen isä ja äiti työskentelevät romaanissa dokumentoinnin, erityisesti äänten dokumentoinnin parissa. Arkistot, dokumentointi ja inventaario vilahtelevat lukujen otsikoissa ja perheen äidin kerronnan esseemäisissä jaksoissa. Tässä luvussa tutkin romaanissa esiintyvää arkistoinnin teemaa liikkeen näkökulmasta: esitän, että Luisellin romaanissaan kuvaamat arkistot ovat liikkeen ja jatkuvan uudelleenmuotoutumisen tilassa sekä uudelleentulkintojen ja -esitysten kohteena. Käsittelen myös arkistoihin ja dokumentointiin kytkeytyvää muunnelmien (*reenactment*) teemaa, joka tulee esille erityisesti lasten leikeissä.

Arkistojen merkitystä *Lost Children Archive* -romaanissa on käsitelty muutamissa tutkimusartikkeleissa. Richard M. Cho (2020) käsittelee artikkelissaan ”Becoming and Imagined Record: Archival Intervention in Autofiction” *Lost Children Archive* -romaanin sekä W. G. Sebaldin romaanin *Austerlitz* (2001) arkistojen ja autofiktioita risteyskohtien näkökulmasta. Hän näkee Luisellin ja Sebaldin romaanien käsittelevän systemaattisen rasmin ja ihmisoikeusrikkomusten aiheuttamia kulttuurihistoriallisia traumoja – *Lost Children Archiven* tapauksessa Yhdysvaltain lähihistorian siirtolaispolitiikkaa sekä apassien poispöyhittyä historiaa – ja näkee romaanien tavan hyödyntää sekä todellisia että fiktiivisiä arkistoja kytkeytyvän yhteiskunnalliseen motiiviin tehdä kirjallisuuden kautta näkyväksi sitä, mikä peittyy arkistojen hämäämään. Tästä näkökulmasta fiktio näyttäytyy keinona kuvata, nostaa esiin ja todistaa sitä, mikä historiallisista arkistoista kaivetaan päivänvaloon. Näin romaani lähenee dokumenttia – Cho käyttää käsitettä kuviteltu tallenne, *imagined record* – joka kuitenkin eroaa ei-fiktiivisestä dokumentista lähtökohtaisesti. (Cho 2020.)

Julieta Marina Vanney on artikkelissaan ”Los silencios del archivo. Notas sobre Desierto sonoro (2019) de Valeria Luiselli” (2022) Chon kanssa samoilla linjoilla romaanin roolista arkistojen hiljaisuuden rikkojana, mutta ei lähesty romaanin niinkään autofiktiona. Vanney keskittyy artikkelissaan erityisesti romaanin, arkistojen ja historian suhteeseen ja näkee *Lost Children Archivelle* keskeisenä paradoksin: todistuksen antamisen siitä, mitä ei enää ole – mikä tulee esiin erityisesti perheen isän dokumentointityöskentelyssä ja laajenee romaanin

keskeiseksi teemaksi. Vanneyn artikkelissa myös syvennyttään tekstitulkinnaan Chon artikkelia perusteellisemmin. Nojaan tulkintaani osin molempiin artikkeleihin, mutta tuon keskusteluun uuden näkökulman lähestymällä arkistoja liikkeen, prosessuaalisuuden ja hermeneuttisen uudelleentulkinnan kautta.

Arkistojen hyödyntäminen kirjallisessa työskentelyssä ei ole uusi ilmiö, mutta erityisesti sekä nykykirjallisuudessa että -tutkimuksessa noussut kiinnostus muistamisen tematiikkaan on osaltaan vaikuttanut siihen, että arkistot ovat merkittävä osa nykykirjallisuutta ja kirjailijoiden työskentelyä (Carbone 2020; Skarstein 2010; Stuelke 2021). Eivind Røssaakin toimittamassa tutkimusteoksessa *The Archive in Motion: New Conceptions of the Archive in Contemporary Thought and New Media Practics* nostetaan esiin, että arkistojen käsittämistavassa on tapahtunut merkittävä muutos: arkistojen on perinteisesti ajateltu pysäyttävän liikkeen ja ajan kulun ja siten mahdollistavan pääsyn johonkin, mikä on pysäytetty ajassa ja säilytetty mahdollisimman muuttumattomana (Røssaak 2010, 12). Viime vuosisadan aikana, erityisesti arkistoista kirjoittaneiden ranskalaisten jälkistrukturalistien kuten Foucault'n ja Derridan vaikutuksesta arkistojen pysyvyys on kyseenalaistettu ja arkistoja on alettu entistä enemmän tutkia suhteessa historiankirjoitukseen, valtaan, muistiin ja muuttuviin merkityksiin (Røssaak 2010, 15). Ilmiön juurien voidaan nähdä olevan vielä kauempana historiassa, 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun keskusteluissa historiankirjoituksen neutraaliuden kyseenalaistamisesta (ks. esim. Nietzsche 1874) sekä edelleen 1700- ja 1800-luvun taitteen historismissa, jonka myötä käsitys historiallisesta muutoksesta syntyi. *Lost Children Archivessa* arkistot eivät ole samana pysyvää objektiivista aineistoa, vaan ne ovat sekä osa yksilön tai perheen intiimiä elämää että laajemmin uudelleen kerrottavaa ja muunnelmien kautta uudelleen elettyä kulttuurihistoriaa.

Arkistot ja dokumentointi liittyvät romaanissa erottamattomasti toisiinsa, ja näitä koskevat pohdinnat ovat läsnä romaanissa alusta lähtien erityisesti kirjan ensimmäisessä, perheen äidin näkökulmasta kerrotussa osiossa. Teoksen ensimmäisen osan ensimmäisen luvun alkuun on liitetty sitaatti ranskalaiselta historioitsija Arle Fargelta: ”An archive presupposes an archivist, a hand that collects and classifies.” Romaanissa perheen isä ja äiti ovat tällaisia henkilöitä, jotka keräävät ja luokittelevat. Kumpikin on työskennellyt äänten dokumentoinnin ja arkistoinnin projektissa, jossa nauhoitettiin New Yorkin ääniä pyrkien kaupungin kattavaan äänimaisemaan. Dokumentoinnin traditioita käsitellään vanhempien taustojen kautta: “We’d

say that I was a documentarist and he was a documentarian” (LCA, 99). Perheen äidin journalismitaustainen, kertomuslähtöinen työ dokumentaristina näyttäytyy ensisijaisesti poliittisena: dokumentoinnin tarkoituksena on ”tallentaa faktoja” mahdollisimman objektiivisesti, kertoa faktapohjaisia tarinoita ja tuoda raportoinnin kautta epäoikeudenmukaisuutta näkyviin. Perheen isän kautta tulee näkyviin äänietnografinen, akustemologinen ja filosofis-esteettisesti orientoituneempi dokumentoinnin tapa. Miehen tapaan äänittää kuuluu, että se on verrattain spontaania ja suunnittelematonta: tarkoituksena on vangita jotakin autenttista ja ohikiitävää, mikä esitetään vastakkaisena dokumentoinnille, jossa dokumentoijalla on ennakkokäsitys siitä kertomuksesta, jonka hän haluaa esittää. (LCA, 99–100.)

Lost Children Archivessa kuvatun perheen matkan motiivina on perheen isän halu kerätä äänimateriaalia, josta voi koostaa Geronimon ja viimeisten apassien aaveista todistavan äänimaiseman, jota mies kutsuu ”kaikujen inventaarioksi”. Miehen metodin kohdalla viitataan erityisesti akustemologi Steven Feldin äänietnografiseen tutkimukseen. Feldin tutkimuksessa joukko tutkijoita äänitti Papua-Uudessa Guineassa kaluli-kansan hautajaisrituaaleja, joissa matkittiin linnunääniä. Romaanissa viitataan Feldin äänietnografiseen teoriaan siitä, että kalulikansan jäsenten mukaan linnut olivat ”aineellistuma poissaoloa heijastavassa maailmassa” ja lintujen äänet ”muistin ääntä ja värähtelyä” (LCA, 98–99). Feldin tutkimuksen kautta selitetään miehen kaikujen inventaarion projektia, jonka tarkoituksena on niin ikään äänittää kaikuja menneestä. Kaikujen inventaarion idea on epämääräinen, osin käsitettävissä vain intuitiivisella tai metaforisella tasolla. Idean kuvataan avautuvan perheen äidille perheen vieraillessa Geronimon haudalla apassien hautausmaalla:

I think his plan is to record sounds that now, in the present, travel through some of the same spaces where Geronimo and other Apaches, in the past once moved, walked, spoke, sang. [...] The inventory of echoes was not a collection of sounds that have been lost [...] but rather one of sounds that were present in the time of recording and that, when we listen to them, remind of the ones that are lost. (LCA, 141.)

Apassien kaiut, jotka joskus olivat totta ja konkreettista värähtelyä, ovat läsnä apassien hautausmaalla vain metaforisella tasolla. Isän tarkoituksaan ei ole äänittää jotakin, mikä ei ole enää äänitettävissä, vaan hänen metodinsa lähenee etnografista tai taiteellista työskentelyä, jossa äänimaiseman konteksti sekä tulkinnan ulottuvuudet ovat merkittäviä historiallisten yhteisöjen äänten esiin nostamisessa.

Vaikka perheen isän ja äidin dokumentoinnin tavat ja tavoitteen eroavat toisistaan, niitä yhdistää yhteiskunnallinen ja eettinen motivaatio. Samalla korostuu dokumentoijan ja arkistojen tekijyys ja vastuu prosessista: huolimatta dokumentoijan pyrkimyksestä vangita tallenteeseen jotakin faktuaalista ja autenttista arkistoitava dokumentti on jo tulkittu ja luotu dokumentti. Arkisto edellyttää arkistojen. Koska toisaalta perheen äidin ja isän tavat nähdä dokumentointi ovat romaanissa jännitteisessä suhteessa toisiinsa, romaani jää dokumentointia koskevassa kysymyksessä moniääniseksi ja tarjoaa ratkaisujen sijasta pohdintoja.

Perheen henkilökohtaisiin arkistoihin liittyy keskeisesti romaanin kantava matkanteon teema, ja perheen arkistojen voidaan nähdä olevan myös perheen matkan arkistoja. Arkistointi, dokumentointi ja kerääminen näyttävät romaanissa ihmiselle luontaisina. Perheen äidille sisäsyntyistä tarvetta elämän dokumentoimiseen kuvataan seuraavasti:

ARCHIVE

For the first time in years, there are slices of our private space that I'd like to record, sounds that I again feel an impulse to document and store. [...] I want to record these first sounds of our trip together, maybe because they feel like the last sounds of something. But at the same time, I don't, because I don't want to interfere with my recording; I don't want to turn this particular moment of our lives together into a document for a future archive. If I could only, simply, underline certain things with my mind, I would. (LCA, 60.)

Lainaus on hyvä esimerkki siitä, että arkistot eivät ole vain julkisia ja jaettuja, vaan myös yksityisiä ja perheensisäisiä – yksinkertaisimmillaan vaikkapa kronologisesti eteneviä valokuva-albumeita. Samalla huomio kiinnittyy siihen, että dokumentoinnissa tapahtuu sekä valintaa että tulkintaa: hetki, joka synnyttää impulssin dokumentoimiseen on jollakin tavalla merkityksellinen – hetki, joka ansaitsee tulla muistetuksi ja jota perheen äiti ei halua unohtaa. Samalla nainen kokee, että dokumentointi on tilanteen kulkuun puuttumista, omalla painollaan etenevän hetken rikkomista tai häiritsemistä ja sen tuomista tarkkailun alle, eikä hän halua muuttaa merkitykselliseksi kokemaansa hetkeä dokumentiksi tulevaan arkistoon – ikään kuin hetken muuttaminen osaksi arkistoa paradoksaalisesti kohottamisen lisäksi myös latistaisi hetken, poistaisi siitä jotakin ja tekisi siitä dokumentin muiden dokumenttien joukossa. Lainaus tekee näkyväksi romaanin välittämän käsityksen dokumentoijasta tulkitsijana, vastustaen näin käsitystä yksinkertaisesti ”ajan pysäyttävästä” dokumentista tai arkistosta. Romaanissa tuodaan esiin myös arkistojen vastaanoton historiallinen kerrostuminen henkilökohtaisten arkistojen kautta äidin pohtiessa niitä tulevia aikoja, joina

perheen jäsenet tutkisivat, kuuntelisivat ja jäsentelisivät perheen intiimin arkiston dokumentteja (LCA, 29).

Romaanissa nainen myös pohtii dokumentoinnin merkityksen selittämistä lapsen esittämän kysymyksen kautta:

What does it mean to document something, an object, our lives, a story? I suppose that documenting things—through the lens of a camera, on paper, or with a sound recording device—is really only a way of contributing one more layer, something like soot, to all the things already sedimented in a collective understanding of the world. (LCA, 55.)

Lainauksen mukaan maailman tapahtumat muodostavat historiallisen pohjakerroksen ”kollektiiviseen tajuntaamme”, ja erilaiset tulkinnat, dokumentoinnit ja esitykset jäävät kerroksiksi sen päälle. Ajatuksessa asetetaan maailman kollektiivinen ymmärrys pohjaksi, jonka päälle tulkinnat ja dokumentoinnit asettuvat. Dokumentoinnin kerroksiin viitataan nokena, joka on esteenä pohjakerroksen kokemuksen selvälle esiin tulolle. Ajatus esitetään naisen ammatillisen kriisin yhteydessä. Nainen löytääkin journalistisen, ”faktoja” vangitsemaan pyrkivän dokumentoinnin sijasta vastauksen siihen, miten humanitaarista kriisiä tulisi käsitellä, asioiden henkiin herättämisestä niiden jäljittelevän toistamisen kautta. Romaanista voidaan siis myös tulkita sanoma siitä, että kun nähdään arkistojen syntyvän sidoksissa aikaan ja paikkaan, on arkistoihin puuttuminen ja niiden uudelleentulkitseminen puuttumista historiankirjoitukseen tulkintana historiasta (Vanne 2022, 116).

Liikkeen ja suhteellisen pysähtyneisyyden tematiikka nousee arkistojen kohdalla esiin erityisesti kuvan ja ääninauhotteiden käsittelyssä, joka on osin myös vertailevaa.

Ääninauhote dokumentin muotona näyttäytyy romaanissa autenttisempänä ja vähemmän ulkokohtaisena kuin kuvat siksi, että ne säilyttävät liikkeen ja äänen luonteen värinä:

Recording sound, we thought, as opposed to filming image, gave us access to a deeper, always invisible layer of the human soul [...] It's a promise of permanence: this fleeting moment of intimacy shared between you and me, two strangers, will leave a trace, reverberate forever. (LCA, 29–30.)

Ääni näyttäytyy sekä miehelle että naiselle dokumentoinnin muodoista ehdottomimpana ja jotakin syvää olemisen luonteesta paljastavana. Näkemys viittaa teoksessa mainittuun Steven Feldin akustemologiaan ja yleisemmin ”akustiseen epistemologiaan”, jossa ääniin kiinnittyvät aistimukset ja kokemukset nähdään keskeisinä ja tilan, ajan ja äänen suhde nähdään

merkityksellisenä (Uimonen 2011). *Lost Children Archivessa* ääni osoittautuu laajemmin merkitykselliseksi värähtelynä ja liikkeenä, ja erityisesti kaiku kimpoilevana ja liikkuvana, ”toisin toistavana” äänenä saa romaanissa lukuisia merkityksiä. Tapa, jolla äänten on mahdollista kerrostua, saa romaanissa metaforisen ulottuvuuden erityisesti Echo Canyon -luvussa.

Vaikka äänet nostetaan romaanissa etualalle, kuviakaan ei nähdä yksinomaan puutteellisenä dokumentoinnin välineenä, vaan niillä on oma roolinsa. Kuvat ja kuvaaminen dokumentointina ovat läsnä romaanissa erityisesti pojan saaman polaroid-kameran kautta. Kuvaaminen ei aluksi ota onnistuakseen, mutta lopulta kuvien ottamisesta tulee kiinteä osa perheen matkantekoa. Polaroid-kuvat sujautetaan Elegioita kadonneille lapsille -kirjaseen väliin kehittymään suojaan valolta, ja ne muodostavat oman kuva-arkistonsa matkalta. Aktuaalisia kuvia on liitetty kirjan viimeiseen laatikkoon, jossa ne kertaavat matkan vaiheet. Myös valokuvateoksiin, kuten Robert Frankin kirjaan *The Americans* ja Sally Mannin teokseen *Immediate Family*, viitataan romaanissa toistuvasti ja perheen äiti reflektoi niiden merkityksiä omalle matkanteolle ja dokumentoinnilleen.

Kuvista nostetaan esiin niiden potentiaali ikuistaa suuria kokonaisuuksia nopeassa vaikutelmassa: “A camera can capture an entire portion of a landscape in a single impression; but a microphone, even a parabolic one, can sample only fragments and details.” (LCA, 55.) Romaanissa pohditaan myös valokuvan luonnetta dokumenttina suhteessa autenttiseen tilanteeseen ja leikitellään lavastettujen kuvien kohdalla dokumentin ja väärennöksen vertauskuvilla. Perheen äiti tosin päätyy siihen, että väärennöksen sijasta rakennettu kuva on pikemminkin tunnustus: ”the moment captured is not a moment stumbled upon and preserved but a moment stolen, plucked from the continuum of experience in order to be preserved.” (LCA, 42.) Kuvien, erityisesti muissa kuin spontaaneissa tilanteissa otettujen kuvien kohdalla korostuu ääniin verrattuna ajatus suhteellisesta pysähdyksestä, kuvasta jonakin, mikä ikuistaa ja pysäyttää kokemukselliseen jatkumoon kuuluvan hetken ja säilyttää sen – jokseenkin – muuttumattomana.

Valokuvien voidaan nähdä kytkevän *Lost Children Archive* -romaanin osaltaan arkistojen maailmaan. Valokuvien merkitys ei ole vain esteettinen: ne luovat romaanille todistamisen ja dokumentoinnin tason ja hämärtävät fiktion ja ei-fiktion rajoja (vrt. Cho 2020, 270–271). Kuvat voidaan nähdä osana romaanin yhteiskunnallista ulottuvuutta, muistutuksena ja konkreettisenä dokumenttina siitä todellisesta Amerikasta, jossa siirtolaislapsia palautetaan

lentokoneella Meksikoon. Yhteiskunnallisen merkityksen kannalta kuvien konteksti on tärkeä: kuvat itsessään eivät kerro yhteiskunnallista tarinaa, vaan ne saavat merkityksensä suhteessa *Lost Children Archive* -romaanin.

Arkistoinnin ja dokumentoinnin kautta *Lost Children Archive* -romaanissa leikitellään historian ja henkilökohtaisten hetkien ikuistamisen sekä dokumenttien tulkinnan kerrostuvien ja prosessuaalisten luonteiden kontrastilla. Dokumentointi on romaanin hahmoille keskeinen motivaatio ja sisäsyntyinen tarve; sen kautta kuvataan hahmojen tarvetta sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen että merkityksellisten hetkien tallentamiseen, ja arkistot saavatkin sekä henkilökohtaisen että vahvasti yhteiskunnallisen ja kulttuurihistoriallisen merkityksen. Arkistoja ei lähestytä objektiivisina, muuttumattomina ikuistuksina historiallisista tapahtumista, vaan romaanissa korostuvat tekijyyden ja tulkinnan kerrostuvat, liikkeessä olevat ulottuvuudet.

Lost Children Archive -romaanin muodon on nähty laajasti viittaavan arkistoihin – yhteys on niin merkittävä, että se on nostettu esiin myös sellaisessa kyseistä romaania käsittelevässä tutkimuksessa, joka ei erityisesti syvennyt juuri arkistoihin (ks. esim. Stuelke 2021).

Romaanin alalukujen nimet (inventory, map, archive, acustemology jne.) ovat kuin hakusanoja, joiden alle romaanin alaluvut jäsentyvät fragmentaariseksi dokumenteiksi. Arkistomaisen rakenteen kautta Luiselli kutsuu tutkimaan romaania myös epälineaarisesti ja lähestymään esimerkiksi tekstin sisäisiä laatikoita omina arkistoinaan, joihin palata. Myös arkistojen roolia erityisesti semanttisella tasolla käsitellyssä aiemmassa tutkimuksessa on kommentoitu romaanin muodon ja arkistojen suhdetta: Siinä missä Cho (2020) nostaa esiin autofiktiivisenä pitämänsä romaanin yhtymäkohtia dokumentteihin, Vanney tekee selkeämmän eron ja korostaa, ettei romaani hänen luennassaan jäljittele arkiston toimintaa vaan konstituoiti itsensä taiteellisena käytäntönä, joka tuo esiin myös arkistojen vajavaisuutta (Vanney 2022, 132).

Hakusanamaisten alalukujen otsikoiden kautta on rakennettu kytköksiä romaanin eri osioiden välille: romaanin ensimmäisen osion alalukujen otsikot toistuvat samassa järjestyksessä toisessa osiossa – otsikot siis pysyvät samana, mutta alalukujen sisältö ja kerronnan näkökulma vaihtuvat. Keino ilmenee varioituna myös siinä, miten perheen kertomuksessa ja elegioissa ilmenee vain hieman poikkeavia osioita, joiden kautta lukija pakotetaan pysähtymään tekstien äärelle tarkemmin, tutkimaan ja tulkitsemaan yhtäläisyyksien tai erojen

merkityksiä. Myös nämä keinot kannustavat epälineaariseen lukemiseen, vertailuun kahden osion sisältöjen välillä ja takaisin tekstissä palaamiseen.

Tekstuaalisen dynamiikan rakentumisessa voidaan huomioida, miten kerronnan lomaan sijoitetut ei-kertovat laatikot luovat kerronnan keskelle vaikutelman pysähtymisestä. Romaanin seitsemän laatikkoa ilmenevät sekä kertomuksen tasolla että omina elementteinään. Laatikot ovat omiaan kytkemään romaania sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti arkistoihin, ja ne toimivat romaanin sisäisinä arkistoina, joihin on koottu luetteloina muun muassa osa romaanissa viitatuista teoksista. Myös laatikoilla on oma dynamiikkansa, joka etenee jäsennellyistä luetteloista kaoottisempiin ja irrallisempiin muistiinpanoihin ja lopulta teoksen päättäviin polaroid-kuviin, jotka teoksen kontekstissa ovat perheen pojan matkalla ottamia kuvia. Seitsemäs laatikko koostuu pojan matkalla ottamista polaroid-kuvista. Laatikot siis näyttäytyvät romaanin kerronnan pysäyttävinä, suhteellisen staattisina elementteinä, jotka luovat romaanin rakenteeseen liikkeen ja pysähtymisen dynamiikan, ja toisaalta yhtyvät romaanin kiihtyvään progressioon.

Romaanin arkistoihin viittaavaa muotoa voidaan pitää fragmentaarisenä. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikkeen, kerronnan ja fragmentaarisen muodon kytköksiin Valeria Luisellin aiemman romaanin, *Los ingravidosin* kohdalla, mutta romaaneja yhdistävät fragmentaarisuus ja monitasoisuus, jotka kytkeytyvät lukemisen dynamiikkaan. Fragmentaarisen muodon voidaankin nähdä edellyttävän lukijalta jatkuvaa liikettä kohtausten, kertojanäkökulmien ja kerrontalinjojen välillä (Eldelin 2021, 216). Liikkeen voidaan siis nähdä olevan romaanissa läsnä monin tavoin sekä kerronnallisissa ratkaisuisissa, että siinä lukemisen dynamiikassa, johon romaanin fragmentaarinen muoto lukijan ohjaa.

4.2 Muunnelmia: elävää historiaa

Yksi *Lost Children Archiven* keskeisistä käsitteistä on ”reenactment”, jolle monimerkityksisenä terminä ei ole olemassa täysin vastaavaa suomennosta. Sanalla voidaan yleisesti viitata muun muassa kertomuksen tai historiallisen tapahtuman uudelleen esittämiseen, johon pyritään esimerkiksi historian elävöittämisessä, jossa historiallinen aikakausi tai tapahtuma pyritään jäljittelemään mahdollisimman todenmukaisesti. ”Reenactment” voitaisiin kenties suomentaa sananmukaisesti uudelleen esittämiseksi, mutta termi ei sovellu käytettäväksi *Lost Children Archive* -romaanissa tarkoitettussa merkityksessä, jossa käsitteeseen liittyy keskeisesti muuttumattoman jäljittelyn sijasta henkiin herättäminen uutena tulkintana. Tästä syystä olen päätenyt käyttämään sanasta suomennosta ”muunnelma”,

jota käytetään myös romaanin suomennoksessa. Muunnelma-käsite ottaa huomioon ”reenactment”-käsitteen luonteen romaanin kontekstissa ja pitää sisällään ajatuksen sekä tietynasteisesta jäljittelystä että uuden tuotoksen ainutlaatuisuudesta.

Muunnelmat kytkeytyvät romaanissa apassien, erityisesti nykyisen Uuden Meksikon ja Arizonan alueilla asuneiden chiricahua-heimon apassien historiaan. Perheen isän ääniprojekti koskee chiricahua-apassien kaikujen äänimaiseman nauhoittamista, ja läpi perheen road tripin hän kertoo autossa lapsille tarinoita apassien historiasta, erityisesti päällikköjen Cochisen ja Geronimon sekä heidän joukkojensa seikkailuista. Lapset takapenkillä kuuntelevat kertomuksia useimmiten hyvin tarkkaavaisesti, ja kertomukset apasseista ovat olennainen ja erottamaton osa perheen matkantekoa. Perheen äidin kautta kuvaillaan, miten isän intohimoisesti kertomat tarinat tuntuvat tuovan historian tarinat auton tiiviiseen tilaan (LCA, 44–45). Apassitarinat yhdistyvät myös perheen mytologiaan muun muassa perheen toisilleen antamien apassinimien myötä. Kuten Elegioita kadonneille lapsille -tarinan kohdalla, fakta ja fiktio sekoittuvat romaanissa hienovaraisena muunnelmana, eikä isä tarinoineen aina pitäydy historiallisissa tosiseikoissa. Lasten kysyessä oliko apassitaistelijoiden joukossa lapsia, isä sepittää tarinan vain lapsista muodostuvasta apassijoukosta nimeltä kotkasoturit (*Eagle Warriors*), joka asui Echo Canyon seuduilla.

Romaanin edetessä isän kertomat apassitarinat tulevat osaksi lasten leikkiä, ja juuri lasten leikkejä voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä romaanin esittämistä muunnelman tavoista. Lapset leikkivät apasseja isänsä kanssa (LCA, 66), mutta myös keskenään. Pitkän road tripin edetessä autosta tulee lasten leikkien tila; tyttö ja poika leikkivät takapenkillä roolileikkejään, eläytyen milloin apasseihin, milloin kadonneisiin lapsiin saaden vaikutteita myös heidän kuuntelemistaan kirjoista, kuten William Goldingin romaanista *Lord of the Flies*, ja musiikista, kuten David Bowien kappaleesta ”Space Oddity”.

Sometimes they pick up the lost thread of their father’s Apache stories, or of the stories about the children stuck at the border and enact possible outcomes [...] But they combine the stories, confuse them. They come up with possible endings and counterfactual histories. (LCA, 75.)

Lasten leikeissä tärkeää ei ole isän kertomusten tarkka muistaminen ja toistaminen, vaan lapset tarttuvat tarinoihin luovasti niitä muunnellen, elementtejä eri narratiiveista sekoitellen ja vaihtoehtoisilla tapahtumakuluilla leikkien. Tämä ilmentää erinomaisesti narratiivisen hermeneutiikan ajatusta kerronnallisesta mielikuvituksesta, jonka mukaan kertomukset eivät ainoastaan ylläpidä ja kerro siitä, mitä on, vaan niille keskeistä on myös sen kuvittelemisen,

mitä voisi olla (Meretoja 2018, 53). Isän lapsille kertomat apassitarinat ruokkivat lasten kerronnallista mielikuvitusta ja tuovat esiin, miten kertomukset ovat liikkeessä, kulkeutuvat isältä lapsille ja saavat alati uusia muotoja ja tulkintoja. Leikeissä muunnellaan toisinaan jopa rituaaleja, kuten kohdassa, jossa poika yrittää rauhoitella tyttöä tämän tapettua sudenperhosen:

I told you to be quiet and said, listen, let's bury it, and then I'll show you an Apache ritual so that its soul can get unstuck from its body and fly away, which I know is stupid, but I still felt inside me that the idea was good and also even true, though I'd just made it up. (LCA, 223.)

Pojan kokemuksessa tulee esiin, että vaikka hautajaisrituaali on pojan itse keksimä, hyvin etäisesti apassirituaaliin perustuva muunnelma, se tuntui pojasta oikealta ja jopa todelta. Rituaali-muunnelmassa tulee hyvin esiin leikin luova, menneen henkiin herättävä voima, jossa apassirituaali ei toteudu samanlaisena kuin alkuperäinen rituaali, mutta joka vaikuttaa kokemuksellisella tasolla ja tulee todeksi juuri siinä, että rituaali herää henkiin muunnelmana.

Äidin näkökulmasta kuvattuna taiteella voi olla lasten leikin kaltainen, sekä kulttuurisesti että henkilökohtaisesti henkiin herättävä ja syvää ymmärrystä synnyttävä vaikutus, kuten kuvataan romaanille poikkeuksellisen pitkällisesti Aaron Coplandin Appalacian Spring -sävellyksen ja baletin kohdalla (LCA, 70–82). Pohtiessaan teosta äidin ajatukset harhailevat lapsiin ja heidän leikkeihinsä:

I wonder what kind of world and what kind of “timeless time” their private performances and rituals bring to life. What is clear to me, in any case, is that everything they reenact in the space of the back of the car indeed charges our world, if not with “meaning and emotion,” with a weird electricity. (LCA, 81.)

Se, mitä lasten leikit muunnelmina tarkalleen ottaen tuovat maailmaan, jätetään määrittelemättä. Sen sijaan tuodaan esiin määrittelemisen vaikeus ja toisaalta se, että määrittelemättömänäkin muunnelmat tuntuvat toimivan jollakin syvällä, kokemuksellisella tasolla, jota äiti kuvailee sanoilla ”weird electricity”.

Romaanin toinen osa on nimeltään ”REENACTMENT”. Osio on kerrottu pojan näkökulmasta, ja siinä poika nauhoittaa kertomusta lasten karkumatkasta dokumentiksi työlle, joka olisi liian nuori muistamaan paljoakaan lasten vaelluksesta. Karkumatka muistuttaa monin tavoin lasten takapenkin leikkejä – lapset kutsuvat toisiaan apassi-nimillään ja leikkivät apasseja – mutta matkan saadessa vakavampia sävyjä leikinomaisuus väistyy, ja lasten matka näyttäytyy elettyinä muunnelmana. Lasten matka ei ole jäljitelmä kadonneiden lasten tai apassien matkasta: se on ainutlaatuinen muunnelma, joka yhdistelee lasten omista

lähtökohdista ponnistavaan tarinaan elementtejä ”Elegioista kadonneille lapsille” ja isän keksimien kotkasotureiden kertomuksesta kotkien munien syömistä myöten.

Kaunokirjallisessa muunnelmassa perheen lasten on mahdollista kohdata elegioiden kadonneet lapset sadunomaisessa kerronnassa Echo Canyon -luvussa.

Perheen automatkan aikana äidissä syttyy tarve kadonneiden lasten tarinan kertomiseksi, ja hän pohtii toistuvasti, miten kertoa tarina ja tuoda pakolaislasten äänet kuuluviin. Hän pohtii dokumentoimista ja miehen metaforisen äänietnografian potentiaalia ja toisaalta sitä, miten todistusten tai omasanaisten tarinoiden kerääminen Yhdysvaltoihin selviytyneiltä pakolaislapsilta ei tunnu hänestä eettiseltä (LCA, 96). Hän oivaltaa – joskaan ei tiedä miten idean toteuttaisi – että äänet, jotka hänen on tuotava kuuluviin, eivät kuulu niille lapsille, jotka ovat päässeet perille, vaan kadonneille, menetetyille, poissaoleville lapsille (LCA, 146).

Romaanin edetessä naisessa vahvistuu tunne, joka kulminoituu ensimmäisen osan lopussa ajatukseksi: poika on ymmärtänyt kaiken häntä tarkemmin, jäsentänyt kaaoksen häntä paremmin ja herättänyt kadonneiden lasten kertomuksen henkiin (LCA, 185). Naisen kautta tuodaan romaaniin ajatuskulku, jossa objektiivisuuteen ja yksinäisyyteen pyrkivä journalistinen dokumentointi voi tarjota keinoja asioiden käsittelyyn ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen vain rajallisesti. Journalistisen dokumentoinnin lisäksi tarvitaan muunnelmia – leikkiä, taidetta – jotka ovat enemmän kuin toistoa tai jäljittelyä, jotka vaikuttavat kokemuksellisemmalla, syvemmällä tasolla ja mahdollistavat historian henkiin herättämisen.

Apassi-historian kertomukset herätetään *Lost Children Archive* -romaanissa henkiin nimenomaan muunnelmien kautta. Vaikka arkistojen ja dokumenttien on ymmärretty olevan omalla tavallaan muutoksen liikkeessä ja uudelleentulkintojen kohteena, näyttäytyvät ne kontrastissa muunnelmiin suhteellisesti jähmeinä ja rajallisina. Vertailu ilmentää osaltaan myös liikkeen ja pysähtyneisyyden suhteellisuutta. Muunnelmissa puolestaan kertomukset ovat elossa, osa lasten ja perheen elämää, ja romaanissa muunnelmat näyttäytyvätkin olennaisesti kokemuksellisuuden kautta. Hermeneuttisen lähestymistavan kautta voidaan nähdä muunnelmat historian kertomusten tulkittamisen sekä uudelleen kertomisen ja jäsentämisen prosessina, jotka ilmentävät yksilön ja kulttuuristen kertomusten dialogista, vallankäyttöön yhteisöissä ja yhteiskunnissa kytkeytyvää suhdetta (Meretoja 2018, 44). Lasten leikkien kautta tulee esiin, miten muunnelmat ilmentävät kerronnallisen mielikuvituksen ajatusta ja mahdollistavat vaihtoehtoisten historioiden tai tulevaisuuksien kuvittelemisen (Meretoja 2018, 53). Hermeneutiikan käsittein muunnelmissa tulee myös esiin kertomusten luonne kulttuurisesti välittyneinä merkityksenannon käytänteinä: lasten

muunnelmat ovat heidän tulkintojaan ja kertomuksiaan, mutta niiden pohjalla vaikuttavat historialliset kertomukset apasseista perheen isän tulkintojen kautta välittyneinä.

4.3 Kaiku: ääni liikkeessä

Arkistojen, dokumentoinnin, karttojen ja muunnelmien tavoin ”kaiku” on yksi *Lost Children Archive* -romaanissa vilahtelevista avainsanoista tai motiiveista, joka saa romaanissa monia ulottuvuuksia ja tulkinnan kautta kytkeytyy muihin tässä tutkielmassa käsiteltyihin teemoihin. Perheen vanhempien työskennellessä äänten dokumentoinnin parissa romaanissa lähestytään kaikua sekä varsin teknisesti äänten luonteen kannalta että metaforisesti koko teoksen muodon ja Echo Canyon -luvun kautta. Kaiku saa merkityksen myös isän ”kaikujen inventaariossa”, jossa kaiun kautta ilmaistaan vertauskuvallisesti poissaolevan läsnäoloa (LCA, 98).

Romaanissa on avattu tiivistä yhteyttä äänen ja tilan välillä (LCA, 39), ja tästä etnografisesta näkökulmasta ihmisten tuottamat äänet – olivat ne sitten musiikkia tai kieltä – näyttäytyvät kaikuina heidän ympäristöstään (LCA, 98).

”Echo is a delay in sound waves. It’s a sound wave that arrives after the direct sound is produced and reflected on a surface” (LCA, 233). Ääni on siis liikkeessä olevia ääniaaltoja, ja kaiku on heijastunut, kimmonnut ääni, joka saapuu alkuperäisen äänen jälkeen. Tätä kautta kaiku on todiste äänilähteen olemassaolosta. Miehen kaikujen inventaario kytkeytyy tähän ajatukseen kaiusta jonakin, joka voi tuoda esiin jotakin merkittävää, poissaolevaa tai kauan sitten olemassa ollutta tavalla, joka ylittää arkipäivän aistikokemuksemme. Perheen vanhempien kautta tuodaan useaan otteeseen esiin ajatus kaiun ikaikaisesta läsnäolosta värinä (LCA, 29). Isän kertoessa pojalle Echo Canyonin kaiuista hän sanoo: ”Some of them have been bouncing around there for so long that if you listen carefully, you can hear the voices of the long departed Chiricahua peoples” (LCA, 232). Äänten ja aikatasojen kytköksiä ekokriittisestä näkökulmasta tutkinut Emily C. Vázquez Enríquez on artikkelissaan ”The Sounds of the Desert: *Lost Children Archive* by Valeria Luiselli” lähestynyt kaikua äänitaitelija Brandon LaBellen ajatuksen kautta. Ajatuksen mukaan kaiku on akustinen ilmentymä, joka tuottaa repeämiä estämällä ääntä asettumasta ajallisesti ja pitämällä sen liikkeessä ja palaamassa. Ajatuksen mukaan kaiut toimivat metaforisella tasolla ja viipyvän olemuksensa vuoksi voivat luoda repeämiä lineaariseen aikakäsityksemme (Enríquez 2021, 76). Kaiulla on erityislaatuinen tapa kytkeytyä tilaan ja muokata aikapaikallisuuden kokemustamme.

Pohtiessaan, miksi pojan polaroid-kuvat muuttuvat valkoisiksi eivätkä ikuistakaan kuvattua kohdetta, äiti toteaa pojalle, että valokuvaus on kuin kaiun tallentamista (LCA, 54).

Leikkisästi äiti ehdottaa, että ehkäpä kuvaa ei muodostu, koska kuvattavaa kohdetta ei ole olemassa eikä siten myöskään mitään, mistä kaiku voisi syntyä (LCA, 55). Nainen laskee leikkiä, mutta vitsi ilmentää romaanissa esiintyvää ajatusta siitä, että jos asiasta ei ole kaikua, se ei ole olemassa. Kaiku on siis todistus jostakin alkuperäisestä: kaiku tekee alkuperäisen asian näkyväksi, se on alkuperäisen asian vaikutusta.

Kaiku kytkeytyy arkistojen teemaan, kun perheen äiti kuvaa, mitä arkistotyöskentely parhaimmillaan voi olla:

Archive gives you a kind of valley in which your thoughts can bounce back to you, transformed. You whisper intuitions and thoughts into the emptiness, hoping to hear something back. And sometimes, just sometimes, an echo does indeed return, a real reverberation of something, bouncing back with clarity when you've finally hit the right pitch and found the right surface. (LCA, 42.)

Äidin esittämässä vertauskuvassa kaiku on se idea tai oivallus, joka syntyy, kun omat ajatukset kohtaavat oikean kaikupinnan, dokumentin tai teoksen. Tässä, kuten monissa muissa romaanin kuvauksissa, kaiku on nimenomaan edestakaisessa liikkeessä (*back-and-forth movement*; LCA, 231) ja näin osin irtautuu alkuperäisestä lähteestään. Kaiku ei ole vain vaimeampi toisto alkuperäisestä äänestä, vaan se voi romaanin vertauskuvissa tuottaa jotakin kirkkaampaa kuin alkuperäinen idea. Näin kaiku lähestyy myös muunnelman ideaa, ja kaikua voidaan pitää romaanin yhtenä variaationa muunnelmasta. Kaiku liikkeessä olevana äänenä ilmentää tapaa, jolla muunnelma pitää elossa ja liikkeessä jotakin alkuperäistä, johon suhteessa muunnelma on syntynyt. Ajatusta kaiusta omana elementtinään tuodaan esiin kohtauksessa, jossa perhe on piknikillä Uuden Meksikon Burro-vuorilla ja sattumalta osuvat paikkaan, jossa vuoret vastaavat kaikuna. Tyttö kieltäytyy uskomasta, että kaiku on heidän omaa ääntään, joka kimpoilee vuoren seinistä, ja on vakuuttunut, että jonkun tai joiden kuiden muiden ihmisten on oltava jossakin näkymättömissä huutamassa heille takaisin heidän sanojansa.

Kaiulla on oma roolinsa perheen mytologiassa. Romaanissa on useita kohtauksia, joissa kaiku on tavalla tai toisella ollut läsnä perheen yhteisissä merkittävissä kokemuksissa (esim. LCA, 227–232). Merkittävin kaikua – toki muiden asioiden muassa – käsittelevä ja ilmentävä osio romaanissa on kuitenkin Echo Canyon -luku (LCA, 317–338). Luku poikkeaa kerronnallisesti muusta romaanista. Se on 20 sivua pitkä ja koostuu ainoastaan yhdestä virkkeestä, jonka

aikana kertojanäkökulma liikkuu henkilöstä toiseen siirtyen osin myös kaikkietävään kerrontaan lukijalle tuttujen henkilöhahmojen ulkopuolelle. Luiselli on kertonut romaanin jälkipuheessa käyttäneensä läpi romaanin – mutta erityisesti Echo Canyon -luvussa – näkökulmatekniikkaa, jossa kerronnallinen näkökulma vaihtuu taivaalla liikkuvan objektin kautta. Näkökulmatekniikalla hän viittaa Virginia Woolfin kerrontaan. Woolf oli yksi ensimmäisistä kirjailijoista, jotka pyrkivät kuvaamaan todellisuuden kokemuksen subjektiivisuutta useiden, kokemusmaailmaltaan toisistaan poikkeavien kertojanäkökulmien kautta sekä jäsentämällä romaanin reaali maailman kausaalisten suhteiden sijasta modernin subjektin hajanaiseen kokemusmaailmaan kiinnittyvien elementtien, kuten kirkonkellojen, ympärille (Saariluoma 1989, 259–260).

Echo Canyon -luvun teksti on assosioivaa, ajatuksesta, aistikokemuksesta ja näkökulmasta toiseen virtaavaa, mitä korostuu siinä, ettei tekstin kulkua ole keskeytetty pisteillä tai muilla pilkkua voimakkaammilla välimerkeillä. Muusta romaanista radikaalisti poikkeavan kerronnan voidaan nähdä eroavan juuri tekstin liikkeessä eli progressiossa: muun romaanin muistuttaessa fragmentaarista, hakusanojen mukaan jäsenneiltyä arkistoa, joissa yhtä hakusanaa vastaa yksi luku, Echo Canyon -luvun pituus ja sen intensiivinen virtaus korostuvat. Saumattomat näkökulmanvaihdokset korostavat tekstin virtaavaa liikettä. Koko Echo Canyon -luku on kuin yksi ylipitkä *long take* (ks. Lutz 2017), jossa vastaanottajan katse liikkuu assosiaatiosta toiseen ja monia eri paikallisuuksia ja näkökulmia on tuotu liikkeen avulla samaan tekstuaaliseen tilaan.

Lukua rytmittävät aistikokemuksiin kiinnittyvät ilmaisut. Erityisesti askelten ääniin palaaminen läpi luvun tuo tekstiin rytmin tunnun. Luku on myös sisällöllisesti romaanin huipentuma: luvussa perheen lasten ja elegioiden kadonneiden lasten tai heitä muistuttavien lasten matkat ja näkökulmat kohtaavat samalla kerronnan tasolla. Vyöryvä intensiivinen kerronta kulkee näin käsi kädessä jännitteisen juonen huippukohdan kuvauksen ja tapahtumien etenemisen kanssa. Luvussa yhdistyvät liikkeen ja kävelemisen kuvaus, näkökulmasta toiseen vaeltava kerronta, ryöppyävä keskeytymätön lauseiden vyörytys sekä juonen huippuun kiihtyvä kerronta. Luku huipentuu jännitteen purkautumiseen, kun perheen lapset löytävät tiensä Echo Canyoniin ja kaiun avulla kuulevat vanhempiansa olevan tulossa hakemaan heidät.

Lost Children Archive -romaanin rakenteen voidaan laajemminkin nähdä lähestyvän kaiun ideaa. Tämä tulee näkyviin erityisesti romaanin kahdessa ensimmäisessä osiossa, jotka

sivumäärällisesti muodostavat valtaosan romaanista. Ensimmäinen osio, joka esitetään äidin näkökulmasta, muodostuu lukuisista eripituisista alaluvuista, jotka on jaoteltu hakusanamaisten otsikkojen alle. Romaanin toisessa osiossa kertojanäkökulma siirtyy poikaan, mutta alaotsikot toistuvat samassa järjestyksessä kuin ensimmäisessä osiossa: vain niihin kytkeytyvät tekstit muuttuvat osion ja näkökulman vaihdoksessa. Tästä syntyy vaikutelma, jossa pojan osio toimii kaikuna äidin osiolla. Jälkipuheessa Luiselli on todennut pojan osiossa ”kaikuvan” äidin osiossa mainittuja intertekstuaalisia viittauksia (LCA, 381). Kaiun vaikutelmaa korostaa se, että pojan osiossa avataan monia äidin osiossa kuvattuja hetkiä, ajatuksia ja yksityiskohtia, mutta toisin sanoin ja eri näkökulmasta. Samojen otsikoiden käyttö ohjaa lukijaa palaamaan tarkistamaan, mitä otsikon alla on käsitelty romaanin ensimmäisessä osiossa. Tämä luo myös lukuprosessiin kaikumaisen edestakaisen liikkeen osioiden välillä. Toinen osio ei yhtenevästä otsikoista huolimatta kuitenkaan jää ensimmäisen osion toistoksi vaan muodostaa oman kokonaisuutensa, jossa idea kaiusta muunnelmana konkretisoituu.

5 Lopuksi

Valeria Luisellin tuotantoa on käännetty kymmenille kielille ja teokset on noteerattu lukuisilla palkintoehdokkuuksilla ja palkinnoilla, mutta tästä huolimatta ei Luisellin tuotantoa koskevaa tutkimusta ole julkaistu Suomeksi lainkaan. Tämä tutkielma on ensimmäinen suomenkielinen *Lost Children Archive* -romaanin tai Luisellin tuotantoa ylipäätään koskeva tutkimusteksti. Tutkielmani tuo myös kansainvälisesti merkittävän, mutta Suomessa varsin tuntemattoman liikkeen ja liikkuvuuden tutkimuksen alan kotimaisen kirjallisuuskeskustelun piiriin. Siinä missä artikkelimittaisia tutkimuksia, joissa nykyliikkeentutkimus ja esimerkiksi narratologinen kirjallisuudentutkimus on yhdistetty, on jo löydettävissä (ks. esim. Kurki ja Kaskinen 2019; Garí Barceló 2021), on tämän tutkielman lähtökohta, joka yhdistää hermeneuttista kertomuksentutkimusta sekä liikkeen tutkimusta, harvinaislaatuinen myös kansainvälisesti. Tutkielmassani olen kontribuoinut kirjallisuusteoreettiseen keskusteluun rakentamalla tutkimukselleni hermeneutiikkaa, liikkeen tutkimusta sekä retorisen kertomusteorian liikkeeseen kytkeytyviä käsitteitä yhdistävän pohjan, joka tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan liikkeen monitasoiselle analyysille ja on sovellettavissa myös muihin teoksiin, jotka kutsuvat liikkeen analyttiseen tarkasteluun.

Tutkielmani taustana toimii liikkeen ja liikkuvuuden tutkimuksen nykytilanteen tunnistaminen: liikkeen eri muotojen tutkimus on osa humanistisen tutkimuksen historiaa, ja nykyisen liikkeen tutkimuksen juurten voidaan nähdä juontavan 1700–1800-luvun taitteen historismiin ja ajatukseen historiallisesta muutoksesta. Nykypäivänä liikkeen ja liikkuvuuden tutkimus tarjoaa monitieteisen näkökulman ilmiöihin ja on tutkimuksen alue, joka on kiinnostanut tutkijoita 2000-luvulla huomattavan paljon. Yksimielisyyttä liikkeen luonteesta ei tutkimuksen sisällä ole, joten olen johdannossa avannut ja perustellut sitä käsitystä liikkeestä kulttuurisena, yhteiskunnallisena ja tekstuaalisena ilmiönä, johon tämä tutkielma pohjautuu. Toinen merkittävä lähtökohtani on ollut hermeneuttisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Tutkielmani kohdalla tämä on tarkoittanut kontekstien merkityksen korostamista sekä tapaa suhtautua kertomuksiin tulkinnan ja merkityksenannon prosesseina, jotka tapahtuvat dialogisessa lukuprosessissa. Hermeneuttisen periaatteen mukaisesti olen pyrkinyt teoslähtöisyyteen, tekstin herkkään ja tarkkaan kohtaamiseen analysoidessani niitä monitasoisia merkityksiä, joilla liike elää Luisellin romaanissa.

Lost Children Archive on romaani, jonka juoni rakentuu liikkeen ympärille monenlaisen matkanteon kuvauksen muodossa. Liike kuitenkin lävistää romaanin pelkkää juonen tasoa

kokonaisvaltaisemmin ja on romaanissa läsnä sekä eksplisiittisillä että hienovaraisemmilla tavoilla. Olen tutkielmassani lähestynyt liikkeen merkityksiä *Lost Children Archive* -romaanissa sekä tapahtumien kuvauksessa että sillä moneen suuntaan kurrottavalla vertauskuvallisella tasolla, jolla romaanissa historia, kartat ja arkistot on saatettu jatkuvaan uudelleenmuotoutumisen liikkeeseen. Romaani on tehnyt näkyväksi myös lukemisen liikkeen, joka usein on kaikkea muuta kuin lineaarista ja suoraviivaista.

Lost Children Archive on lähtökohtaisesti road trip -kertomus, eli kertomus autolla taitetusta matkasta läpi Yhdysvaltojen. Genre on sidoksissa amerikkalaiseen identiteettiin ja road tripia on pidetty eräänlaisena amerikkalaisuuden rituaalina, tapana rakentaa henkilökohtaista yhteyttä Yhdysvaltain luontoon ja laajaan liittovaltioon. Tämän tutkielman toisessa luvussa olen käsitellyt sitä, miten *Lost Children Archive* -romaani uudistaa perinteisesti valkoisena ja yksilökeskeisenä pidettyä genreä kuvaamalla latinalaisamerikkalaistaustaisen perheen matkan ja tuomalla sen rinnalle kertomuksia kadonneista siirtolaislapsista sekä chiricahua-heimon apasseista. Road trip -narratiivi on malliesimerkki hermeneuttisessa kertomuksetutkimuksessa käsitellyistä kulttuurisesta kertomuksesta, jossa näkyviin tulevat liikkeen sosiokulttuuriset ja yhteiskunnalliset merkitykset. Olen tutkielmassani osoittanut, miten romaanissa road trip -kertomuksen kehyksissä Luiselli on tuonut romaaniin vaikutelman ajan kulumisesta ja juonen etenemisestä. Erilaisten liikkeiden – kuten hitaan laavan tavoin vyöryvän ruuhkaisen automeren ja toisaalta taivaalla kiitävän lentokoneen – kuvausten kontrasteilla on rakennettu romaaniin jänniteitä ja ennakoiteja. Kuten perinteisesti road trip -kuvauksissa, perheen automatka ei ole vain fyysinen matka, vaan matka kuvastaa myös perheen henkistä matkaa kohti päätöstä yhteisestä tulevaisuudesta. Olenkin soveltanut liminaalitilan käsitettä avatessani perheen road tripin luonnetta eräänlaisena välitulana, johon liittyy jännitteen ja levottomuuden ulottuvuus: perheen tulevaisuus on matkan aikana jännitteisessä päättämättömyyden tilassa, ja road tripin päätöspiste on samalla perheen yhteisen kohtalon päätöspiste.

Perheen road trip nivoutuu ja rakentuu romaanissa suhteessa toisenlaiseen matkustamiseen: siirtolaislasten vaaralliseen matkantekoon tavarajunien katoilla ja jalan Väli-Amerikasta Yhdysvaltoihin. Tutkimuksessani olen tuonut uusia näkökulmia romaania koskevaan keskusteluun analysoidessani niitä tapoja, joilla kadonneiden lasten kertomukset asettuvat kontrastiin ja dialogiin perheen matkan kanssa. Liikkeen kuvaus lasten matkanteon kohdalla on erilaista kuin romaanin ensimmäisessä osiossa: siinä missä road trip antaa syvän merkityksen itse matkalle ja tien päällä olemiselle liike on matkaa tekeville lapsille

kokemuksellisella tasolla monotonista ja syklistä – vain päämäärä, Yhdysvaltojen rajan yli pääseminen, on merkityksellinen vaikkakin epämääräinen tavoite. Tutkielmassani olen esittänyt, että lasten kertomusten kautta romaanissa kuvataan myös liikkeen ja suhteellisen pysähtyneisyyden ulottuvuuksia eksymisen ja odottamisen teemojen kautta. Teemojen käsittelyn myötä tulee esiin liikkeen suuntautuneisuuden ja määränpään merkitys, joita olen kolmannessa luvussa käsitellyt liminaalisuuden käsitteen kautta. Kytken liikkeen kolmannessa luvussa myös paikantuneisuuden kokemukseen – esimerkiksi eksyminen tulee ymmärretyksi liikkeen kautta suunnan menettämisenä ja paikantuneisuuden kokemuksen hajoamisena. Sekä road tripiin että lasten matkantekoon liittyvien liikkeiden ulottuvuuksien tarkastelun kautta olen esittänyt tavan kohdata liikkeen nyanssit ja muutokset.

Tutkielmassani olen käsitellyt romaanille keskeisiä teemoja – karttoja, arkistointia, muunnelmia ja kaikujen – liikkeen näkökulmasta. Näiden teemojen käsittelyssä olen korostanut tapaa, jolla karttojen ja arkistojen kaltaisia perinteisesti muuttumattomuuteen ja pysyvyyteen liitettyjä asioita on romaanissa käsitelty uudelleenmuotoutumisen liikkeen kautta. Ilmiö on nähtävissä niin karttatutkimuksen kuin arkistojen filosofian piirissä (Skurnik 2022, 63; Røssaak 2010, 15). Arkistoja tai dokumentteja ei nähdä romaanissa niinkään ”ajan pysäyttämisenä” kuin syvästi aikaan, paikkaan ja arkistojen tulkintaan kytkeytyvinä kerroksina historiassa, jotka myös mahdollistavat uudelleenkertomisen ja arkistojen hiljaisuuksien rikkomisen. Arkistot näyttäytyvät kuitenkin lopulta vain rajallisina välineinä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, ja varsinainen uudelleen kertomisen potentiaali onkin romaanissa muunnelmissa. Romaani ehdottaa, että leikin ja taiteen kaltaiset muunnelmat ovat enemmän kuin toistoa tai jäljittelyä – ne mahdollistavat historian henkiin herättämisen kokemuksellisemmalla ja syvemmällä tasolla ja niiden kautta romaanissa herää henkiin myös Yhdysvaltain syrjään jäänyt apassihistoria.

Tämä tutkielma on jäsentynyt temaattisesti, mutta kussakin tutkielman osiossa olen käsitellyt tekstianalyysin kautta tekstin tason liikettä. Tekstuaalisen liikkeen analyysissa olen hyödyntänyt retorisen kertomusteorian tekstin ja lukemisen dynamiikan käsitteitä avatessani tapaa, jolla teksti ja lukeminen ovat liikkeessä. Liikkeen ja pysähdysten dynamiikka on läsnä romaanissa juonen ja kuvausten merkitysten tasolla, mutta ne ovat vahvasti läsnä myös romaanin muodon, rytmin ja kerronnan keinojen tasolla. Tekstianalyysien kautta olen tässä tutkielmassa tarkastellut, miten romaanissa on hyödynnetty luettelomaista vyöryttämistä kiireen ja jännitteisen tunnelman luomiseksi sekä toisaalta saatettu siirtyä dynaamisesta, tapahtumien etenemistä kuvaavasta kohtauksesta seuraavaan, paranteesimaiseen tilannetta tai

tilaa lähes verbittömästi kuvaavaan alalukuun. Näkökulmatekniikkaa hyödyntämällä romaanissa liikutaan näkökulmasta toiseen ja romaania rytmittävät kerronnan keskellä pysähdykset perheen mukana kulkevien laatikkojen sisältöjen kuvauksiin.

Romaanin fragmentaarinen muoto edellyttää lukijalta liikettä kertojanäkökulmien, aikamuotojen ja kerrontalinjojen välillä. *Lost Children Archiven* muoto ehdottaa lukijalle epälineaarista lukutapaa: runsaat viittaukset niin teoksen ulkopuolelle kuin romaanin osien välillä, sekä samankaltaisina romaanin edetessä toistuvat kuvaukset ja virkkeet kutsuvat lukijan pysähtymään, palaamaan, vertailemaan ja ennen kaikkea tulkitsemaan kytköksiä eri kerrontalinjojen välillä. Tapa, jolla romaanissa kuvataan metatasolla lukemiseen liittyvää selailemista ja pysähtymistä tekee näkyväksi tekstin dynamiikkaan kytkeytyvän lukemisen dynamiikan, joka on romaanissa leikkittelyn kohteena.

Lost Children Archive on romaanina runsas, moneen suuntaan avautuva ja jännitteinen. Sen keskiössä on yhteiskuntakritiikki Yhdysvaltain epäinhimillistä siirtolaispolitiikkaa kohtaan ja toisaalta liittovaltion varhais- ja lähihistorian kriittinen tarkastelu ja sen kertominen toisin muunnelman kautta. Tässä tutkielmassa tarkasteltu liike näkökulmana kumpuaa itse romaanista, ja *Lost Children Archive* tarjoaisi mahdollisuuden tarkastella aihetta vielä pitkällisemmin kuin tämän tutkielman puitteissa on mahdollista. Liike kytkeytyy romaanissa moniin muihin, osin tässä tutkielmassa sivuttuihin aiheisiin, joiden tutkimiseen romaani tarjoaisi hedelmällisen pohjan. Tässä tutkielmassa hermeneuttinen kertomuksen tutkimus on toiminut eritoten tutkimuksen lähtökohtana ja suhteessa liikkeen tutkimukseen, mutta se tarjoaisi mielenkiintoisen lähtökohdan lähestyvä *Lost Children Archive* -romaania sen kertomuksiin liittyvien eettisten kysymysten kannalta. Tässä tutkielmassa pienempään rooliin jäänyt kysymys liikkeen, tilan ja äänen kytköksistä kaipaisi myös jatkotutkimusta. Olisi antoisaa tutkia, mitä liikkeen tutkimuksen ja hermeneuttisen lähestymistavan yhdistelmä toisi esiin muiden liikettä tarkastelevien kaunokirjallisten teosten analyysissä.

Kuten *Lost Children Archive* -romaanin ehdottaa, kaunokirjallisuudella muunnelmina on erityinen potentiaali pitää elossa ja liikkeessä kertomuksia ja historioita, mahdollistaa sekä erilaisten tulevaisuuksien kuvitteluun että niiden marginaalisten historioiden henkiin herättäminen, jotka ovat syystä tai toisesta jääneet kertomatta. Tutkimukseni osoittaa, että siinä missä liikettä tutkitaan jo runsaasti monilla ihmistieteellisillä aloilla, sitä on mahdollista ja tarpeen tutkia myös ja erityisesti kirjallisuudentutkimuksen piirissä tavalla, jossa liike asetetaan etualalle ja jossa huomioidaan syvästi liikkeen sosiokulttuurinen konteksti sekä

toisaalta kirjallisuuden tekstuaalisen luonteen liikkeeseen tuomat erityispiirteet. Tutkimuksessani olen ehdottanut lähestymistapaa, jolla liike kaunokirjallisuudessa on hedelmällistä kohdata ei vain juonen tai kertomuksen keinojen tasolla, vaan kokonaisvaltaisesti teoksen lävistävänä ja perustavanlaatuisena elementtinä.

Lähteet

Primaarilähteet

- Luiselli, Valeria 2019: *Lost Children Archive*. Lontoo: 4th Estate. (=LCA)
- Luiselli, Valeria 2020: *Kadonneiden lasten arkisto*. (*Lost Children Archive*, 2019). Suom. Marianna Kurtto. Helsinki: Gummerus.

Sekundaarilähteet

- Adey, Peter 2006: "If Mobility is Everything Then it is Nothing: Towards a Relational Politics of (Im)mobilities". *Mobilities*. Vol. 1 (1), 75–94. DOI: 10.1080/17450100500489080
- Ameel, Lieven 2018: Mahdollisuukisen maisema: Helsingin pitkä rantaviiva lumoavana liminaalitulana. – Markku Lehtimäki, Hanna Meretoja ja Arja Rosenholm (toim.), *Veteen kirjoitettu: Veden merkitykset kirjallisuudessa*. Helsinki: SKS, 73–92.
- Booker, Sarah K. 2017: "On Mediation and Fragmentation: The Translator in Valeria Luiselli's 'Los Ingrávidos'". *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*. Vol. 41 (2), 273–95. <http://www.jstor.org/stable/26310060>
- Brigham, Ann 2015: *American Road Narratives: Reimagining Mobility in Literature and Film*. Charlottesville: University of Virginia Press.
- Carbone, Kathy 2020: "Archival Art: Memory Practices, Interventions, and Productions". *Curator: The Museum Journal*. Vol. 63 (2), 257–263.
- Cho, Richard M. 2020: "Becoming an Imagined Record: Archival Intervention in Autofiction". *The American Archivist*. Vol. 83 (2), 268–288. DOI: 10.17723/0360-9081-83.2.268.
- Cresswell, Tim 2001: "The production of mobilities". *New Formations*. Vol. 43 (1), 11–25.
- Cresswell, Tim 2006: *On the Move: Mobility in the Modern Western World*. London: Routledge.
- Edney, Matthew 2019: *Cartography: The Ideal and Its History*. Chicago: University of Chicago Press. DOI: 10.7208/chicago/9780226605715.001.0001.
- Eldelin, Emma 2021: "Subway Space and Transit Aesthetics in Valeria Luiselli's 'Faces in the Crowd'". *Literary Geographies*. Vol. 7 (2), 214–234.
- Enriquez, Emily C. Vázquez 2020: "The Sounds of the Desert: 'Lost Children Archive' by Valeria Luiselli". *Latin American Literary Review*. Vol. 48 (95), 75–84. DOI: 10.26824/lalr.193.

- Ette, Ottmar 2016: *Writing-between-Worlds: TransArea Studies and the Literatures-without-a-fixed-Abode*. Käänt. Vera M. Kutzinski. Berlin: De Gruyter.
- François, L. 2021: "Poéticas urbanas de lo informe: exploraciones subterráneas de la Ciudad de México en la literatura contemporánea". *Ibero-romania*. Vol. 2021 (94), 287–304. DOI: 10.1515/iber-2021-0025.
- Ganser, Alexandra. 2009: *Roads of Her Own: Gendered Space and Mobility in American Women's Road Narratives, 1970-2000*. Amsterdam: BRILL.
- García-Avello, Macarena 2020: "Translating nations in a global era: Valeria Luiselli's approach to the child migrant crisis". *Prose Studies*. Vol. 41 (2), 149–163. DOI: 10.1080/01440357.2020.1816878.
- Garí Barceló, B. 2021: "La escritura en movimiento de Valeria Luiselli: del paseo solitario a la venida del otro". *Mitologías Hoy*. Vol. 23, 103–117. DOI: 10.5565/rev/mitologias.793.
- Habti, Driss & Kurki, Tuulikki 2019: "Engaging the New Mobilities Paradigm in the Finnish Context". *Journal of Finnish Studies*. Vol. 22 (1–2), 3–26.
- Hutchinson, E. "See America First. Tourism and National Identity, 1880–1940". *American Quarterly*. Vol. 56 (4), 1089–1097.
- Kainulainen, Siru 2016: *Runon tuntu*. Helsinki: Poesia.
- Koepnick, Lutz 2017: *The Long Take: Art Cinema and the Wondrous*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Kurki, Tuulikki & Kaskinen, Saija 2019: "Mobility Reports: Artistic Representations of Mobility Experiences". *Journal of Finnish Studies*. Vol. 22 (1–2), 27–46.
- Lawrence, Jeffrey 2017: *Anxieties of Experience: The Literatures of the Americas from Whitman to Bolaño*. *Oxford Studies in American Literary History*. New York: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oso/9780190690205.001.0001
- Lehtimäki, Markku 2022: *Sofi Oksasen romaanitaide: Kertomus, etiikka, retoriikka*. Helsinki: SKS. DOI: 10.21435/skst.1482
- Luiselli, Valeria 2010: *Papeles falsos* (*Sidewalks* 2014, eng. Christina MacSweeney) Madrid: Sexto piso.
- Luiselli, Valeria 2011: *Los ingravidos* (*Faces in the Crowd* 2014, eng. Christina MacSweeney) Madrid: Sexto piso.
- Luiselli, Valeria 2013: *Swings of Harlem. – Where You Are: A Collection of Maps That Will Leave You Feeling Completely Lost*. Lontoo: Visual Editions.

- Luiselli, Valeria 2017: *Tell Me How it Ends: An Essay in Forty Questions*. Minneapolis: Coffee House Press.
- Martin, Wendy 2019: North American Travel Writing. – Nandini Das ja Tim Youngs (toim.), *The Cambridge History of Travel Writing*. Cambridge University Press, 252–266.
- McKaplin, Heller 2019: ”Real Life Informs A Tense Trip In 'Lost Children Archive'” National Public Radio (NPR), kirja-arvio.
<https://www.npr.org/2019/02/12/693595614/real-life-informs-a-tense-trip-in-lost-children-archive>.
- Meretoja, Hanna 2018: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. Explorations in Narrative Psychology. Oxford University Press.
- Merriman, Peter 2012: *Mobility, Space and Culture*. London: Taylor & Francis Group
- Milian, C. 2018: ”Crisis Management and the LatinX Child”. *English Language Notes*. Vol. 56 (2), 8–24. DOI: 10.1215/00138282-6960680.
- Monmonier, Mark 2007: ”Cartography: The Multidisciplinary Pluralism of Cartographic Art, Geospatial Technology, and Empirical Scholarship”. *Progress in Human Geography*. Vol 31 (3), 371–379. DOI: 10.1177/0309132507077089.
- Nail, Thomas 2018: ”The Ontology of Motion”. *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences*. Vol. 27 (1), 47–76.
- Nail, Thomas 2022: ”What Is the Philosophy of Movement?”. *Mobility Humanities* Vol. 1 (1), 9–25.
- Neyra, Ezio 2015: ”An interview with Valeria Luiselli” *Asymptote*. Iss Jul 2015. Kääntänyt espanjasta Christina MacSweeney. [verkkolehden artikkeli].
<https://www.asymptotejournal.com/interview/an-interview-with-valeria-luiselli/>
 Haettu 2.4.2023.
- Nietzsche, Friedrich 1999: *Historian hyödystä ja haitasta elämälle*. (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874.) Suom. Antti Halmesvirta. Jyväskylä: Julpu.
- Oliver, M. P. 2019: ”La mirada aérea de la flâneuse: el paisaje vertical en Papeles falsos y 'Swings of Harlem' de Valeria Luiselli”. *Revista Letral: Revista Electrónica de Estudios Transatlánticos de Literatura*. Vol. 22, 13–29. DOI: 10.30827/rl.v0i22.9258.
- Paes De Barros, Deborah 2009: Driving that highway to consciousness: Late twentieth-century american travel literature. – Alfred Bendixen & Judith Hamera (toim.), *The Cambridge Companion to American Travel Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 228–243.

- Park, Haeyoun 2014: "Children at the Border". *The New York Times*, October 21, 2014 [verkkolehden artikkeli].
<https://www.nytimes.com/interactive/2014/07/15/us/questions-about-the-border-kids.html> Haettu 10.3.2023.
- Pape, Maria 2015: "El pasaje Como modus operandi: Perspectivas simultáneas y recíprocamente excluyentes en 'Los ingravidos' de Valeria Luiselli". *Revista chilena de literatura*. No. 90, 171–195. DOI: 10.4067/S0718-22952015000200008
- Parviainen, Jaana 2010: "Liikkeen paradigma". *niin & näin*. No. 1, 21–23.
- Peinado-Abarrio, R. 2022: "Disappropriation and Composting in Valeria Luiselli's 'Lost Children Archive'". *Complutense Journal of English Studies*. Vol. 30, 101–109. DOI: 10.5209/cjes.82240
- Phelan, James 2007: *Experiencing Fiction: Judgments, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Raynor, C. 2019: Place-Making in the Solitude of the City: Valeria Luiselli's "Los ingravidos". – J. E. González ja T. Robbins (toim.), *Urban Spaces in Contemporary Latin American Literature*. Cham: Palgrave Macmillan, 137–151.
- Reid, Joshua L. 2021: Replacing Rights with Indigenous Relationality to Reclaim Homelands. – Rani-Henrik Andersson, Boyd Cothran ja Saara Kekki (toim.), *Bridging Cultural Concepts of Nature: Indigenous People and Protected Spaces of Nature*. Helsinki: Helsinki University Press, 261–306.
- Román, Valentina Montero 2021: "Telling Stories That Never End: Valeria Luiselli, the Refugee Crisis at the US-Mexico Border, and the Big, Ambitious Archival Novel". *Genre: Forms of Discourse and Culture*. Vol. 54 (2), 167–193. DOI: 10.1215/00166928-9263052.
- Rossetto, Tania 2021: "Not Just Navigation: Thinking About the Movements of Maps in the Mobility and Humanities Field". *The Cartographic Journal*. Vol. 58 (2), 183–195. DOI: 10.1080/00087041.2020.1842144
- Saariluoma, Liisa 1989: *Muuttuva romaani: Johdatus individualistisen lajin historiaan*. Karisto.
- Shaffer, Marguerite S. 2001: *See America First: Tourism and National Identity, 1880–1940*. Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press.
- Shaffer, Marguerite S. 1996: "'See America First': Re-Envisioning Nation and Region through Western Tourism". *Pacific Historical Review*. Vol. 65 (4), 559–81. DOI: 10.2307/3640296.

- Sheller, Mimi ja Urry, John 2006: "The new mobilities paradigm". *Environment & Planning A: Economy and Space*. Vol. 38 (2), 207-226. DOI: 10.1068/a37268
- Skarstein, Vigdis Moe 2010: "Preface" – Eivind Røssaak (toim.), *The Archive in Motion: New Conceptions of the Archive in Contemporary Thought and New Media Practices*. Oslo: Novus forlag, 11–26.
- Skurnik, Johanna 2022: "Kartat liikkeessä". *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat*. Vol 22 (1), 62–69. DOI: 10.37449/ennenjanyt.115335
- Smith-Rosenberg, Carroll 2010: *This Violent Empire: The Birth of an American National Identity*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Solnit, Rebecca 2020: *Eksymisen kenttäopas. (A Field Guide to Getting Lost, 2005)*. Suom. Pauliina Vanhatalo. Helsinki: S&S
- Staes, Sarah 2022: "Narradoras nómadas y transcripciones transnacionales. Los ingravidos de Valeria Luiselli y Más al sur de Paloma Vidal". *Revista Letral: Revista Electrónica de Estudios Transatlánticos de Literatura*, Vol. 28, 26–45. DOI: 10.30827/rl.vi28.21307
- Stuelke, Patricia 2021: "Writing Refugee Crisis in the Age of Amazon: Lost Children Archive's Reenactment Play". *Genre: Form of Discourse and Culture*. Vol. 54 (1), 43–66. DOI: 10.1215/00166928-8911498
- Uimonen, Heikki 2011: "Tarkkaile ympäristöäsi! Kuuntelukävelyt ja äänittäminen äänimaiseman laadullisen arvioinnin välineenä". *Yhdyskuntasuunnittelu*. Vol 40 (1) 44–58.
- Urry, John 2003: *Global Complexity*. Cambridge: Polity.
- Vanney, Julieta Marina 2022: "Los silencios del archivo. Notas sobre Desierto sonoro (2019) de Valeria Luiselli". *Badebec: Revista del Centro de Estudios de Teoría y Crítica Literaria*. Vol. 12 (23), 109–134. DOI: 10.35305/b.v12i23.567
- Waitt, Gordon, Harada, Theresa and Duffy, Michelle 2017: "'Let's Have Some Music': Sound, Gender and Car Mobility" *Mobilities*. Vol 12. (3), 324–342. DOI: 10.1080/17450101.2015.1076628
- Wang, Mary 2019: "Valeria Luiselli: 'There are always fingerprints of the archive in my books.'" *Guernica*, February 12, 2019 [verkkolehden artikkeli]. <https://www.guernicamag.com/miscellaneous-files-interview-valeria-luiselli/>. Haettu 19.3.2023.
- The White House 2014. "Remarks by the President on Border Security and Immigration Reform" [Valkoisen talon lehdistösihteerin dokumentti presidentti Barack Obaman tiedotuspuheesta]. June 30, 2014. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press->

[office/2014/06/30/remarks-president-border-security-and-immigration-reform](#). Haettu
2.4.202.